

NÉPTÁNC A MÉDIÁBAN

ETNOKOREOLÓGIAI FÜZETEK

1.

A Magyar Táncművészeti Egyetem és a Magyar Etnokoreológiai Társaság
kiadványsorozata

Sorozatszerkesztők:

Bolvári-Takács Gábor

Varga Sándor

NÉPTÁNC A MÉDIÁBAN

konferenciakötet

Szerkesztette:

Pál-Kovács Dóra

Szőnyi Vivien

Varga Sándor

Magyar Táncművészeti Egylet
Budapest
2019

© Szerkesztők és szerzők, 2019

A kötet a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
NKFIH K115676 számú kutatása keretében jelenik meg.
A szerkesztők munkáját az NKFIH K 124270 számú pályázata támogatta.

ISBN 978-615-5852-03-9

ISSN 2676-8399

Kiadja a Magyar Táncművészeti Egyetem.
1145 Budapest, Columbus u. 87–89. Tel.: 273–3430, www.mte.eu

A kiadásért az egyetem rektora felel.

Fordító: Bedő Valér

Borítóterv: Ujváry Jenő

Tipográfia és tördelés: Szélpál-Bajtai Éva

Nyomdai munkák: Kapitális Nyomda, Debrecen

Felelős vezető: Kapusi József

Tartalom

ETNOKOREOLÓGIAI FÜZETEK

- Sorozatszerkesztői előszó 6
- Series Editors' Preface 8
- A Magyar Etnokoreológiai Társaság bemutatkozása 10
- Hungarian Association for Ethnochoreology – Introduction 13

NÉPTÁNC A MÉDIÁBAN KONFERENCIA

- Szerkesztői előszó 16
- Barta Tamás*: A néptánc helye a II. világháború utáni évek kultúréletében
(különös tekintettel a NÉKOSZ-ra) 19
- Felföldi László*: A folklór mediatizációja a *Duna Menti Folklórfesztivál*
példáján 34
- Péterbencze Anikó*: A néptánc és a csángó motívum megjelenése
a rendszerváltást követően a közszolgálati televízió hírműsoraiban 47
- Sándor Ildikó*: Megvalósult és elmulasztott lehetőségek.
Fölszállott a páva gyermek tehetségkutató vetélkedő (2015) 64
- Szezsődi Barbara*: Falusiak a kolozsvári táncházakban 73
- A konferencia előadásainak absztraktjai 81
- Presentation Abstracts 89

SOROZATSZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Etnokoreológiai Füzetek

Az elmúlt tíz évben a magyar néptánckutatás képviselői egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek azért, hogy a saját, ma már hagyományosnak mondható megközelítéseiket és kérdésfeltevéseiket összehangolják a folyamatosan változó, a jelenkor kihívásaira érzékeny nemzetközi tudományos paradigmákkal. Ezt igazolja a 2016. június 10-én rendezett *Néptánc a médiában* konferencia is, ahol olyan, eddig alig vizsgált témák kerültek fókuszba, mint a néptánc és a média, valamint a néptánc és a politika kapcsolata. A konferencia iránt megnövekedett érdeklődés azt mutatta, hogy az új kutatási területek nemcsak a vizsgálati eszköztár fejlesztését kívánják meg, de talán egyfajta szemléletbeli és intézményes nyitást is előkészítenek.

Ugyancsak a fokozott figyelmet jelzik a tánckutató doktoranduszok 2016 tavasza óta évente megrendezett országos konferenciái: az egyre nagyobb számú jelentkező és népesebb hallgatóság mellett látható, hogy intézményes szinten is elindultak pozitív változások. Kavecsánszki Máté révén a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének oktatási programjának nélkülözhetetlen részévé váltak a táncfolklorisztikai és a táncantropológiai kurzusok. Könczei Csilla és Könczei Csongor kolozsvári illetőségű kutatók szintén a táncfolklorisztika, táncantropológia témakörein belül dolgoznak. Budapesten a Magyar Táncművészeti Főiskola 2017. évi egyetemi rangra emelése jelzi a tánckutatás növekvő elismertségét a tudományos világban. A néptánckutatással kapcsolatos formai, esztétikai és pedagógiai irányokat itt elsősorban Fügedi János képviseli.

A Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékén 2006 óta BA és MA szinten egyaránt működő táncfolklorisztikai és táncantropológiai szakirányon mind több etnokoreológus végez, közülük öten immár pályán maradt kutatók. Ugyanez az intézmény ad otthont a Choreomundus nevű nemzetközi tánckutató programnak, ahol évente 20–25 hallgató végez. A projekt az elmúlt tíz év egyik legsikeresebb Erasmus programjának számít, mindez a szaktudományunk növekvő nemzetközi elismertségét jelzi. Magyarországi vezetői, Varga Sándor és Felföldi László közül az utóbbi a Zeneakadémián tart táncfolklorisztikai kurzus-

kat. Az itt említett szakemberek közül néhányan az MTA berkein belül dolgoznak, több fiatal kutatóval együtt. A fenti intézmények mellett a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum szakemberei közül is többen kötődnek a néptánc kutatáshoz.

A táncfolklorisztika iránt Magyarországon sokáig széles, de jól körülhatárolható kör érdeklődött: a néptánc- és népzene kutatók mellett leginkább a tárgy esztétikai vonatkozásaira és értékeire koncentráló pedagógusok és a tánc gyakorlati oldalát képviselő néptáncosok. Bár paradigmaváltásról beszélni talán még korai lenne, úgy sejtjük, hogy az általános érdeklődés növekedése, a tudományos kérdésfeltevések és módszerek területén tapasztalható elmozdulás lesz az, ami egyre több, más irányból érkező kutató (történészek, kulturális antropológusok, szociológusok stb.) figyelmét erre a területre irányítja. A néptánc kutatás iránt gyakorlati, illetve elméleti irányból közelítő szakembereket a 2013-ban újjáalakult Magyar Etnokoreológiai Társaság szándékozik összefogni.

Sorozatunk elindításával a Magyar Táncművészeti Egyetem, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke és a Magyar Etnokoreológiai Társaság azt a célt tűzte maga elé, hogy a néptánc kutatás, az esztétikai és formai–strukturális irányultsága mellett egyre erősödő társadalmi és történeti kontextusokra, lokális életvilágokra is koncentrálni tudó tudomány – a mai, nemzetközileg is elfogadott nevén etnokoreológia – egyre szélesebb spektrumát bemutatva, új híveket toborozzon megújulni képes szaktudományunknak. A szélesebb tudományos horizont intézményes szinten is szorosabb összefogást, együttműködést kíván. Ezt fémjelzi a már említett doktorandusz konferencia sorozat, amelynek szervezői és rendezői között az összes fent említett felsőoktatási intézmény megtalálható, és szándékaink szerint ezt mutatja a most újtára induló *Etnokoreológiai Füzetek* című sorozat, amelynek sorozatszerkesztői a Magyar Táncművészeti Egyetemet, illetve a Szegedi Tudományegyetemet képviselik. Azzal a nem titkolt szándékkal, hogy általánosságban a tánc kutatás, szűkebb értelemben az etnokoreológia ügyét hazai és nemzetközi színtereken támogassák és népszerűsítsék.

Bolvári-Takács Gábor – Varga Sándor

SERIES EDITORS' PREFACE

Launching the Booklets in Ethnochoreology

Representatives of the Hungarian folk dance research have been investing more and more effort into harmonizing their own approaches and points—which are rather regarded as traditional today—with the continuously changing international scholarly paradigms, that are receptive to temporary challenges. This theory is proved by a conference bearing the title *Folk Dance in Media*, and organized on June 10, 2016, on which occasion topics like the connection between folk dance and media and between folk dance and politics were being placed in the focus of discourse. Intensive interest in the conference highlighted that the aforementioned research areas necessitate not only the development of a set of instruments applied in studies, but they can also give way to new approaches and broader institutional perspective.

National conferences of doctoral students studying dance having been organized since 2016 spring likewise indicate that augmented interest: on the basis of gradually growing numbers of applicants and audience, it is clearly visible that positive changes have occurred even on an institutional level. By means of Máté Kavecsánszki, courses on dance folklore and anthropology have become integral parts of the educational program of the Department of Ethnography at the University of Debrecen. Csilla Könczei and Csongor Könczei, researchers from Cluj-Napoca (Romania) also study the fields of dance folklore and dance anthropology. In 2007, the Hungarian Dance Academy was granted university status demonstrating a greater recognition of folk dance research in the academic world. Formal, aesthetic, and pedagogical approaches here are represented primarily by János Fügedi.

Growing number of ethnochoreologists have been receiving their degrees at both BA and MA levels in dance folkloristics and dance anthropology at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology of the University of Szeged since 2006, five of whom actually work in this particular field. The very same institution provides venue for the international research program on dance called *Choreomundus*, in which 20–25 students complete their studies each year. This project is considered one of the most successful Erasmus programmes of the past ten years representing

an increasing international recognition of our discipline. Sándor Varga and László Felföldi are the Hungarian leaders of this program, the latter being a lecturer on dance folklore at the Liszt Ferenc Academy of Music. Some of the abovementioned experts work in the Hungarian Academy of Sciences, together with more young researchers. Besides those of the institutions above, several experts at the Hungarian Open Air Museum are engaged in folk dance research, too.

In Hungary a well identifiable circle of people had been interested in dance folkloristics: besides researchers of folk dance and music, pedagogues and folk dancers absorbed in the practical knowledge of dance focused preferably on the subject's aesthetic context and values. Although talking about a shift of paradigm would probably be early, we presume that it is the increase of general interest, and the advancement in the sphere of perspectives and methods that will focus the attention of researchers from a variety of fields (historians, cultural anthropologists, sociologist, and so forth) on this discipline. Scholars with both practical and theoretical approach are meant to be brought together by the Hungarian Association for Ethnochoreology.

By means of launching our series, the Hungarian Dance Academy, the Department of Ethnology and Cultural Anthropology of the University of Szeged and the Hungarian Association for Ethnochoreology aim at recruiting new followers for our discipline – known today in the international terminology as ethnochoreology – by introducing a greater spectrum of the folk dance research that can focus on intensifying social and historical contexts and local lifeworlds besides its aesthetic and formal–structural orientation. The broader scholarly horizon necessitates closer partnership and cooperation even on an institutional level, which is represented by the already mentioned PhD student conferences, organized by the higher educational institutions mentioned above; we aim as well that the series of *Booklets in Ethnochoreology*, starting now and whose editors are representatives of the Hungarian Dance Academy and the University of Szeged, would do the same. They do that with the unconcealed intention of supporting and popularizing dance research in general and ethnochoreology in particular at both national and international levels.

Gábor Bolvári-Takács – Sándor Varga

A Magyar Etnokoreológiai Társaság bemutatkozása

Az európai kultúrtörténetben egyedülálló jelenség, hogy egy tudományos irányzatnak olyan erős társadalmi háttere legyen, mint a magyar néptánc kutatásnak. Az 1960-80-as években a magyar táncfolklorisztika és a néptáncmozgalom között igazán eleven kapcsolat volt, mely mindkét irányban jól működött. A tánckutatók szakmai továbbképzéseken ismertették a táncosokkal a legújabb tudományos eredményeket, filmes és zenei anyagot biztosítottak oktatáshoz és koreográfiák készítéséhez, táncházakban kiselőadásokat tartottak, a táncosok pedig (sokszor a kutatókkal együtt) gyűjtöttek, és az így összegyűlt anyag nagy része eljutott a tudományos feldolgozás közelébe. Az együttműködés mozgatórugója Martin György volt, akit elhivatottsága, emberi és szakmai minősége tett a korszak szinte megkérdőjelezhetetlen tánckutatójává. Halála után ez a kapcsolatrendszer meggyengült, sok esetben szinte csak formálissá vált.

A magyar néptáncmozgalom egyre komolyabb társadalmi térhódítása és intézményesülése (néptáncoktatás a művészeti iskolákban, különböző szolgáltató intézmények megalakulása stb.), valamint a néptáncra vonatkozó adatok, elsősorban filmek robbanásszerű elterjedése a 2000-es évekre új problémákat, illetve lehetőségeket hozott magával, melyre a táncos szakmának reagálnia kellett.

Az 1990-es rendszerváltást követően megnyílt határok, valamint az egyre szélesebb körben elérhető technikai eszközök lehetővé tették, hogy a néptánc iránt érdeklődők önállósuljanak: valóságos folkturizmus indult meg elsősorban az erdélyi falvakba, ahol különböző alkalmakkor még funkcióban élő paraszti táncokat láthattak az érdeklődők. Kicsit hasonló helyzet alakult ki, mint amiről Maác László 1954-ben, a *Rendezésre vár a néptánc kutatás helyzete* című tanulmányában tudósít: magányos kutatók, amatőr érdeklődők, kuriózumot kereső koreográfusok, egész táncgyűttesek „partizánkodnak”, aminek eredményeképpen egy-egy tájegység vagy falu az éppen aktuálisan felkapott táncanyaga miatt „valóságos táncos búcsújáró helyé” vált, a figyelmen kívül hagyott területek azonban teljes egészében fehér foltoknak számítanak, mind a mai napig.

A másik figyelemre méltó jelenség, hogy az így összegyűlt, szinte felmérhetetlen adattömeg magánszemélyek birtokában van, legtöbb esetben jegyzőkönyvzetlen állapotban. A szóban forgó felvételek a tudomány, illetve a mozgalom egésze számára elérhetetlenek, vagy maga a felvétel tulajdonosa számára is nehezen értelmezhető.

Az összegyűjtött adatok értelmezése nemcsak a tudomány, hanem a néptáncmozgalom számára is központi probléma. Zsűritagként a kutatók számtalan esetben találkoznak ezzel a helyzettel. A táncos előadók színpadi produkcióiból általában kiderül, hogy nehézségeik támadtak a felhasznált néprajzi „nyersanyag” (film, fotó, szöveges adatok) értelmezésével. Az ebből fakadó véleménykülönbségek, viták elmergesíthetik az amúgy is feszült versenyhelyzetet, sok esetben kifejezetten károsan hathatnak az együttesek munkájára, azon keresztül pedig a közösségek működésére.

Általános tapasztalat, hogy a táncosokhoz nem jutottak el a néptánc kutatás elmúlt húsz évének eredményei, féltő, hogy a mozgalomnak írásbeliség híján komoly szakmai problémákkal kell majd szembenéznie, ami hosszú távon társadalmi szerepére is visszaüthet.

Az erős társadalmi háttér és a meglévő emberi, szakmai kapcsolatok azonban óriási lehetőségeket is hordoznak magukban. Az egyik ezek közül a Belényesy Márta Táncfolklorisztikai Gyűjtőpályázat meghirdetése, mely lehetőséget teremt az archívumokban, magánszemélyeknél található táncanyag pontos adatolására, illetve kiegészítő gyűjtések megszervezésére, lebonyolítására. Mindehhez elengedhetetlenül szükséges a terepismeret, mellyel sok táncos már rendelkezik. Az ő segítségükkel ez a munka elvégezhető, csupán megfelelő szakmai segítséget, kutatásmódszertani ismereteket kell számukra nyújtani.

A közös terepkutatások, műhelymunkák, ismeretterjesztő szimpóziumok, konferenciák, a tánckutatók számára is gyümölcsözőek lehetnek. A gyakorlati tánc, valamint táncoktatás során olyan, a táncos test-, illetve térhasználatra vonatkozó kérdések merülhetnek fel, amelyek elméleti síkon továbblendíthetik a néptánc kutatást. A kiváló testtudattal, táncoktatói és színpadi tapasztalattal rendelkező táncosok így válhatnak a táncfolklorisztika segítőivé.

A Magyar Etnokoreológiai Társaság (MET) hivatalosan 2011 júniusában alakult meg.¹ A Társaság létrehozóinak célja az volt, hogy a magyar nyelvterületen élő táncfolkloristák és a néptáncsal a gyakorlatban foglalkozó szakemberek (néptáncoktatók, koreográfusok, táncosok) számára egy olyan fórumot hozzon létre, amelynek keretei között lehetővé válik az elméleti és gyakorlati szakemberek közötti rendszeres kapcsolattartás, illetve közös munka. Az elnevezésben található koreológia

---

¹ A Társaság „alapköveit” 2007-ben fektették le az alapító tagok (lásd a Folkmagazin 2007. 14. évf. 2. számának 19. oldalán), azonban a bírósági bejegyzés 2011-es keltezésű.

újabbán a tánc kutatásra használt nemzetközi kifejezés, etnokoreológia értelemben pedig magában foglalja a néptánc kutatást és a gyakorlati táncot egyaránt.

Társaságunk alapító okiratában többek között a következő célokat határoztuk meg önmagunk számára:

- A magyar néptánc kutatás művelése, szellemiségének ápolása, elért eredményeinek széleskörű népszerűsítése.
- A hagyományos tánc kultúra értékeinek védelme a tánc művészet társadalmi elismertségének erősítése érdekében.

Mindezek érdekében a MET szoros szakmai kapcsolatot tart fent a Magyar Tudományos Akadémia BTK Zenetudományi Intézetének tánc kutatóival, a Hagyományok Háza és a Magyar Tánc művészeti Egyetem szakembereivel, a Debreceni Egyetem, valamint a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékén működő tánc folklorisztikai–tánc antropológiai szakirány oktatóival.

Megalakulása óta a Társaság számos szakmai rendezvény szervezésében és lebonyolításában vállalt szerepet. Működésünkkel kapcsolatos további információk az interneten olvashatók.

A közös munka sikerességének érdekében szeretnénk kapcsolatrendszerünket minél jobban kiterjeszteni, ezért várjuk táncosok, zenészek, érdeklődők jelentkezését.

Kapcsolattartó: Székely Anna (titkár)

Elérhetőség:

E-mail: etnokoreo@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/etnokoreologia

Honlap: www.etnokoreologia.wordpress.com

Varga Sándor
a Magyar Etnokoreológiai Társaság elnöke

Hungarian Association for Ethnochoreology – Introduction

It is a unique phenomenon in European cultural history that a scholarly discipline has such an inherent social embeddedness as Hungarian traditional dance research does. A truly lively relationship between Hungarian dance folkloristics and folk dance movement characterized the 1960-80s, which functioned well in both ways. Researchers of traditional dance presented the latest academic results at professional trainings, provided filmed and musical material for dance teaching and the creation of choreographies, and held lectures at dance house events, whereas dancers (together with researchers) often participated field research, thus the majority of accumulated material got close to academic processing. The driving force of cooperation was György Martin, whose commitment, human and professional quality made him a nearly irreplaceable authority of his era on dance research. This relationship weakened after his death, in many cases becoming quite formal.

As a consequence of the dance house movement's gradual social prevalence and institutionalisation (traditional dance lessons in art schools, establishment of various public provider institutions, and so forth), and of the explosive growth of data relating to traditional dance, primarily of films by the 2000s, new issues and opportunities had been induced, which folk professionals had to respond.

Borders became open after the change of regime in 1990, and widely available technical devices enabled everyone interested in traditional dance to work independently: a true trend of folk tourism set primarily to Transylvanian villages, where interested people could on various occasions see peasants' dance still in their original functional contexts. The situation was somewhat similar to what László Maác wrote about in his 1954 study titled *Rendezésre vár a néptánc kutatás helyzete* (The state of folk dance is waiting for resolution): lonely researchers, interested amateurs, choreographers in search of curiosities, and entire folk ensembles made "off-book" actions concluding that certain geographical areas or villages became true places of pilgrimage due to their contemporarily fashionable dance material; while neglected areas have still remained a perfect blot until today.

Another remarkable phenomenon is that the almost immeasurable volumes of data collected as mentioned above are in the possession of private individuals, being in many cases undocumented. The footages in question are not available for the scholars, nor for the entire movement, or the footage in itself is hard to interpret even for its owner.

Interpretation of the collected data presents a key hardship not only for scholars but also for the dance house movement too. Researchers as members of the jury for competitions encounter the situation frequently. Stage productions of traditional dance reflect to the fact in general that performers had problems with the interpretation of ethnographical “raw” materials (film, photo, textual data). Resulting disagreements and conflicts can often poison an already tense competitive situation, and they frequently have expressly injurious impacts on the ensembles’ work, and consequently on the operation of communities.

It is a common experience that results of dance research of the past two decades have not reached dancers, therefore there are risks that lacking literacy can conclude serious technical problems that can have negative influence on its social function.

Strong social embeddedness and existing human and professional relationships, however, can involve great opportunities. One these is the launching of Márta Belényesy Competition for Collecting Dance Folkloristic Material, which has the potential to contribute to accurately recording dance material in the collections of private individuals, and to organizing and conducting complementary collections. Good knowledge on the ground is essential for all these, which already characterizes many of the dancers. The work can be performed by their contribution, only an adequate degree of professional assistance and research methodological knowledge have to be provided for them.

Common field surveys, workshops, symposiums on knowledge dissemination, and conferences can be fruitful for dance researchers too. Such issues can turn up as the use of body and space during the practice and teaching of dance that can improve folk dance research in theory. Dancers with excellent body awareness, teaching and stage experience can become the assistance of dance folkloristics this way.

Hungarian Association for Ethnochoreology (HAE) was established officially in 2011.¹ The aim of the Association’s founders was to create a forum for dance folkloristic researchers and dance practitioners (folk dance instructors, choreographers, dancers) within the framework of which theoretical and practical professionals can communicate and cooperate. Choreology in the appellation tends to be approved as

---

¹ Founders set the first “cornerstones” as early as 2007 (see *Folkmagazin* 2007. Vol. 14. No. 2. p. 19.), but it was established at the court of registration only in 2011.

the contemporary international term for dance research, whereas ethnochoreology in the wider concept embraces folk dance research and practical dance too.

The goals having been determined for ourselves in our Association's statute are as follows:

- The cultivation of folk dance research, fostering its ethos, and the widespread popularization of its results.
- Safeguarding the values of traditional dance culture in favor of strengthening the social appreciation of dance art.

In order to fulfil the abovementioned goals, HAE liaises with experts working at the Institute for Musicology of the Research Centre for Humanities, Hungarian Academy of Sciences, the Hungarian Heritage House and the Hungarian Dance Academy, as well as with tutors of dance folkloristics and dance anthropology specialisation, at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology, at the University of Debrecen and University of Szeged.

The Association participated in the organization and implementation of several academic events. For more information about our operation please visit our website.

In favor of being successful in our joint work, we would like to broaden our network as much as possible, and dancers, musicians, and interested people are all welcome to join us.

Contact person: Anna Székely (secretary)

Contact details:

E-mail address: etnokoreo@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/etnokoreologia

Website: www.etnokoreologia.wordpress.com

Sándor Varga

president

Hungarian Association for Ethnochoreology

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Néptánc a médiában konferencia

A Magyar Etnokoreológiai Társaság az MTA–Debreceni Egyetem Néprajzi Kutatócsoportjával, az MTA BTK Zenetudományi Intézetével, a Szabadtéri Néprajzi Múzeummal, valamint a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékével együttműködve *Néptánc a médiában* címmel konferenciát szervezett 2016. június 10-én a szentendrei Skanzenben. Jelen kötet e tanácskozás azon előadásainak szerkesztett változatait tartalmazza, amelyek írásban is elkészültek.

A néptánc és a média kapcsolata egészen a reformkorig nyúlik vissza, hiszen e mozgásforma már akkor felkeltette a népelet iránt érdeklődők figyelmét. A „magyar tánc” a korszakra jellemző nemzeti ellenállás egyik szimbóluma lett, újságok cikkeztek, konzervatív és liberális gondolkodók vitatkoztak róla. A későbbi szakemberek: folkloristák és mozgásművészek jelentős részét nemcsak a tudományos megismerés iránti vágy hajtotta, sokan közülük fontos szerepet szántak a táncnak a nemzeti egység elérésére tett erőfeszítések folyamatában. Ezzel párhuzamosan a politika is folyamatosan figyelt a nemzeti identitás megerősítésében játszott szerepére, a tömegekre gyakorolt hatásaira. Politikai színtereken gyakran különböző propagandák eszközévé vált. Ez a tendencia többször felbukkant a magyar történelem utóbbi két évszázadában: legkorábban a nemzeti romantika korában, utána a Horthy-korszakban, azután a Rákosi-érában. Napjainkban újból kiemelt szereppel bír a kultúrpolitikai diskurzusokban, ennek köszönhetően a médiában elsősorban nem tudományos kontextusban került/kerül előtérbe, hanem a szórakoztatás, illetve a nemzeti nevelés eszközeként.

Az 1970-es években induló városi táncházaknak szintén voltak politikai felhangjai. A korszak szinte egyetlen alulról jövő civil kezdeményezése többek számára egyfajta kulturális ellenállást jelentett a kommunizmus idején. Az időközben mozgalommá terebélyesedett jelenség átalakult, a határon túlra kerülésével pedig sok helyen nagy szerepet játszott és játszik a mai napig az identitástudat alakulásában.

Az utóbbi években egyre inkább bebizonyosodik, hogy „autentikusság”, „tiszta forrás” és az ezekhez hasonló jelzőkkel büszkélkedő mozgalom nem mentes

a globalizált korunkra jellemző társadalmi kultuszjelenségektől. A néptáncmozgalom berkein belül a sztárok és a celebek körül kialakuló rajongói kör ugyanúgy jellemző, mint a szórakoztatóipar egyéb területein (film, könnyűzene stb.).

Konferenciánkkal a néptánc különböző kontextusokban való megjelenését és szerepét szeretnénk volna vizsgálni, az alábbi tematikus blokkokat hirdetve:

- tánc és nemzeti művelődés kapcsolata,
- táncmozgalom és a média,
- néptánc, népzene, politika,
- kultuszjelenségek a táncmozgalomban,
- néptánckritika,
- tánc és etnicitás.

A konferencia zárásaként egy kerekasztal-beszélgetést is terveztünk a *Fölszállott a páva* című Duna TV-n látható műsorral kapcsolatban, azonban miután a felkért előadók különböző okokra hivatkozva visszautasították felkérésünket, a beszélgetés nem jött létre.

A konferencián résztvevő előadók közül kevesen éltek azzal a lehetőséggel, hogy előadásuk szerkesztett változatban e tanulmánykötetben megjelenhessen, emiatt fontosnak láttuk a beküldött absztraktok mindegyikét magyar és angol nyelven is közölni, hiszen a konferencia tartalmáról, hasznosságáról csak az összes előadást valamelyest ismerve alakulhat ki reális kép az olvasóban.

Tanulmánykötetünkben három írás jelenik meg a tánc, a politika és a média kapcsolatáról, bepillantást nyerhetünk a kolozsvári táncvilágába, valamint az első gyermek népművészeti tehetségkutató televíziós vetélkedő tanulságairól is olvashatunk.

Barta Tamás a II. világhégés utáni időszakban vizsgálja a néptánc helyét és szerepét. Előzményként a két világháború között induló Gyöngyösbokréta-mozgalom bemutatására vállalkozik, majd az 1944-45 után létrejövő pártok, szervezetek sokaságából a NÉKOSZ-t emeli ki, mely a tárgyalt időszakban fontos szerepet töltött be a táncélet szervezése terén. Tanulmányának összegzésében a „rég” és az „új” táncmozgalom hasonlóságaira és különbségeire tér ki, főleg az improvizáció jelenlétére, valamint a helyi, saját táncok megjelenésére.

Felföldi László a Kádár-érában létrejövő *Duna Menti Folklórfesztivál* példáján keresztül mutatja be a folklór mediatisációját, azaz a szociokulturális folyamatoknak a médiakommunikáció keretében való megjelenését. Írásában a médiának a hagyományos kultúra átalakulásában játszott szerepét vizsgálja. A szerző néhány szóval ismerteti a média érdeklődését felkeltő híreket, valamint a korabeli közmédia fogadóképességét. Véleménye szerint a hagyományos kultúra vizsgálata során új

lehetőségeket kínálnak a mediatizáció újabb formái, amelyet Felföldi e figyelemfelkeltő írással kíván hangsúlyozni.

Szecsődi Barbara a táncműzsgalmat Halmos Béla hagyatékán keresztül igyekszik vizsgálni, amely jelenleg a Hagyományok Háza tulajdonát képezi. Halmos Béla már korán felismerte, hogy a mozgalommal kapcsolatos médiamegjelenések gyűjtése és rendszerezése már közvetlenül a kezdetektől szükséges. Szecsődi az Orális Archívum bemutatása, valamint az általa készített interjúk segítségével elsősorban az erdélyi táncműzsgalom korai éveinek bemutatására koncentrálnak.

Péterbencze Anikó a rendszerváltást követő időszak közszolgálati televízió politikai és közéleti híreket tartalmazó műsoraiban megjelenő néptánc és csángó motívumokat ismerteti tanulmányában. Péterbencze a néptánc és a csángó megjelenéseket a műsorok jellege, tartalmi sajátosságok, valamint a nemzeti identitásra vonatkozó tartalmak mentén elemzi. Kutatásából kiderül, hogy a média műsorai, bár hullámmzó mértékben, de hozzájárultak a néptánc népszerűsítéséhez.

Sándor Ildikó tanulmányában a napjainkban népszerű néptáncos tehetségkutató, a *Fölszállott a páva* gyermek változatának megvalósult és elmulasztott pedagógiai és közművelődési lehetőségeit foglalja össze. Írásában érinti azt a problematikát is, hogy vajon mennyiben tekinthető szerencsés megoldásnak a gyerekek versenyztetése, valamint a pontozás; vajon milyen szempontok alapján lehetséges a különböző produkciók összehasonlítása; vajon milyen hatással van a gyerekek személyiségfejlődésére a kamerák előtti megjelenés. Eredményként tünteti fel, hogy a televíziós műsorfoljamban hosszú szünet után újra a népi kultúra értékei jelennek meg, valamint kitér a műsor készítőinek hosszútávú célkitűzésére, melynek első lépése a közeljövőben egy tehetséggondozó program indítása lenne.

A tanulmánykötet írásai széles időszakot ölelnek fel, a Kádár-korszaktól egészen napjainkig nyerhetünk bepillantást a néptánc és a média viszonyába, a néptáncnak a különböző közéleti és politikai kontextusokban elfoglalt szerepébe. A téma tudományos elemzése, feldolgozása még gyerekcipőben jár, annak ellenére, hogy az utóbbi időben több kutató figyelme is ebbe az irányba fordult. A témával kapcsolatos reflexiók rendkívül változatos színvonalra, egyes előadók politikai meggyőződésén és kevésbé a tudományos objektivitáson alapuló megközelítése összefügg a diskurzus kiforrotlanságával. A problematika átfogó ismeretéhez nélkülözhetetlen az, hogy a szórakoztatás és a nemzeti nevelés eszközeként használt néptánc tudományos feldolgozása is helyet kapjon, kaphasson úgy a kultúrpolitikai diskurzusban, mint a médiában. Konferenciánkkal és tanulmánykötetünkkel a tudományos vita megerősítéséhez, láthatóvá tételéhez, valamint a néptáncutatás új évezredbeli útjainak felfedezéséhez egykeztünk hozzájárulni.

Pál-Kovács Dóra – Varga Sándor

A néptánc helye a II. világháború utáni évek kultúréletében (különös tekintettel a NÉKOSZ-ra)

Az 1945 és 1949 között eltelt négy év, a II. Magyar Köztársaság időszaka nagyon rövid, de annál izgalmasabb szakasz Magyarország művelődéstörténetében.¹ Az ország egy nagy pusztítással járó háborún és népirtáson volt túl, a német megszállás után elszenvedett egy szovjet megszállást is, szuverenitása korlátozott volt, azonban az új politikai rendszer bevezetése és az ország újjáépítése számos lehetőséget rejtett magában. Többek között egy korábbinál jóval plurálisabb, demokratikus kultúra létrehozásának lehetőségét.²

Az 1945 utáni évek szellemi életének fontos része volt a népi mozgalom, amely természetesen még a korábbi időkre, a két világháború közötti időszakra nyúlik vissza. A magyar népi mozgalomnak mindig is kettős jellege volt: egyrészt volt egy progresszív politikai vonulata: a parasztság problémáinak minél teljesebb körű megoldására, egy demokratikusabb politikai kultúra kialakítására.³ Másrészt jelen volt a mozgalomban egy kulturális vonal is, amely a paraszti kultúra kincseit igyekezett megőrizni az utókor számára. A politikai és kulturális aspektus nem egyforma mértékben volt jelen a mozgalom egyes teoretikusainál. Egyikük sem zárta ki

¹ A Magyar Köztársaságot hivatalosan 1946. február 1-jén kiáltották ki. Ennek ellenére valószínűleg indokolt a korszak kezdetét 1945-től vagy még inkább 1944 decemberétől, az Ideiglenes Nemzetgyűlés összeülésétől számítani.

² Hogy a jaltai megegyezésből mennyire következett szükségszerűen a demokrácia felszámolása és a diktatúra fokozatos bevezetése, az nem tartozik szorosan e tanulmány témájához, ezért ennek kifejtésétől eltekintek. Ugyanezért nem foglalkozom a „felszabadulás vagy megszállás” típusú kérdésekkel, vitákkal sem.

³ Ezt a szociológiai-szociográfiai majd később egyre inkább politikaivá váló vonalat az 1920-as és 1930-as években a parasztság életéről, gondjairól író népi írók indították el (Szabó Pál, Sinka István, Féja Géza stb.). A népi íróknak egy szűkebb köre alapította 1937-ben a Márciusi Frontot, ezt a magát szellemi mozgalomnak nevező, de már politikai programot megfogalmazó szervezetet. Egy még szűkebb kör (Veres Péter, Kovács Imre, Erdei Ferenc, Illyés Gyula) volt az, amely aztán a mozgalom nyomán politikai pártot szervezett Nemzeti Parasztpárt néven 1939-ben. A népi mozgalom történetéről lásd: Borbándi 1983; Bibó 1983b; Papp 2012.

teljesen sosem, hogy az értékőrzés és a politikai változtatások megfelelő tudatossággal összeegyeztethetők, bár voltak, akik kétségeiknek adtak hangot azzal kapcsolatban, hogy az életmód megváltozásával továbbélhet-e a gazdag paraszti kultúra, illetve lehetséges-e azt eredeti közegéből kiszakítva művelni.

Előzmények a két világháború között

A II. világháború előtti időszakban a táncos hagyományok szervezett őrzésének alapvetően két változata létezett. (Itt most a hagyományőrzésnek azon változatairól van szó, amelyeknél a zene és a tánc már nem eredeti formájában, egyes faluközösségek zárt mulatságainak elemeként jelent meg, hanem valamilyen szempontból kiemelve a maga környezetéből.) Az egyiket Gyöngyösbokréta-modellnek, a másikat regöscserkész-modellnek nevezhetnénk.

A Gyöngyösbokréta-mozgalmat Paulini Béla újságíró alapította 1931-ben.⁴ Ennek a lényege az volt, hogy egy-egy falu táncosai, zenészei amatőr hagyományőrző együtteseket alakítottak, és ezek az együttesek időről időre színpadon mutatták be másoknak, közönségnek a maguk falvának, vidékének hagyományait. A Gyöngyösbokrétás együttesek látványos előadásaikkal hamar népszerűvé váltak, bár az előadások stilizáltsága, mesterkéltége, „színpadiassága” gyakran kiváltotta a népi írók kritikáját is.⁵

A hagyományőrzés másik modelljének lényege az volt, hogy városi fiatalok gyűjtőutakon tanulták meg az adatközlőktől egy-egy falu népdalait, néptáncait, majd ezeket máshol felhasználták, először csak a saját szórakoztatásukra, később színpadi előadásokhoz is. A hagyományőrzésnek ezt a fajtáját először cserkészek kezdték művelni (őket nevezték regöscserkészeknek),⁶ később a Leventemozgalom egyes alakulatai is csatlakoztak ehhez. (1938-ban alakult is egy Levente Együttes Muharay Elemér vezetésével. Ebben nemcsak leventék táncoltak, de a leventeparancsnokságok támogatásával működött.) Ehhez az utóbbi típushoz számíthatjuk a népfőiskolások és a népi kollégisták együtteseit is. A népfőiskolások parasztfiatalok voltak, akik egy-egy többhónapos vagy féléves mezőgazdasági szakoktató tanfolya-

⁴ Pálfi 2011.

⁵ Muharay Elemér egyenesen azt írta, hogy a Gyöngyösbokréta „tagadja azt, hogy hagyományértékeink a felső magyar kultúrában is értékesíthetők lennének”, és „konzerválni akarja a hagyományt”, pedig „semmi élet nem lehet konzerválni. Maga a konzerválás az élő halála. Ami él az a természet törvényei szerint fejlődik és alakul.” Muharay 1942: 62.

⁶ Ehhez az ösztönzést különböző vallásos (elsősorban protestáns) diákszervezetek adták: a Keresztyén Ifjak Egyesülete (KIE), a Soli Deo Gloria és annak egyes tagszervezetei, például a Kabay Márton Kör vagy a Csapkés György Kör.

mon vettek részt, hogy hazatérve majd korszerűbb módszerekkel tudjanak gazdálkodni. A népfőiskolai tanfolyamok keretében mellesleg tanultak táncokat és alapítottak táncegyütteseket is, tehát már nem feltétlenül (illetve nem kizárólag) a saját otthonról hozott hagyományukat vitték tovább. Ugyanez igaz a népi kollégistákra is. A népi kollégisták a falut elhagyó, értelmiségi pályára lépő fiatalok voltak, akik ugyanakkor a paraszti kultúrát sem akarták teljesen elhagyni, de az általuk alapított együttesekben természetesen már ők sem csak saját vidékük táncait táncolták. A II. világháború előtt csak egyetlen népi kollégium létezett, a budapesti Györfly István Kollégium.⁷ Ennek zenei és táncegyüttesét Balladaegyüttesnek nevezték.⁸ A Györfly Kollégium és a Balladaegyüttes is mintául szolgált aztán a II. világháború után létrejövő új népi kollégiumoknak, és azok együtteseinek.

Kétkedő vélemények

Mint már utaltam rá, nem mindig, nem minden szereplő, ideológus számára volt egyértelmű, hogy a népi mozgalom társadalmi, politikai és művészi irányvonalát minden esetben elejétől a végéig össze lehet-e kötni. A falvak valóságát jól ismerő népi írók némelyike bár nem zárta ki, de kétségbe vonta ennek lehetőségét. Például Erdei Ferenc szociológus, népi író (maga is paraszti származású, és nem mellesleg a Nemzeti Parasztpárt egyik alapítója és vezetője) így írt erről még 1938-ban: „Kérdés az is, hogy parasztkultúránk minden íze nincs-e annyira egy szoros és alávetett helyzethez kötve, hogy attól elszakítva már nem is lehet eleven? Márpedig ha csak avval a paraszthelyzettel jár együtt, amiben eddig volt részünk, akkor mindent akarunk inkább, mint illet föltámasztani vagy tovább éltetni.”⁹ Ugyanerre reflektált Erdei legjobb barátja, Bibó István, a korszak legnagyobb magyar társadalomfilozófusa is, talán keményebben fogalmazva, de a tőle megszokott módon ebben is kompromisszumot keresve: „Tudni kell, hogy a központi kérdés nem a parasztkultúra fenntartása, hanem a parasztság teljes mértékű emberi felemelkedése. Ha akad valaki, aki ennek a felemelkedésnek a mozgatójává teszi a parasztkultúra egyes javainak a magas kultúra szintjére való emelését, ez nagyon örvendetes dolog; ha mások arra igyekeznek, hogy a parasztkultúra elemeit a felemelkedés rázkódtatásaitól

⁷ Ez 1939-ben alakult a Turul egyetemi diákszervezet és Györfly István támogatásával, akkor még Bolyai Kollégium néven. 1942-ben vette fel Györfly István nevét, fő támogatói pedig ekkor már inkább Teleki Pál köréből kerültek ki.

⁸ A Balladaegyüttes bemutatkozó előadását (Molnár István koreográfiáival) 1942. november 16-án tartotta Budapesten a Városi Színházban. Kardos 2000: 38.

⁹ Erdei 1973: 210.

megkímélve az utókor számára megőrizték, ehhez joguk van; de aki felemelkedést a parasztkultúra megőrzése érdekében, közvetve vagy közvetlenül akárcsak egy nappal is késleltetni akarja, az ellenség!”¹⁰ Bibó 1945 után keletkezett szövegéből is látszik, hogy voltak többen fiatalok, akik számára a két vonal, az értékeket megőrző – átmentő – művészi vonal, és az életmódot mégiscsak megváltoztatni igyekvő progresszív politikai vonal összeegyeztetése nem okozott dilemmát. Mint Vitányi Iván írja: „A fiatalok között valóban kialakult egy olyan mozgalmi típus, amely egyszerre és egyaránt érdeklődött a népdal és az ország (elsősorban a parasztság) társadalmi helyzete iránt, egy-egy országjárás, táborozás során a kétféle érdeklődés magától értetődően egyesült.”¹¹ Ez tulajdonképpen a regőscserkészekről is elmondható, de a legjobb példát erre a típusra mégis a Györffy-kollégisták jelentették, akik amellett, hogy a Balladaegyüttesben táncoltak, társadalomtudományi szakirodalmakat tanulmányoztak (marxista szerzők műveit is), és rendkívül kritikusan álltak hozzá a Horthy-rendszerhez, beleértve saját támogatóikat is. Idővel néhányan közülük az illegális kommunista mozgalomhoz is csatlakoztak, vagy legalábbis kapcsolatba léptek vele. A II. világháború végén pedig a németek és nyilasok elleni fegyveres ellenállás szervezésében is részt vettek a Magyar Diákok Szabadságfrontjában, illetve annak egyik tagszervezetében, a Nemzeti Ellenállás Diákmozgalmában.

Szervezők és támogatók 1945 után

Az 1944-1945-ös rendszerváltást követően a társadalmi szervezkedésnek sok helyen új lehetőségei nyíltak meg, elsősorban a falusi ifjúság számára. Ugyanakkor sok háború előtti szervezet is megmaradt, amelyek keretet adtak a kulturális életnek, és benne az egyre népszerűbbé, illetve egyre tömegesebb szórakozási formává váló néptáncnak is. A néptánc reprezentatív szerepe az új rendszerben is fontos volt. De míg az 1930-as években a támogató szerepben fellépő politikai elit a néptánc magyar nemzeti jellegét hangsúlyozta elsősorban, az 1945 után kiépülő új rendszerben emellett a parasztság (elsősorban a földosztással elért) társadalmi felemelkedését és demokratikus politikai hatalomban való részesedését is demonstrálni akarták vele.

A Gyöngyösbokréta-mozgalom továbbra is létezett, annak ellenére, hogy helyzetét számos körülmény nehezíthette. 1945 folyamán meghalt a mozgalom legfőbb motorja, Paulini Béla (tisztázatlan körülmények között, egyesek szerint öngyilkos lett). A Horthy-rendszer politikai elitje (a korábbi mecénások köre) elvesztette hatalmát és befolyását. A Gyöngyösbokréta azonban új támogatókra talált elsősorban

¹⁰ Bibó 1983a: 803.

¹¹ M. Kiss – Vitányi 1983: 21.

az ország legnagyobb pártjában, a Független Kisgazda Pártban (FKGP) és az ahhoz szorosan kötődő (de hivatalosan pártsemleges) földműves szakszervezetben, a Magyar Parasztszövetségben. Sok gyöngyösbokrétás csoport részt vett a Parasztszövetség (és egyben a FKGP) legnagyobb demonstratív felvonulásán Budapesten az Andrássy úton az 1946 szeptemberében megrendezett Országos Parasztnapok keretében. Erről az akkori, kisgazdapárti miniszterelnök, Nagy Ferenc is megemlékezett későbbi visszaemlékezésében: „Felejthetetlen látványban volt részünk az órákig tartó felvonulás alatt. (...) A legszebb népviseletekbe öltözött csoportok virágos mezőhöz tették hasonlóvá a hatalmas Andrássy utat. (...) Voltak ifjúsági csoportok, amelyek a több kilométeres utat egészen a gyűlés helyszínéig végigtáncolták. Az elnök erkélye előtt minden csoport hatalmas ovációt rendezett.”¹² Természetesen nem a FKGP volt az egyetlen, amelyik támogatta a néptáncélet, az új együttesek szerveződését. A támogatásból minden akkori politikai párt kivette a részét (főleg ifjúsági szervezeteiken keresztül). Legnagyobb mértékben természetesen a FKGP melletti másik (a kisgazdáknál radikálisabb, az agrárszocialista mozgalmak, a népi írók és a Márciusi Front hagyományaira építő) agrárpárt, a Nemzeti Parasztpárt (NPP) és annak ifjúsági szervezete, a Népi Ifjúsági Szövetség (NISZ). A NPP a népi kultúra támogatását programjába is beleírta: „A magyar népi műveltség forrásaiból kell megújítani nemzeti kultúránkat! A magyar társadalom torz történeti fejlődésének következménye, hogy műveltségünk jó része nem tekinthető magyar nemzeti műveltségnek. Egy részében idegen szellemű magas kultúra, más részében megrekedt népi népkultúra. Ez a kettősség jellemezte eddig közműveltségünket. Egységes nemzeti műveltség nélkül nincs nemzeti öntudat. Ezért akarjuk megújítani magas műveltségünket a népi kultúra forrásaiból.”¹³ (Valószínűsíthetjük, hogy ezek a szavak a párt elnökétől, a nagy tiszteletnek örvendő parasztírótól, Veres Pétertől származnak.) Tildy Zoltán, majd Nagy Ferenc koalíciós kormányában a Parasztpárt kapta a vallás- és közoktatásügyi („kultuszminiszteri”) tárcát. A miniszter, Keresztury Dezső polgári családból származó értelmiségi (egyetemi tanár, az Eötvös Collegium igazgatója) volt, de a népi kultúra támogatásának elkötelezett híve, sokan tudták róla, hogy a néptáncban is otthonosan mozog.¹⁴ A FKGP és a Parasztpárt mellett a Magyar Kommunista Párt (MKP) is a buzgó támogatók közé számított. A pártnak ebben az időben különösen fontos lehetett, hogy a róla szóló „rémhíreket”

¹² Nagy 1990: 359.

¹³ Balogh – Izsák 2004: 119–136.

¹⁴ Többet látták, hogy a Magyarországra látogató világhírű szovjet koreográfusnak, Igor Mojszejevnek az őt fogadó Keresztury Dezső mutatta be a magyar néptánc egyes elemeit. Vitányi 1964: 75.

megcáfolja, azaz széles tömegek előtt bizonyítsa nemzeti elkötelezettségét és a kisbirtokos parasztság melletti kiállását.¹⁵

Természetesen a néptánc legfőbb művelői már az 1940-es években is a fiatalok voltak, így a néptáncélet szervezésében különösen fontos szerep jutott az ifjúsági szervezeteknek. A legnagyobb ifjúsági szervezetek a korban a pártokhoz kötődtek, de az élet minden területén jellemző volt egyébként, hogy a pártok egymással versengve igyekeztek a különböző alulról jövő társadalmi kezdeményezéseknek élére állni. A pártpolitika néha finoman néha durvábban, de sok szempontból átszötte a mindennapi egyesületi életet.

Az ifjúsági mozgalom a II. világháború után érdekesen alakult. 1945 elején a német megszállók és a nyilas kollaboránsok elleni ellenállási mozgalomban résztvevő fiatalok alapították meg a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetséget, ezt a hangsúlyozottan pártok felett álló szervezetet. A MADISZ általában a kulturális és sportélet fontos szervezőjévé vált, így szintén támogatta új táncegyüttesek születését is, és rendezvényein mindig fontos szerepet adott a táncnak. Idővel, a pártok közötti különbségek és konfliktusok szétszakították a MADISZ-t is: fokozatosan kiváltak belőle a különböző pártokhoz tartozó ifjúsági szervezetek: elsőként a Független Ifjúsági Szövetség (FISZ), amely az FKGP ifjúsági szervezete volt, és szorosan kötődött a Parasztszövetséghez is, ily módon a Gyöngyösbokréta-mozgalom továbbéléséhez is segítséget adott. Később aztán elvált a MADISZ-tól a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom (SZIM vagy SZDIM), a Szociáldemokrata Párt ifjúsági szervezete, majd a Polgári Demokrata Ifjúság (PDI), a Polgári Demokrata Párt (PDP) ifjúsági szervezete, legvégül, 1945 decemberében pedig az előbb már említett Népi Ifjúsági Szövetség (NISZ), a Nemzeti Parasztpárt ifjúsági szervezete. A MADISZ-ban szinte csak kommunista fiatalok maradtak, így gyakorlatilag a MKP ifjúsági mozgalmává vált, bár próbálta a függetlenség látszatát továbbra is őrizni.

A régi ifjúsági szervezetek közül továbbra is létezett a KALOT és a Magyar Cserkészszövetség, de nem túl sokáig: 1946 nyarán a kormány szovjet követelésre mindkettőt kénytelen volt felosztatni.¹⁶ Igaz, ez a felosztatás nem jelentett végleges betiltást. A magyar kormányzat nyitva hagyott egy kiskaput, lehetőséget adott a

¹⁵ A mezőgazdaság gyors kollektivizálását csak később, 1948-ban hirdette meg az akkor már Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) nevezett, egyre hatalmasabb párt vezetője, Rákosi Mátyás, ezzel azonban sokakat saját hívei közül is meglepett. Hogy előtte ez mennyire szerepelt a Kommunista Párt tervei között, az viták tárgyát képezi, de ez nem tartozik jelen tanulmány témájához.

¹⁶ A felosztatás háttérében egy Budapesten elkövetett merénylet állt, amelyet katolikus magyar fiatalok követtek el szovjet tisztak ellen. (Ennek során egy magyar lány is életét veszítette.) A szovjet parancsnokság emiatt több reakciónak bélyegzett vallásos szervezet felosztatását követelte, amit a magyar hatóságok kénytelenek voltak végrehajtani. Balogh 1998: 198–199.

felosztatott szervezeteknek arra, hogy más néven újjászerveződjenek. Így 1946 nyarától a KALOT gyakorlatilag folytathatta tevékenységét KAPISZ (Katolikus Parasztifjúsági Szövetség), a Cserkészszövetség pedig (még kevésbé leplezett módon) Magyar Cserkészfiúk Szövetsége (MCSFSZ) néven. Igaz, ezeknek már nem sikerült olyan súllyal jelen lenniük az ifjúsági életben, mint elődeiknek.¹⁷

A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége

A néptáncélet legnagyobb szervezőjének azonban kétségkívül a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége bizonyult, amely a magyar neveléstörténetben és az eszmetörténetben is egy igen eredeti és egyedi kísérlet volt. A NÉKOSZ-t a korábban már emlegetett Györfly István Kollégium indította útjára. A végzett Györfly-kollégisták ugyanis a II. világháború után saját kollégiumuk mintájára országszerte egyre több új diákkotthont alapítottak magukhoz hasonló szegény, de tehetséges, városban tanulni szándékozó fiataloknak. Ez a társadalmi kezdeményezés kapott szervezeti keretet, nevet és jelvényt 1946. július 10-én (az egyetemi évzáró napján) a NÉKOSZ megalapításával. A NÉKOSZ története tipikus példája a korábban már felvázolt folyamatnak: egy alulról jövő civil kezdeményezést a II. Magyar Köztársaság vezető pártjai egymással versenyre kelve támogatni kezdtek, majd a pártok közül szovjet segítséggel „kiemelkedő” Kommunista Párt megpróbálta kisajátítani magának, és „faltörő kosznak” használni a többi ifjúsági mozgalom semlegesítésére, végül, a teljes hatalomátvétel, az egypártrendszer megvalósításakor egy tollvonással megszüntette, mint a „népi demokrácia építésébe bele nem illő”, „pártszerűtlen” intézményt.

A népi kollégiumok nagy mértékben önszervező, erős diákönkormányzattal működő közösségek voltak, a NÉKOSZ pedig ilyen autonóm közösségek hálózata, és mint ilyen, a szervezők szándéka szerint „a demokrácia iskolája” próbált lenni a fiatal kollégisták számára. Ami a néptánc szempontjából fontos, a kollégiumokban nagy hangsúlyt helyeztek a művészeti tevékenységre, úgy, hogy valahogyan kiegyensúlyozottan jelen legyen a kollégisták életében a mások kultúrája iránti érdeklődés (minden kollégistát ösztönözni igyekeztek a nyelvtanulásra, a külföldi tanulmányutakra is) és a saját tradíciók őrzése. Ez utóbbinak volt fontos eszköze a néptánc is. Szokássá, majd egyenesen elvárássá vált, hogy minden kollégiumnak meglegyen a maga táncegyüttese, amely helyi rendezvényeken felléphet. De a jelek szerint a kollégisták szerveztek maguknak kötetlen táncalkalmakat, mai kifejezéssel táncházakat is. Idővel aztán a legjobb táncosokból Szabó Iván szobrászművész vezetésével létrejött a NÉKOSZ Központi Táncegyüttese is, amely aztán külföldön, nem-

¹⁷ Balogh 1998: 202–203.

zetközi ifjúsági rendezvényeken is többször képviselte Magyarországot. Fellépett Magyarország képviseletében 1947-ben Prágában, az első Világifjúsági Találkozó, majd 1948-ban Franciaországot, Finnországot és Lengyelországot járták be. Bár az együttessel az alapítóknak eredetileg hosszabb távú céljaik is voltak, 1948 őszén felsőbb nyomásra mégis fel kellett oszlatniuk.¹⁸ Több táncosa azonban később átkerült hivatásos együttesekbe: a Honvéd Együttesbe és az Állami Népi Együttesbe.

A NÉKOSZ központi vezetősége igyekezett figyelemmel követni a néptánc-csoportok működését. A Szövetség 1947-1948-as tanévre készített munkatervében külön pontként szerepel a néptáncos instruktorok képzése a vidéki tagkollégiumok számára.¹⁹

A NÉKOSZ kezdeményezése volt egy hivatásos táncművészeket és karvezetőket képző külön kollégium, a Kodály Zoltán Tánc- és Kórusművészeti Kollégium létrehozása is, 1948 januárjában. Ennek igazgatója a Györfly Kollégium egykori Balladaegyüttesének oszlopos tagja (és a NÉKOSZ első elnöke) Gyenes Antal lett volna. Ez a Kollégium azonban a gyakorlatban végül mégsem jöhetett létre.²⁰

A mozgalom teoretikusai

Érdemes itt szólni a II. Magyar Köztársaság éveinek néhány fontos néptáncos egyéniségéről és művészeti műhelyéről.

Az egyik ilyen fontos egyéniség, akit a magyar néptáncban a korszakban vitathatatlanul a legfontosabb irányadónak tekintettek, Molnár István volt. Molnár István 1908-ban született Kolozsváron. A bukaresti Testnevelési Főiskolát végezte el, 1936-ban szertornászként részt vett a berlini olimpián, akkor még Románia színeiben. Pár évvel később azonban már expresszionista balett-táncosként tűnt fel Párizsban. Magyarországra visszatérve érdeklődni kezdett a néptánc iránt, hamarosan pedig ennek elsajátítása, gyűjtése és minél teljesebb továbbadása lett élete legfőbb célja. Elképesztő memóriája és fáradhatatlan energikussága tették alkalmassá arra, hogy a táncokat ne csak megtanulni, hanem mozgásformák szerint rendszerezni és sikeresen tanítani is tudja. Sok mozgóképes táncgyűjtés is fűződik a nevéhez (jórészt még némafilmen), de a magyar táncok tanításáról és mozgásformáik rendszerezéséről könyvet is írt, amelyben rajzokkal, és részletes leírásokkal

¹⁸ Vitányi 1964: 91.

¹⁹ Pataki 1974: 210.

²⁰ Vitányi 2007: 26.

igyekezett a táncokat megörökíteni.²¹ Főként a KALOT (később pedig a Parasztszövetség) támogatta gyűjtő és oktató tevékenységét, így hamarosan hírnévre tett szert a néptánc iránt érdeklődő fiatalok körében. Az oktatást a KALOT által szervezett népfőiskolákon kezdte, majd párhuzamosan több helyen folytatta, többek között a már említett Levente Együttesben is. Később összevezeszt Muharay Elemérrel, így 1943-ban otthagyta a Levente Együttest. Ekkor azonban már olyan népszerű volt, hogy alig győzött a rengeteg meghívásnak eleget tenni. Így már híres koreográfusként lett a Györfly Kollégium Balladacsoportjának művészeti vezetője. A háború után, mikor a néptánc, mint művészeti ág amúgy is egyre inkább felfutott, Molnár István is szinte népszerűsége csúcsára ért, az újonnan alakult együttesek kapkodtak utána, valóságos legenda lett és erre talán egy kicsit rá is játszott.

Molnár alkotói tevékenységére a jelek szerint (a paraszt táncosoktól megtanult mozdulatok minél pontosabb elsajátítása mellett) a néptánc eredeti funkcióján némileg túlmutató táncszínházi darabok, táncos „balladák”, esetleg férfias harci táncok is jellemzőek voltak.²² A néptánc nála valami misztikus, szent dologként jelenik meg, a táncagyományokról való elmélkedéseiben pedig ő is a tánc magyar, nemzeti jellegét hangsúlyozza, nem pedig a paraszti létből vezeti le az egész eredetét. A későbbi időkben Molnár István kidolgozott egy ötfokozatú mozgáskultúra-fejlesztő rendszert, amely az alapmozgások és készségek (az egyensúlyérzék, a ritmusérzék, stb.) fejlesztésével többféle tánc elsajátításához jó alapokat adhat. Ez a nemzetközi hírű Molnár-technika.²³

A másik ilyen fontos egyéniség Muharay Elemér volt, aki nem annyira táncosként, mint inkább színházi rendezőként közelített a magyar hagyományokhoz, és épített a magyar néptáncreg egy egészen új művészi koncepciót. Korábban falusi amatőr színjátszás szervezésével is próbálkozott, nem is minden siker nélkül. (A Fóti Faluszínpad vezetője volt.) 1940-ben lett a regöscserkészekből és leventékből összeálló Levente Együttes vezetője. Az együttesből egy olyan csapatot akart szervezni, amely egyszerre foglalkozik népi énekekkel, táncokkal és színjátszással, amely komplexitásával megújíthatja a magyar színház formanyelvét. Muharay ugyanis a paraszti tánc továbbéltetésére azt látta a legjobb lehetőségnek, ha a néptánc, mint mozgásművészeti forma a színházművészet eszközévé is válik. A koncepció megvalósításának teljes lendülettel azonban csak a háború után vághatott neki. 1945-ben az együttes újjáalakult, de most már Népi Ének-, Tánc- és Játékegyüttes néven (a

²¹ Molnár 1947. Molnár ebben a könyvében még nem használta a táncok pontos leírását lehetővé tevő Lábán Rudolf-féle kinetográfiát, amelyet Lugossy Emma igyekezett ebben az időben elterjeszteni. Lásd: Lugossy – Gönyey 1947.

²² Falvay 1979; Pesovár 1979.

²³ Molnár 1983. Az utóbbi években ez a módszer újra divatba jött. Lásd: Strack 2011.

köznyelv azonban csak Muharay Együttesnek hívta). Az elkövetkezendő két éves működése alatt rendkívül sokoldalú és intenzív munkát végzett, és elmondható, hogy nagy hatást tett az akkori ifjúságra, valóban motorja és úttörője volt az éppen fellendülő néptáncmozgalomnak. Műsoraiban érdekes elegyét adta a hagyományörzésnek és az avantgárd művészeteknek. Egyaránt voltak tisztán néptáncos és tisztán énekes számaik (ez utóbbiakban népballadákat és Bartók-kórusműveket is előadtak), illetve olyan műsoraik, amelyekben egyaránt szerepet kapott a színjátás, a tánc és az egyéb mozgásművészeti formák is.²⁴ (Igaz, ez utóbbi zenés színdarabok szinte kizárólag mesejátékok voltak. Az együttes feloszlásához 1947-ben valószínűleg az is hozzájárult, hogy a legtöbb tagnak elege lett a faluszínpadokat idéző „gyerekdarabokból”; komolyabb műfajok felé akartak továbblépni.) Emellett fontos volt, hogy az együttes a háború után már rendezett saját körben olyan összejeveleteket is, ahol a maguk öröme, kötetlen formában táncolták azokat a táncokat, amelyeket a színpadi előadásokhoz elsajátítottak.²⁵ Ilyen szempontból tehát ők is mai értelemben vett „táncházakat” szerveztek. (Amennyire a visszaemlékezésből ki lehet venni, az ilyen alkalmakon nemcsak a Muharay Együttes, hanem bizonyos népi kollégista együttesek táncosai is jelen voltak.)

Érdekes módon az együttes felbomlása (1947-ben) is éppen egybeesett az ország újjáépítését célul megjelölő négypárti koalíció válságával, a kommunisták és kispártok közötti ellentétek kiéleződésével, bár a visszaemlékezések szerint a felbomlásnak nem közvetlen politikai, sokkal inkább művészeti, koncepcionális okai voltak.²⁶ A Muharay Együttesnek azonban több tagja is a NÉKOSZ Központi Táncegyüttesében folytatta pályafutását (pl. Szabó Iván, Papp Oszkár, Kőte Sándor, Gyalog Márta), bár legtöbbször nem lett aztán profi táncos.

Muharay egyébként elsősorban a színjátszó munkát vezette, a táncot először Molnár István, majd a később inkább szobrászként híressé váló Szabó Iván oktatták,²⁷ a zenei vezető az ismert népzenekutató, Balla Péter volt. A tagságról is elmond-

²⁴ Vitányi 1993: 140, 152. Az együttes egyébként 1946. március 4-én tartotta nagyszabású bemutatkozó előadását a Nemzeti Színházban, amiről a legtöbb akkori napilap nagy lelkesedéssel számolt be.

²⁵ Vitányi 1993: 272.

²⁶ Vitányi beszél egyfajta érezhető gondolkodásbeli különbségről az együttesen belül a „jelző nélküli népiek” (a Parasztszövetség és a Kispárt hívei), a „radikális népiek” (a Nemzeti Parasztpárt és a Népi Ifjúsági Szövetség hívei) és a „szocialista népiek” (a Kommunista Párt hívei, azon belül is a nyitottabb, türelmesebb „népfrontos” irányvonal képviselői) között, de ennek hatása az együttes mindennapi életére szerinte csak mérsékelt volt. Vitányi 1993: 125.

²⁷ Érdekes egyébként, hogy Muharay mindkét tánckarvezetője szobrász is volt. Igaz, Szabó számára ez hivatásszerű foglalkozás volt, Molnár viszont csak autodidakta műkedvelőként szobrászkodott, eszköznek tekintette ezt a tevékenységet az emberi test anatómiájának még jobb megismeréséhez.

ható, hogy olyan elkötelezett fiatalok gyűltek itt össze, akiket a Muharay Együttes későbbi tevékenységükben is nagyban inspirált. Néhány példa: Benedek Árpádból híres színházi rendező, a kórust vezető Vass Lajosból hivatásos karvezető és zeneszerző lett, a festőként híressé váló Papp Oszkár és László-Bencsik Sándor (civilben szociológus) később is szervezett amatőr táncegyütteseket, Körtvélyes Géza táncesztétaként, az együttes furulyása, Béres Ferenc pedig népdalénekesként lett ismert. Néprajzkutatóként folytatta pályafutását Kaposi Edit és Pálfi Csaba. Szintén az együttes tagja volt Jancsó Miklós, aki később tulajdonképpen filmjeiben próbálta megvalósítani azt a dinamikus táncos – mozgásművészeti – koncepciót, amit Muharay a színházban elképzelt.²⁸ A harmadik fontos egyéniség, akiről mindenképpen szólni kell, szintén a Muharay Együttes tagja volt. Vitányi Iván kismemesi háttérrel rendelkező értelmiségi családból származott, Bartók Béla iránti rajongástól jutott el a népzene és néptánc szeretetéhez, de egyben a társadalmi problémák elkötelezett kutatásához is. 1945 és 1949 között fontos szerepet töltött be a MADISZ-ban, a Szabadszínház Szövetségében és a Kodály Zoltán Tánc- és Kórusművészeti Kollegium szervezésében is. A korszakról szóló emlékiratai fontos forrást jelentenek az akkori néptáncéletről, és azon belül főleg a Muharay Együttes történetéről, belső életéről.²⁹ Muharay Elemér tanítványaként a néptánc közösség-szervező erejét társadalomfilozófiai szempontból is igyekezett megközelíteni, és ebben még messzebbre jutott, mint mestere. Nézetei szerint az embernek kettős felszabadulásra van szüksége: egyrészt társadalmi felszabadulásra (az elnyomás és kizsákmányolás alól), amelynek eszköze a (nem feltétlenül véres) forradalom, másrészt egyéni felszabadulásra (saját személyes gátjai alól), amelynek eszköze az önművelés, adott esetben valamilyen művészeti tevékenység. Az egyéni felszabadulás akadályozza meg, hogy az ember a társadalmi, kollektív felszabadulás során megszerzett egyéni hatalmával visszaéljen, azaz, hogy a hatalmat ki akarja sajátítani. Az egyéni felszabaduláshoz pedig jó segítséget nyújthat valamilyen közös, másokkal együtt, kis közösségben végzett alkotótevékenység. A néptánc, de a színházi tánc is éppen azért lehet jó eszköze az egyéni felszabadulásnak, mert egyensúlyba hozza az ember esetében az individuális és a kollektív, csapatban végzett alkotómunkát; egyéni felszabadultságérzetet, egyben kis közösségeket hoz létre. Vitányi gondolatrendszerét pánarchizmusnak

---

²⁸ Gondolok itt elsősorban a *Fényes szelek* című 1969-es és a *Még kér a nép* című 1972-es filmjeire. Mindkettőben fontos szerepet kap a néptánc, és mindkettő valamiféle szabadság érzéssel, felszabadultsággal van összefüggésben. (Ráadásul az utóbbiban a táncházmozgalom „alapító atyáinak” tekintett Sebő Ferenc, Halmos Béla és Éri Péter is szerepeltek.)

²⁹ Vitányi 1993.

nevezte el, amely (szemben a hatalomnélküliséget jelentő anarchizmussal) a hatalom szétesztását, „mindenkiben-jelenvalóságát” jelenti.³⁰

Vitányinak ez a fajta gondolatisága szerencsésen jutott érvényre Muharay Elemér együttesében, és szerencsésen találkozott Muharay szellemiségével. A tanítvány így írt a mesterről, egyben a filozófiáról, amit az együttes, mint szellemi műhely is, kiformált: „A paraszti népi kultúra felújítása számára modell volt és nem cél. Ideálja az általános demokratikus »cselekvő kultúra« volt, amelynek az egész társadalom a hordozója. A kultúrának olyan társadalmi szerkezete, amelyben mindenki aktív résztvevővé válik, persze más és másképpen, más és más mértékben. A legszélesebb körben, voltaképpen az egész társadalomban így alakul ki egy új népi kultúra, amely azonban már nem paraszti jellegű (...) és mindenki formálhatja.”³¹ Vitányi a későbbiekben szerteágazó tevékenységet folytatott szociológusként, művelődésszervezőként, filozófusként és politikusként. Nem mellékes, hogy ő volt az egyik, aki NÉKOSZ és a Muharay Együttes szellemiségének folytatását az 1970-es évek táncházmozgalmában is meglátta, és ennek köszönhetően mindenben támogatni igyekezett.³²

Egy korszak vége

A hazai táncélet kiemelkedő eseménye zajlott 1948. április 11-12-én Gyulán, a tánc-együttesek nagy országos seregszemléje. Ez verseny is volt egyben, a mai nagy néptáncfesztiválokhoz hasonlóan. Az első díjat egy nagy meglepetéscsapat, a békéscsabai Batsányi Táncegyüttes szerezte meg, amelyet a magát egyszerű kémiantanárból szinte autodidakta módon táncos-koreográfussá képző, energikus Rábai Miklós vezetett. Második helyen Molnár István akkori csapata, a Ruggyantaárugyár Együttese (rövidebben: Ruggyanta Együttes) végzett.³³ Ez azonban sok szempontból egy nagy korszak utolsó nagy ünnepélye is volt. Nem mondható ki egyértelműen, hogy a politikai hatalomváltás a néptáncéletnek is azonnal gátat szabott volna, hiszen az országban működő számos amatőr együttes még sokáig megmaradt, de egy lassú hanyatlási, leépülési folyamat megfigyelhető volt. A Rákosi-diktatúra igyekezett visszafogni a társadalmi önszervezés minden formáját. Így történhetett, hogy a néptánc összességében fokozatosan a színpadra szorult vissza, 1950 után már egyre kevésbé volt jellemző, hogy az együttesek tagjai mai táncházakhoz ha-

³⁰ Vitányi 1993: 18, 310–311.

³¹ Vitányi 1993: 28.

³² Lásd: Vitányi 1981.

³³ Vitányi 1964.

sonló kötetlen alkalmakon használták volna az előadásokhoz megtanult táncokat. És a színpadi tánc is fokozatosan egyre inkább átvette a szovjet balett mintáit, az ún. „mojszejvista” stílust.

Mindennek ellenére a nagy alkotótehetségeket továbbra is ellátták munkával. Rábai Miklós 1948-ban a MEFESZ Együttes, majd 1950-ben az akkor alakuló Állami Népi Együttes vezetője lett, Molnár István pedig a SZOT (Szakszervezetek Országos Tanácsa) Táncegyüttesében, majd a Budapest Táncegyüttesben tevékenykedett tovább vezetőként.

Összegzés

Láttuk tehát, hogy a II. Magyar Köztársaság korának néptáncmozgalma – ugyanúgy, mint a megelőző években – a magyarság reprezentációját is jelentette a külföld felé, és valamennyire az országot újjáépítő optimista nemzeti öntudatot is hivatva volt szolgálni. Ugyanakkor társadalmi üzenete is volt: demonstrálta, hogy a nemzetnek mint politikai közösségnek az addig elnyomott parasztság is szerves része. Ugyanakkor (a NÉKOSZ esetében különösen) valamiféle paraszti gyökerekből táplálkozó, de a szűk paraszti kereteken már túllépő új, demokratikus, össznemzeti kultúra lehetőségét is megjelenítette. Emiatt (és a színpadon kívüli kötetlen tánc igénye miatt is) tekinthetjük az 1945 és 1949 közötti néptáncmozgalmat a mai táncművelés előfutárának.

Nem feledkezhetünk meg ugyanakkor a különbségekről sem az 1940-es és az 1970-es évek mozgalma illetve a mai helyzet között. Az 1940-es években a parasztság még élő osztály volt, a paraszti közösségek léteztek, így a mozgalomnak volt, lehetett valamiféle „szociológiai háttér”. Sokan a néptánc művelői közül parasztfiatalok voltak, akik nem együttesekben, hanem még otthoni környezetükben tanulták saját táncaikat. Így a NÉKOSZ táncmozgalmában még sokkal nagyobb lehetett a szerepe egyrészt a regionalizmusnak, másrészt az egyéni kreatitásnak. A mai táncművelés fiataljai az eredeti paraszti táncokat adatközlőktől tanulják (személyesen vagy felvételtől), és ha ez nem is jelent mindig mechanikus másolást, és bizonyos kereteken belül nagy tere van az improvizációnak, inkább meglevő minták, mozdulatok átvétele, reprodukálása a jellemző rá, nem újak kitalálása. (A kísérletezésnek inkább a színpadi koreográfiák megalkotásánál van szerepe.) Emiatt a saját régiók szerepe sem olyan nagy, mint lehetett a II. világháború után: aki ma foglalkozik néptáncal, az sok vidék táncát megtanulja, és egyéni ízlésén múlik, hogy melyiket érzi leginkább a sajátjának. Nem véletlen az sem, hogy a mostani táncművelés eléggé Erdély-centrikus lett. Történelmietlen, de egy pillanatra talán érdemes eljátszozni a gondolattal, mennyiben lenne más ez a helyzet, ha a

NÉKOSZ tovább él 1949-nél, és a magyar néptáncmozgalmat nem kell az 1970-es években „újra kitalálni”. Ami viszont a régi és a „modern” táncmozgalomban is közös: kiváló közösségépítő szerepük, ami miatt akkor is, ma is rengeteg embert vonzanak, immár nem csak Magyarországon, hanem az egész világon.

Irodalom

BALOGH Margit

1998 *A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet.

BALOGH Sándor – IZSÁK Lajos

2004 *A Nemzeti Parasztpárt programjavaslata (1947. május)*. In Balogh Sándor – Izsák Lajos (szerk.): *Magyarországi pártprogramok 1944–1988*. Budapest: ELTE–Eötvös Kiadó, 119–136.

BIBÓ István

1983a *A Nemzeti Parasztpárt jellemzése*. In Kemény István – Sárközi Mátyás (szerk.): *Bibó István összegyűjtött munkái 3*. Bern: Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 795–821.

1983b *Levél Borbándi Gyulához*. In Kemény István – Sárközi Mátyás (szerk.): *Bibó István összegyűjtött munkái 3*. Bern: Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 822–866.

BORBÁNDI Gyula

1983 *A magyar népi mozgalom. A harmadik reformnemzedék*. New York: Püski Kiadó.

ERDEI Ferenc

1973 *Parasztok*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

FALVAY Károly

1979 *Molnár István első alkotói periódusa*. In Dienes Gedeon – Pesovár Ernő (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok 1978–1979*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 339–370.

KARDOS László

2000 *„Amikor a népi kollégiumokról vallanom kell...”*. Budapest: Püski Kiadó.

LUGOSSY Emma – GÖNYEY Sándor

1947 *Magyar népi táncok*. Budapest: Budapest Székesfővárosi Irodalmi és Művészeti Intézet.

M. KISS Sándor – VITÁNYI Iván

1983 *A Magyar Diákok Szabadságfrontja*. Budapest: Antifasiszta Ifjúsági Emlékmű Szervezőbizottsága.

MOLNÁR István

1947 *Magyar táncgyományok*. Budapest: Magyar Élet Kiadó.

1983 *Magyar tánc tanulási rendszerem*. Budapest: Népművelési Propaganda Iroda.

MUHARAY Elemér

1942 *Hagyományunk, műveltségünk, életünk*. Budapest: KALOT.

NAGY Ferenc

1990 *Küzdelem a vasfüggöny mögött I*. Budapest: História – Európa Könyvkiadó.

PAPP István

2012 *A magyar népi mozgalom története 1920–1990*. Budapest: Jaffa Kiadó.

PATAKI Ferenc

1974 A NÉKOSz-kultúrközpont munkaterve. (1947. szeptember.) In Pataki Ferenc (szerk.): *A valóság pedagógiája. Közösségi nevelés a népi kollégiumokban*. Budapest: Tankönyvkiadó, 207–212.

PESOVÁR Ferenc

1979 Molnár István és Veszprém. In Dienes Gedeon – Pesovár Ernő (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok 1978–1979*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, 371–385.

STRACK Orsolya

2011 A Molnár-technika reneszánsza. Hasznosítható-e Molnár István rendszere a mai néptáncban? *Folkmagazin* 2. sz. 12–13.

VITÁNYI Iván

1964 *A magyar néptáncmozgalom története 1948-ig*. Budapest: Népművelési Intézet.

1981 A népművészet szerepe ma. In Bodor Ferenc (szerk.): *Nomád Nemzedék*. Budapest: Népművelési Intézet, 45–49.

1993 *Öt meg öt az tizenhárom. Az Áprilisi Front története*. Budapest: Gondolat Kiadó – VITA Kiadó.

2007 *Önarckép – elvi keretben. Szellemi önéletrajz*. Celldömölk: Pauz-Westermann Könyvkiadó.

Online forrás

PÁLFI Csaba

2011 A Gyöngyösbokréta története. In Dóka Krisztina – Molnár Péter (szerk.): *A Gyöngyösbokréta. Írások és dokumentumok a mozgalom történetéből. Folkszemle*. Elérhető: <http://folkradio.hu/folkszemle/gyongyosbokreta10/index.php> (utolsó letöltés: 2012. november 24.)

FELFÖLDI LÁSZLÓ

A folklór mediatizációja a *Duna Menti Folklórfesztivál* példáján

Bevezetés

Részlet Albert Einstein 1930-ban a berlini rádiótorony épületében rendezett 7. Német Rádió és Audió kiállítás megnyitóján elmondott beszédéből:

„Hölgyeim és uraim, itt és távol, a készülékek előtt! (...) Ne feledkezzünk meg a tervezőmérnökökről, akik (a média révén) lehetővé teszik számunkra az igazi demokráciát. Nem csak a mindennapi munkánkat segítik, hanem elérhetővé teszik számunkra a legjobb gondolkodók és művészek munkáit. Ezek megismerése eddig csak a kiváltságos osztályok privilégiuma volt. A mérnökök most fölébresztik az embereket álmos tompaságukból. (...) A rádiónak megvan a saját feladata az emberek közötti béke megteremtésében. Ez idáig az emberek majdnem csak a saját helyi sajtóorgánumaik torz tükrében ismerhették meg egymást. A rádió étellel teli formában és főként a szerethető oldalukról mutatja be az embereket egymásnak. Így megszűnhet a kétoldalú idegenség érzése, amely oly könnyen válik bizalmatlansággá és ellenségességgé.”¹

Einstein szavai arról tanúskodnak, hogy világosan látta a pillanat történelmi jelentőségét. Látnoki módon beszélt az elektronikus média (a rádió) szerepéről a kulturális, tudományos ismeretek terjesztésében és a társadalmi folyamatok felgyorsításában. Azóta a technológiai fejlődés már számos új lehetőséget kínált számunkra a média világában anélkül, hogy Einstein szavai értelmüket veszítették volna. Időközben a média révén mindennapi valóságról egyre több információ jut el egyre szélesebb tömegekhez. Mivel a médiában kulturális értékek, normák és perspektívák közvetítése folyik, egyre jelentősebb szerepe lesz a tömegek ízlésének és gondolkodásának formálásában. E folyamatokban jól tükröződik az egyes közösségek (kultúrák) technológiai, politikai és gazdasági fejlettsége. Az is egyre nyilván-

¹ Einstein 1930.

valóbbá válik, hogy ez a tevékenység – a mediaticizáció² – meghatározott szociál- és kultúrpolitikai célokat szolgál, s ennek következtében lehetővé válik az egyes érdekcsoportok saját értékeinek előtérbe helyezése státuszuk legitimálása érdekében. Az említett problémák jól tükröződnek a média körül kialakult kulturális, politikai, társadalmi és tudományos diskurzusokban.

Rövid írásunkban ebből az alapproblémából kiindulva szeretnénk megvizsgálni, hogy a *Duna Menti Folklórfesztivál* ürügyén hogyan fordult a korabeli magyar elektronikus média figyelme a népzene és néptánc felé az 1960-as és az 1970-es években.

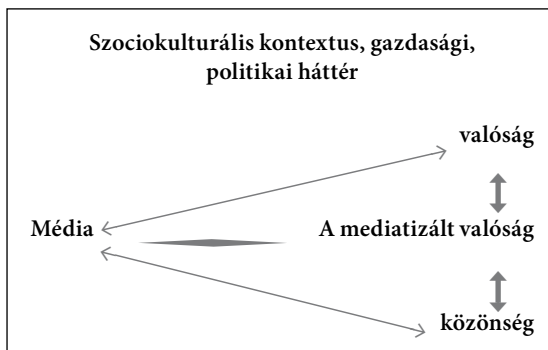
A média szerepének elméleti problémái és megközelítésük módja a mai néprajzkutatásban

Az utóbbi évek néprajzi szakirodalmában a média hullámzó jelentőségű téma, s a kutatók leggyakrabban a következő kérdésekkel foglalkoznak vizsgálataikban:

1. Néprajzi jelenségek megjelenése, a megjelenítés módja a médiában, a kutatás befolyása a mediaticizáció folyamatára.
2. A média szerepe az értékek és normák közvetítésében, a média vitafórum jellege abban a tekintetben, hogy mi számít hitelesnek és politikailag korrektnek egy társadalomban.
3. A média szerepe az identitás alakításában.
4. A média szerepe a kultúra egységesülésében, ill. differenciálódásában.³

A kutatásokból a média, a nézőközönség, a valóság és a mediaticizált valóság kapcsolatrendszerének az alábbi modellje bontakozik ki:

A mediaticizáció folyamatának modellje a fogalmak tükrében

² A szociokulturális folyamatoknak a médiakommunikáció keretében való megjelenését, átalakulását, s a kettő egymásra való hatását jelöli. Főként a média- és kommunikációkutatás területén használt fogalom. Lásd: Couldry – Hepp 2013; Hepp – Hjarvard – Lundby 2015.

³ Haller 2007: 273.

A „mediatizált valóság” a valóság elmeiből szelektálás, stilizálás, mitizálás és átstrukturálás révén nyelvi, képi, hangyi eszközökkel kialakított „kulturális szöveg”, amely a készítőik által kódolt, multimediális üzenetet hordoz a néző számára. A „valóság” itt a mindennapi élet azon elemeit, eseményeit, problémáit jelenti, amelynek a média hírtérket tulajdonít és érdekesnek tartja multimediális szöveggé formálására. A közönség az elektronikus eszközökön, nagy távolságra közvetített „szöveget” saját életfelfogásának megfelelően értelmezi, s üzenetét elfogadja vagy elutasítja. Ilyen módon a mediatizált valóság hatással van a „valóság”-ra, amelynek maga is része. A média ebben a rendszerben a közvetítést szolgáló személyi, infrastrukturális és szervezeti feltételeket jelenti, amelyek a szociokulturális kontextusban megjelenő gazdasági, politikai érdekek szerint működnek. Amint a nyilak jelzik, a modell elemei kölcsönösen kötődnek egymáshoz. A kapcsolódás a hírtértek közös konstruálása során jön létre. A hír értéke attól függ, hogy hány embert, kiket, milyen mélyen érint, milyen különleges információt hordoz és milyen gyorsan jut be a mediatizáció folyamatába.⁴

Jelen kutatás célja

E rövid írás és a tervezett kutatás célja annak földerítése, hogy a magyar tömegmédiának – főként a rádióknak és a televízióknak – milyen szerepe volt/van a hagyományos kultúra (s benne a néptánc) átalakulásának/átalakításának folyamatában. Ehhez példaként a *Duna Menti Folklorfesztivált* választottam, amely célkitűzéseivel, a hagyományos folklór iránti elkötelezettségével, magas szintű szakmai elvárásaival különleges helyet foglalt el a kelet-közép-európai és dél-kelet-európai nemzetközi folklórfesztiválok között. Fő forrásként a korabeli sajtóanyagokra, visszaemlékezésekre, és a tömegmédiával készített dokumentumokra támaszkodik, folytatva a Gila János által elkezdett forrásfeltárást és közreadást.⁵ Az 1970-es évektől fiatal kutatóként magam is részt vettem a fesztiválokon, így saját megfigyeléseim is segítségemre vannak a munkában. Ez az írás ebbe a munkába nyújt rövid betekintést. Először szeretném fölvezetni, hogy mi volt az alapítók, a kutatók és a közművelődési szakemberek által ajánlott hírtértek, amivel igyekeztek fölkelteni a média érdeklődését. Néhány szóval jellemzem a korabeli közmédia fogadókészségét, s lassan bővülő érdeklődésük mozgatórugóit. Végül néhány politikai nyilatkozat segítségével igyekszem bemutatni azt a politikai erőteret, amiben a fesztivál az első egy-másfél évtizedben működött.

⁴ Hollós 2013: 11–12.

⁵ Gila 2004.

A Duna Menti Folklorfesztivál „hírértéke” az alapítók – szervezők szemszögéből

A fesztiválapítás 1967-68-ban történt a helyi politikai és közigazgatási szervek kezdeményezésére, a Népművelési Intézet, s Bács-Kiskun megye közművelődési szakembereinek támogatásával. A koncepció részleteinek kidolgozásában, az arculat meghatározásában néprajzkutatók is nagy számban vettek részt. A fesztivál fő patrónusa a nagy lokálpatrióta hírében álló Dr. Gajdócsi István volt, akinek jelentős politikai megbízatásai is voltak. 1964-től ő volt a Bajai Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke, majd 1971-től a Bajai Városi Tanács elnöke, s 1972-től 1989-ig (nyugdíjba vonulásáig) a Bács-Kiskun Megyei Tanács elnöke. 1971. április 25-től haláláig országgyűlési képviselő, s 1985. június 25-től az Elnöki Tanács tagja. Jelentős szerepe volt abban, hogy a fesztivál megrendezéséhez szükséges anyagi alapok hosszú ideig rendelkezésre álltak. Hasonló szerepet játszottak Kalocsa, Baja és Kecskemét közigazgatási, illetve közművelődési szervei, valamint azok vezetői.

1973-ban, a negyedik rendezvény alkalmával az alapítók így fogalmazták meg a fesztivál célját a rendezvény kísérőfüzetében:

„– A szélesen értelmezett Duna-vidék népei között kölcsönös megértés és barátság erősítése, a népművészet, zene, tánc kifejezés eszközeivel. E cél megvalósítása érdekében tudományos és szakmai tanácskozáson lehetőséget ad a népművészet-kutatás kérdéseinek, eredményeinek, a Duna menti népi kultúrák összehasonlító vizsgálatának megbeszélésére, továbbá a népi hagyományok jelenkori ápolásával kapcsolatos feladatok megvitatására;

– A fesztivál fórumot teremt a dunai népek hagyományokat őrző folklór együtteseinek, szólistáinak, népművészeinek, ahol baráti vetélkedésben népi kultúrájuk értékeit bemutathatják;

– A kiállításokon bemutatja a Dunai népek régi és jelenkori népi kultúrájának alkotásait.”⁶

E küldetésnyilatkozat fő elemei jól tükrözik a fesztivál fönntartásában érdekelt politikai döntéshozók, a tudományos kutatók és a közművelődési szakemberek összehangolt elvárásait a fesztivállal szemben. A szempontoknak ez az összefüggő, egymást kiegészítő rendszere, és az elemek kiegyensúlyozottsága jelenti a legfőbb sajátosságot, amely megkülönböztette a *Duna Menti Folklorfesztivált* a régió más

⁶ A műsorfüzet a szerző saját tulajdonában van.

nemzetközi folklórfesztiváljaitól. A kiegyensúlyozottság ez esetben azt jelenti, hogy a politikai elvárások nem szorították háttérbe, nem kötötték gúzsba a szakmai (tudományos és közművelődési) célokat.⁷

A Duna Menti Folklórfesztivál „hírértéke” a kutatók szemszögéből

A fesztivál a magyar és az európai néptánckutatók folyamatos részvételével zajlott. A kutatók munkájuk során föltárták azokat a régiókat és közösségeket, ahol a néphagyományokat még gyakorolták. Dokumentálták, feldolgozták, szakmai publikációkban közreadták a föltárt anyagot, s ezáltal létrehozták azt a forrásanyagot, ami a „hagyományörzés” tudásbázisát jelentette. E munka nemzetközi szakmai keretét ez időben főként a Nemzetközi Népzenei Tanács (IFMC) Táncterminológiai Munkabizottsága jelentette, de a régió nemzetközi folklórfesztiváljain való találkozók, köztük a *Duna Menti Folklórfesztivál* szakmai tanácskozásai, nagyban hozzájárultak a szakmai feladatok megoldásához. Itt a fő téma a „hagyományörzés” elvi kérdéseinek megvitatása s a jó példák fölmutatása volt a megjelent csoportok bemutatkozása alapján. 1973-tól a régió szakemberein túl angol, francia, német, spanyol, norvég kutatók /a Fesztiválszervezők Nemzetközi Tanácsa (CIOFF) tagjai/ is rendszeresen fölkeresték a fesztivált s nagyra értékelték annak deklarált alapkoncepcióját.

Martin György, nemzetközi hírnéptánckutató, a fesztivál egyik megálmodója és arculatának meghatározója a következő módon jellemzi a fesztivált 1979-ben az *Ethnographia*-ban megjelent tanulmányában: „1968 óta ismétlődő (1968, 1969, 1971, 1973, 1975, 1978) néptánc-fesztivál sorozat célja a tágabb értelemben vett Duna vidéki, közép-kelet-európai népek táncgyománjának hiteles bemutatása és népszerűsítése. Hazánkban ez az egyetlen fórum, ahol még a hagyományos táncélet természetes keretei között felnött paraszttáncosok előadásában jelenik meg a néptánc, és nem a szabad átköltés, a stilizálás egyeduralma a jellemző.”⁸

⁷ Lásd az 1946-ban alapított Straznice-i Nemzetközi Folklórfesztivált Csehszlovákiában, az 1963-as alapítású Balkáni Népzenei és Néptánc Fesztivált Ohrid-ban, Jugoszláviában, vagy az 1968-ban létrejött Zakopane-i Nemzetközi Folklórfesztivált Lengyelországban.

⁸ Martin 1979: 256–257.

A Duna Menti Folklórfesztivál „hírértéke” a közművelődési szakemberek szemszögéből

A közművelődés központi intézménye ebben az időszakban az 1957-ben megszervezett Népművelési Intézet. Országos hatókörű szakmai – módszertani központ, amelynek feladata az amatőr művészeti mozgalom mellett a népművelés minden ágának felügyelete. Igazgatója 1965-től 1972-ig Ács Miklósné tapasztalt népművelő, akit Vitányi Iván, szociológus, művelődéskutató követ. Az 1960-as évek második felétől kezdve ez az intézmény, s vele együtt ez a művelődési terület a kultúrpolitika kedvezményezett színhelyévé válik. Bővül a megyei és kistéleplési művelődési házak rendszere, kiteljesedik a művelődési szakreferensi hálózat.⁹ Megindul a közművelődési szakemberek képzése, egyre szélesednek a terület hazai és nemzetközi kapcsolatai. Mint a minisztérium háttérintézménye, az intézet részt vesz több nemzetközi jelentőségű rendezvénysorozat elindításában, pl. a Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen 1961-ben, a Nemzetközi Kodály Szemináriumon 1970-ben. Ebbe a sorba tartozik a *Duna Menti Folklórfesztivál* szervezésében való részvétel 1967-ben Benkő Éva, Borbély Jolán, Bánszky Pál, Vásárhelyi László részvételével. A közmédiákkal való együttműködésre már ebben az időben van példa. Amint Földiák András írja az intézet történetéről szóló munkájában: „Jelentős eredmények születtek a népművelés és a televízió együttműködésében, közös akciók szervezésében, a televízió és a helyi népművelés összekapcsolásában. Ennek első állomásai voltak az 1964-ben és 1966-ban megrendezett Televízió és népművelés című országos konferenciák Salgótarjánban. Éveken át az egész ország nagy érdeklődését kiváltó közös akciója volt Televíziónak és az Intézetnek a közösen létrehozott Ki, mit tud?-ok sorozata.”¹⁰

A *Duna Menti Folklórfesztivál* programjában jól tükröződik a Népművelési Intézet profiljának sokoldalúsága és a hálózatához tartozó művelődési intézmények érdeklődésének sokfélesége. Vajon a tömegmédia hogyan fogadta ezt a sokszínűséget? Volt-e erre fogadókészsége?

⁹ Bács-Kiskun megye székhelyén, Kecskeméten 1975-re épült föl az új, impozáns megyei művelődési központ.

¹⁰ Földiák 1996.

A közmédia fogadókészsége a *Duna Menti Folklórfesztivál* által ajánlott hírtételek iránt

A *Duna Menti Folklórfesztivál* alapítása évében, 1968-ban a Magyar Rádió és Televízió működésének második évtizedébe lépett, s mint fiatal intézmény többféle anyagi, személyi, műszaki, infrastrukturális problémával küzdött. Ezekben az években a közmédia programját a politikai műsorok, szórakoztató műsorok, sportközvetítések uralták. 1971-ben például „a politikai műsorok 26,5, az irodalom 6,1, a komolyzene 4,5, a zenés szórakoztató műsorok 5,2, a prózai könnyű szórakoztató műsorok 4,8, a vegyes szórakoztató műsorok 5,3, a sportközvetítések 14,1, a játékfilmek 14,8, az ismeretterjesztés 14,4, az iskolatelevízió 1,8, a gyermek-, báb- és meseműsorok 1,4, az úttörő szórakoztató műsorok pedig 1,1%-nyi műsoridőt tölthettek ki.”¹¹ A fesztiválok, zenei versenyek a Szórakoztató és Zenei Főosztály érdeklődési körébe tartoztak, melynek vezetője Fellegi Tamás újságíró, szerkesztő, rendező volt. Korábbi sokágú tapasztalatait fölhasználva 1963-ban ő hozta létre a Magyar Rádió és Televízió kulturális rovatát, s 1964-ben ő alapította a Szórakoztató és Zenei Főosztályt. Munkatársai Lengyelfi Miklós és Bánki László voltak. Fellegiék igyekeztek olyan műsorpolitikát folytatni, amely sok társadalmi réteget érint, a városi értelmiségtől a falusi parasztemberig, a legtöbb műfajt számításba véve, a klasszikustól a modern popkultúráig. Mindamellettt eleget kellett tenni a politikai elit elvárásainak is. Fellegi Tamás később így emlékszik vissza erre az időszakra: „Olyan egyensúlyt próbáltam teremteni, amelyben a tánczene is megtalálja a maga helyét. (...) Megszületett a döntés, három műsort készítünk. Egy magyar nóta-versenyt, ez volt a »Nyílik a rózsa«, egy népzenei, folklorisztikus műsorsorozatot »Röpülj páva« címen. Mindezek »hátán« megcsinálunk egy táncdalfesztivált (...).”¹²

A *Duna Menti Folklór Fesztivál* eseményei e koncepció keretébe illesztve kerültek a közönség elé a magyar televízióban. A korai időszakban az 1973. évi fesztivál iránt nyilvánult meg a legnagyobb érdeklődés média irányából. Gila János Bács-Kiskun megyei Művelődési Központ egykori igazgatója így emlékszik vissza: „Az országos sajtó korábban tapasztalt érdektelenséget a szervezők a tájékoztatás hiányában látták, ezért országos sajtótájékoztatón rendezését határozták el. (...) Az akció nem járt átütő sikerrel, de több lap adott tájékoztatást terveinkről, és elértük, hogy a Magyar Televízió levonult Kalocsára, ahol a látványos eseményeket szalagon

¹¹ Kaposy 1996–2000: 461–462.

¹² Gáncs – Zoltán 2004: 98.

rögzítették. (...) a Magyar Rádió lehetőséget adott arra, hogy népszerű riportban szólhattak a megye vezetői a fesztivál céljairól.”¹³

Emlékeim szerint, a viszonylag élénk érdeklődést 1973-ban az írott és elektronikus média részéről Losonczy Pál (az Elnöki Tanács elnöke) és Nyers Rezső (az MSZMP Központi Bizottságának tagja, Kecskemét országgyűlési képviselője) megjelenése is motiválta. Az újonnan alapított Béke és Barátság Díj első kiosztása mint politikai esemény is hozzájárulhatott a média aktív részvételéhez.

A rádió, a televízió és a nyomtatott sajtó érdeklődése nem merült ki az alkalmankénti hosszabb rövidebb híradással. 1974-ben a Magyar Televízió a Művelődési Minisztérium és a Népművelési Intézet felkérésére elkészítette a *Magyarországi néptáncok* című 16 részes, összesen 180 perc időtartamú reprezentatív színes – hangos filmsorozatot. Martin György értékelése szerint: „Ez több mint 400 paraszttáncos részvételével a korábbi évek néptánc felvételeinek hivatásos technikai szinten való megismétlését és kiegészítését jelentette.”¹⁴ A résztvevők (táncosok, zenészek) többsége a *Duna Menti Folklórfesztivál* rendszeres résztvevőiből került ki, akiket saját helyi környezetükben örökítettek meg a TV munkatársai.¹⁵ A filmsorozat rendezője Lengyelfi Miklós a Szórakoztató Főosztály munkatársa volt, akinek néprajzi érdeklődése és a hagyományörzés iránti elkötelezettsége köztudomású volt. A filmsorozatot azóta a TV többször műsorára tűzte.

A politika állásfoglalása a paraszti kultúra értékeiről és a közművelődésben betöltendő szerepéről

Széles körben ismert, hogy Acél Györgynek, a minisztertanács elnökhelyettesének meghatározó szerepe volt a kultúrával kapcsolatos párt – állásfoglalások megformálásában. Az MSZMP KB (Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága) 1974. március 20-i ülésén a következőket mondja a közművelődés helyzetére és feladataira vonatkozó párthatározat végrehajtásának problémáiról: „(...) mindenki látja-láthatja: hogyan óvja és kelti új életre a szocialista politika, a munkásosztály politikája népünk minden értékét, kulturális kincseit, s benne a paraszti kultúra értékeit, köztük a népdalt, népzeneit. A szocializmus népünk eddigi fejlődésének szerves részeként, az egész nép megbecsült hagyományaként, az egyetemes kultúra, az össznépi kultúra részeként őrizte és őrzi meg, emelte és emeli magasabb szintre a

¹³ Gila 2004: 51.

¹⁴ Martin 1977.

¹⁵ Lásd: Magyarországi néptáncok 1–16. 1975: 25.

paraszti élet jó hagyományait, kulturális értékeit is. Kiemeli az elszigeteltségből azal is, hogy egybeötvözi a munkáshagyományokkal. Arra törekedtünk és továbbra is arra törekszünk, hogy egységes, sokszínű, gazdag, népünk minden értékét megőrző s egyben internacionalista szocialista kultúra kibontakoztatásáért munkálkodjunk falun is. S ez sokkal nehezebb, fáradtságosabb, de igazabb, népünk értékeit hasonlíthatatlanul jobban szolgáló munka, mint a paraszti világ romantikájának elmúlásán kesergő fel-felbukkanó honfibú.”¹⁶

Ehhez szorosan kapcsolódik a következő részlet a *Jelentés a közművelődés helyzetéről* című dokumentumból, amely jól tükrözi az MSZMP-nek a tömegmédiára vonatkozó állásfoglalását: „A közművelődési munka egészében, a műveltség terjesztésében ma már a rádió és a televízió vezető szerepet játszik. Nemcsak műveltségterjesztő, közvetítő tevékenységet végez, hanem művelődésszervező hatása is van. »Röpülj páva körök, Ki mit tud, Ki miben tudós, Szóljatok szép szavak, versmondó versenyek stb.« A televízió és a rádió műveltségközvetítő missziója különösen fontos azokon a helyeken és településeken, ahol nem kielégítő és hosszú távon nem is lehet kielégítő az intézményes közművelődési ellátottság. A televízió műsorpolitikáját azonban nem mindig hatja át eléggé a közművelődési érdek, a szocialista eszmeiség és értékrend következetes képviselője.”¹⁷

Amint a két dokumentumból kiderül, a pártpolitika a „szocialista eszmeiség és értékrend következetes képviselőjét” várta el a közmédiától, ami nem fért össze a polgári ízlésvilág és „a paraszti világ romantikájának elmúlásán kesergő, fel-felbukkanó honfibú” terjesztésével. Azonban annak megítélése, hogy valójában mi sérti és mi támogatja a szocialista értékrendet, nem volt teljesen egyértelmű a politikai elit körében. A döntés sokszor személyfüggő volt. Így történhetett, hogy Tömpe István, aki 1962-től 1974-ig, 12 éven át volt a Magyar Rádió és Televízió elnöke, ki tudott védeni olyan politikai támadásokat a rádió és TV műsorával szemben, amiket nem tartott megalapozottnak. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy 1957-től 1988-ig, haláláig az MSZMP Központi Bizottságának tagja volt. Ifj. Tömpe István *Az elitek árulása* című könyvében megemlékezik erről a politikai „villámhárító” szerepről,¹⁸ amit a „hallgass inkább, de ne hazudj” elvet valló Tömpe István játszott. Ez a helyzet viszonylagos „szabadságot” biztosított a média szakembereinek, hogy újító szándékú, a kor színvonalának megfelelő elképzeléseiket megvalósíthassák. Ehhez meg kellett nyerniük az állam, mint megrendelő anyagi támogatását. Ebbe

¹⁶ Herczeg – Villangó 1976: 12.

¹⁷ Herczeg – Villangó 1976: 10.

¹⁸ Tömpe 2015.

a körbe tartozott, több más vállalkozás mellett, a *Duna Menti Folklorfesztivál* eseményeinek közvetítése és a 16 részes filmsorozat a *Magyarországi néptáncok* elkészítése.

A néptánc és a népzene mediatizációjának hatásairól

Martin György, mint e történések aktív részvevője, s e folyamatok ösztönzője, írásaiban többször reflektált azokra a változásokra, amiket a hagyományos kultúra elemeinek fesztivalizálása és az elektronikus médiában való bemutatása okozott: „A falusi életforma- és szemléletváltozás, a hagyományos kötöttségek felbomlásával egyidejűleg hivatalos művelődéspolitikánk a honismereti munka és a folklorfesztiválok támogatásával, a megfelelő rádió és tv-programokkal egy olyan folyamat kibontakozását ösztönözte, amely végül is a *Röpülj páva*, a honismereti és táncmozgalom terjedéséhez, vagyis egy széles körű – a társadalom sokféle rétegét mozgósító – népművészeti érdeklődés kialakulásához vezetett.”¹⁹

„Magyarországon az ilyen bemutatók az ötvenes évek derekán megszakadtak, csak mintegy másfél évtizedes szünet után, Bács-Kiskun megye erőfeszítése nyomán indultak meg újra a táncfolklor szószerinti értelmében is vállaló fesztiválok, míg a szomszédos országokban az utolsó három évtizedben folyamatosan, megszakítás nélkül, magától értetődően léteztek. Ma már minden jelentős közművelődési szerv és a népművészettel, néprajzzal foglalkozó tudományos intézmény részese, támogatója, védnöke e fesztiválnak. Az utóbbi években már a TV és Rádió is – több korábbi lehetőséget végleg elszalasztva – figyelemmel kíséri az itt zajló eseményeket, s a legjelentősebb műsorok egyikét-másikát rögzíteni szokta.”²⁰

Martin, mint tapasztalt terepkutató, jól látta a szociokulturális változásokat, amelyek nem csak a falu, hanem a városok életformáját, életszemléletét és a hagyományos kultúrához való viszonyát is alaposan átalakították. Az átalakulásban, amelyeket már akkor sem lehetett csak pozitívan vagy csak negatívan értékelni, meglátta az országos művelődéspolitikai és az általa támogatott intézmények (köztük a Magyar Rádió és Televízió) jelentőségét.

A változások visszahatottak az elektronikus médiára is. A sokoldalú, kiegyensúlyozott műsorpolitika révén nőtt a TV nézők száma – párhuzamosan az eladott TV készülékek számával. 1973-ban már több mint 2 millió TV működött az országban. Nőtt a TV képernyőjén megjelenő szakemberek, művészek népszerűsége (pl. Vass

¹⁹ Martin 1977: 166.

²⁰ Martin 1979: 257.

Lajos, Ortutay Gyula, Petrovics Emil, Rábay Miklós, Vásárhelyi László), akik vonzóerőt jelentettek a nézők számára, emelték a nézettséget. A műsoridő bővülése, s ezen belül a folklór témák időarányának növekedése a téma politika elfogadottságát tükrözte, s ezzel együtt járt az anyagi támogatás megemelkedése.²¹

Összegzés

A rövid írásban igyekeztünk fölvezetni, hogy mi volt az alapítók, a kutatók és a közművelődési szakemberek által ajánlott hírérték, amivel igyekeztek fölkelteni a média érdeklődését. Néhány szóval jellemeztük a korabeli közmédia fogadókészségét, s lassan bővülő érdeklődésük mozgatórugóit. Végül néhány politikai nyilatkozat segítségével bemutatjuk azt a politikai erőteret, amiben a fesztivál az első egy-másfél évtizedben működött. A dolgozat bevezetőjében Einsteinnek a média „világformáló” jelentőségére vonatkozó szavaival és a szüksézáru elméleti bevezetéssel egyrészt a konferencia általános üzenetéhez szeretnénk volna hozzájárulni, másrészt összegezni akartuk azt a minimális eleméleti alapot, ami a dolgozat témájának értelmezését segíti.

A *Duna Menti Folklórfesztivál* történetének első korszakára (1968–1978), amint az írásból kitűnik, az egyeduralkodó MRT²² mérsékelt, lassan megerősödő érdeklődése volt jellemző. Intenzívebb odafigyelésre, úgy tűnik a személyi, műszaki s anyagi problémák miatt nem nagyon lett volna lehetőség. Emellett a műsorszerkezet kialakításával kapcsolatos általános koncepció „egyensúlyra” törekvő jellege és a magas politika szelektív – tiltó, tűró és támogató – elve határt szabott a folklór nagyobb arányú megjelenésének a tömegmédiában. Később, a fesztivál történetének újabb korszakában (1981-től) a központi tömegtájékoztatási eszközök gyarapodása, regionalizálása, a helyi médiumok bekapcsolódása révén az érdeklődés nőtt (ami a műsoridőt és a nézők számát illeti). Azonban a fesztiválrendezés és a mediatisáció iparszerűsítése, piacosítása révén a fesztivál korábban megfogalmazott céljai lassan veszélybe kerültek.

Az 1990-es évektől máig terjedő periódusban a tájékoztatás, véleményformálás és ezáltal a mediatisáció új formái jöttek létre, amelyek gyökeresen megváltoztatták a fesztiválrendezőket, kultúrpolitikusokat, a médiatulajdonosokat, a nézőket és a mediatisációt végző szakembereket módszereit, szemléletét. A hagyományos kultúra helye ebben a kontextusban alapos kutatást igényel a szociológusok, antropológusok,

²¹ Kaposy 1996–2000: 459–498.

²² Magyar Rádió és Televízió.

néprajzkutatók, a médiakutatók, s általában a kultúrakutatás részéről, amihez e figyelemfelkeltő írással igyekeztünk hozzájárulni.

Irodalom

COULDRY, N. – HEPP, A.

2013 Conceptualizing Mediatization: Contexts, Traditions, Arguments. *Communication Theory* Vol. 23. No. 3. 191–202.

FÖLDIÁK András

1996 A Magyar Művelődési Intézet ötven évének öt korszakáról. *Szín* 1. évf. 2. sz. 2–7.

GÁNCSS Dénes – ZOLTÁN János

2004 *A dallam diadala. A táncdalfesztiválok története*. Budapest: La Ventana Kiadó.

GILA János

2004 *Folklórfesztiválok a Duna mentén (1968–1981)*. Budapest: Európai Folklór Intézet.

HALLER, Dieter

2007 *Etnológia*. Atlasz sorozat. Budapest: Atheneum.

HEPP, A. – HJARVARD, S. – LUNDBY, K.

2015 Mediatization: Theorizing the Interplay between Media, Culture and Society. *Media, Culture and Society*, February 17. 1–11.

HERCZEG Ferenc – VILLANGÓ István

1976 *A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai*. Budapest: Országos Közművelődési Tanács.

HOLLÓS János

2013 *Bevezetés a kommunikációelméletbe. A hírek értéke*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

KAPOSY Miklós

1996–2000 A magyar televízió története. In Kollega Tarsoly István (szerk.): *Kultúra, művészet, sport és szórakozás. Magyarország a XX. században*. 3. köt. Szekszárd: Babits Kiadó, 459–494.

MAGYARORSZÁGI néptáncok 1–16.

1975 Magyarország néptáncok 1–16. *RTV Újság* 10. sz. 25.

MARTIN György

1977 A néptánc kutatás egy évtizede (1965–1975). *Ethnographia* 88. évf. 1. sz. 165–183.

1979 A Duna menti Folklórfesztiválról (1868–1978). *Ethnographia* 90. évf. 2. sz. 256–258.

TÖMPE István

2015 *Az élitek árulása*. Budapest: Kossuth Kiadó.

Online forrás

EINSTEIN, Albert

1930 Einstein's speech on occasion of the opening of the Radio Show in 1930. *Albert Einstein in the World Wide Web*. Elérhető: http://www.einstein-website.de/z_biography/speechfunkausstellung.html (utolsó letöltés: 2018. január 12.)

A néptánc és a csángó motívum megjelenése a rendszerváltást követően a közszolgálati televízió hírműsoraiban

Bevezető

A rendszerváltás első éveitől kezdve a népi kultúra, a néptánc, a táncházmozgalom hírei, valamint a téma prominens személyiségeiről szóló tudósítások helyet kaptak a vezető hírműsorok programjában. 1990-től az újjászerveződő *TV Híradó* végén, a kulturális blokkban rendszeresen sugárzásra kerültek tudósítások, riportok ebben a témában. Az évtized elején, a politikai változások és felfokozott politikai csatározások színterévé váló Magyar Televízió a kultúrafogyasztói piac első számú szereplőjévé lépett elő. A közélet valamennyi szintjén tapasztalható pluralizmus a Magyar Televízió programjában is érzékelhetővé vált. A „cenzúrázatlan” elektronikus média az amerikai példát követve egyértelműen átvette a hatalmat az írott sajtó felett.¹ A hisztérikus tartaloméhség következtében a kultúrpolitikai elvárások okán a népi kultúra jelenségeinek közzététele a populizmus ernyője alatt jó ürügyként szolgált – a nézők nemzeti érzéseire apellálva – a tömegbázis megerősítéséhez.² Az 1989-1990-től induló „médiaháború” hatására újrarendeződő politikai periódusban ismét harcot kellett vívni a nemzeti kulturális örökség, a néptánc és népművészeti programok, a magyarországi és a Kárpát-medencei népi hagyományok televíziós megjelenéséért.³ A következőkben a jelentős hazai néptánc programok, fesztiválok, valamint az erdélyi és moldvai csángó témák megjelenéséről is szó lesz. 1990-től a Magyar Televízió szerkesztő-riportere és műsorvezetőjeként részt vettem a hírműsorok készítésében, így néhány személyes dokumentummal is kiegészítem a szakirodalmi vonatkozásokat.

A tanulmány megírásához felhasználtam az MTVA Archívumában lévő adatbázist. Az itt található dokumentumokból az 1990 és 2016 között archivált, hírmű-

¹ Gerbner 2000: 17–33; Briggs – Burke 2004: 263–271; Végh 1999: 13–22.

² Romsics 2010: 538–569.

³ Horváth A. 2013: 63–73.

sorokban közreadott tudósítások, riportok és interjúk adatait elemeztem. Erre az időszakra vonatkozóan egy 350 oldalnyi adatmennyiség állt a rendelkezésemre. A Beta kazettákon archivált videókból kiválasztottam az adatolás alapján fontosnak tűnő anyagokat és ezeket az Archívumban meg is tekintettem. A vizsgálódást nagyban segítette, hogy 1990 és 1998 között az akkori *MTV Híradó* munkatársaként magam is több száz tudósítást és interjút készítettem más műsorok számára is.⁴

Az elemzéshez felhasznált anyag a következő forrásokból származik:

- MTVA Archívum,
- saját archívum,
- személyes dokumentumok,
- médiaszakmai információk, szakirodalom.

Új szakasz a magyar demokrácia történetében

A téma tárgyalásakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül az európai és az amerikai médiafolyamatok hatásait és azt a társadalompolitikai környezetet, amelyben a tárgyalandó témát elemezzük.⁵ Ma már közhelyszerű az a megállapítás, hogy a rendszerváltást követő időszakban az elektronikus közmédia teljes körűen a politikai csatározások színterévé vált. Talán még inkább árnyalja a képet, hogy az általam vizsgált periódusban a pártok saját befolyásukat érvényesítve maguk és céljaik artikulálására az akkor unikális országos lefedettségű Magyar Televíziót használták fel. Tovább tetézte az amúgy is végsőig kiélezett helyzetet a két hírműsor: a *TV Híradó* és a *Hét*, illetve a külpolitikai szerkesztőség által irányított *Panoráma* – némely esetben, tapasztalataim szerint a többségi közhangulattal ellentétes – hangvétele és beállítottsága.⁶ Jóllehet ebben az időszakban nyílt a legnagyobb esély a korrekt

---

⁴ A *Hét* a *Híradó* hírháttér műsora, a *Panoráma* külpolitikai magazin, valamint a DUNA Televízió hírműsorai és más magazinműsorok munkatársaként is dolgoztam a Magyar Televízióban. Az említett adások az 1990-től regnáló Antall-kormány kultúrpolitikai aspirációit szolgálták. A Magyar Televízió egyéb műsorai közül, például az *Egyenleg* hírmagazin viszont az akkori ellenzék kommunikációs csatornájaként működött. Így vált egyértelműen kétpólusúvá a közszolgálati televízió médiapalettája és így történhetett, hogy egyetlen médiában ugyanarról a hírről egymásnak ellentmondó kommentárok születtek. A kialakult helyzetben két táborra szakadt a szerkesztői gárda is és alkalmanként „barátságtalan” légkörben voltunk kénytelenek dolgozni.

⁵ Gálik 1997: 198–210; Péterbenze 1998; Rivers – Mathews 1999: 46–47.

⁶ Horváth A. 2013: 74–83.

politikai párbeszédre.⁷ Kísérlet történt a magyar demokrácia és az erről szóló kommunikáció megteremtésére, és így közös politikai akarattal 1989. augusztus 24-én létrejött a Nemzeti Kerekasztal.⁸ A Magyar Rádió, a Magyar Televízió és a Magyar Távirati Iroda, mint közszolgálati intézmények legfontosabb alapelveiről: a pártatlanság elvéről egyeztek meg a résztvevők.⁹

A későbbiekben azonban nem sikerült a megállapodásnak érvényt szerezni, már a kinevezések körül is óriási viták folytak, és az első lépések után elindult a „médiaháborúnak” nevezett időszak, melyben minden oldal, tehát a jobb és baloldal bizonyos képviselői is markáns szerepet vállaltak.¹⁰

Az áldatlan állapotnak az 1996. I. törvény vetett véget, amely kimondta azokat az európai normákhoz igazított alapelveket, amelyek elvárhatóak voltak egy akkor már öt éve működő demokrácia politikai színterén.¹¹ A törvény részletesen taglalta a kultúra és a népi, nemzeti hagyományok bemutatására vonatkozó közszolgálati instrukciókat is: „(4) A közszolgálati műsorszolgáltató és a közműsor-szolgáltató különös figyelmet fordít a) az egyetemes és a nemzeti kulturális örökség értékeinek ápolására, a kulturális sokszínűség érvényesülésére (...)”¹² (Kiemelés a szerzőtől.)

Bár a Médiatörvény igen sok aggályt vetett fel a későbbiekben és számos ponton módosításra is került az eltelt időszakban, ugyanakkor a műsorkészítők számára nemcsak kapaszkodót, hanem bátorító inspirációt is jelentett. Természetesen

⁷ Debreczeni 2001: 473–481.

⁸ A Nemzeti Kerekasztal megalakulása arra hivatott, hogy megállapodjon többek között a médiában történő megjelenésről. Alapítók: Bajcsy-Zsilinszky Társaság (BZST), Fiala Demokraták Szövetsége (Fidesz), Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt (FKGP), Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája (FSZDL) megfigyelőként, Magyar Demokrata Fórum (MDF), Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP), Magyar Néppárt (MNP), Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ), Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP).

⁹ Részlet a kerekasztal határozatából: „A Magyar Távirati Iroda, a Magyar Rádió és a Magyar Televízió – mint nemzeti közszolgálati intézmények – biztosítják, hogy Pártatlanul ismertetika magyar politikai élet eseményeit, a társadalmi, politikai, gazdasági folyamatokat; Egyenrangúként kezelik a különböző politikai erőknek, ezek képviselőinek fellépéseit és állásfoglalásait; Azonos feltételek között érvényesítik a pártok és szervezetek válaszadási lehetőségét, egyszersmind érvényre juttatják azt a tájékoztatási és szerkesztési alapelvet, hogy az egyes megnyilatkozások és álláspontok ismertetése tartalmazza eredetüket, háttérüket és egymásra vonatkozásukat; Az intézmények munkatársai munkájukban nem érvényesítik pártpolitikai elkötelezettségüket; A tájékoztatáspolitikáért és a szerkesztésért felelős vezetők fokozott felelősséggel tartoznak az általuk vezetett területen a fenti alapelvek érvényesüléséért.” Révész S. 2011.

¹⁰ Horváth A. 2013: 83–94.

¹¹ Cseh – Sükösd 1999: 31–35; Péterbencze 1997; Révész T. M. 2013: 343–367.

¹² Médiatörvény 1996.

mindez csak az aktuális politikai elit támogatásával realizálódhatott. Ma már talán nehéz megértenünk azt az ádáz küzdelmet, amely a média megjelenéséért folyt az 1990-es évtizedben, de ha egy pillantást vetünk a médiamutatókra, akkor megérthetjük, hogy 1997-ig, az országos kereskedelmi csatornák megjelenéséig a Magyar Televízió volt az egyetlen ún. hivatalos kommunikációs nagyhatalom Magyarországon. A *TV Híradó* esti műsora átlagosan közel 1 millió nézőhöz jutott el.¹³

Az elemzés módszere

A hírműsorok vizsgálatakor néhány fogalmat érdemes tisztáznunk. A hír minden újságírás alapja, tematikailag a legfontosabb alapelem, amelyre épülnek az újságírói műfajok.¹⁴ Az írott és az elektronikus sajtó szempontjából is meghatározó a hír ténye. (Természetesen itt nem foglalkozhatunk magának a hírforrásnak az elemzésével, ami szintén összetett kérdés és utalhat az adott társadalompolitikai környezetre.) A hírek esetében az alpműfajokat vizsgáltam, tehát a tudósításokat, riportokat és interjúkat. Nem foglalkoztam a felvezető szövegek, az úgynevezett *headline*-ok elemzésével, mert egyrészt ezek sokszor erősen az adott politikai környezethez igazodtak, másrészt pedig azért nem, mert a részletes elemzés mélyebb vizsgálatot igényelt volna és az Archívumban erre nem álltak rendelkezésre anyagok. A vizsgálat elsődlegesen a tartalmi analízisre épült, vizuális műfaj lévén a képi és szöveges – verbális információkat elemeztem. A rendelkezésemre álló archivált dokumentációt tekintettem bázisanyagnak és elsősorban a tartalmi leírásokra támaszkodtam, de figyelembe vettem a dokumentációban szereplő kiegészítő adatokat is, mint dátum, helyszín, téma megjelölés, felvétel körülményei, pontos időpontja, készítő(k) stb.

A vizsgálat során az MTVA Archívum adatmennyiségéből igyekeztem megállapítani, hogy az egyes időszakokban milyen intenzitással jelentkeztek a hírműsorokban a néptánc témaköréhez kapcsolható híradások. Összesen 347 adatot dolgoztam fel közvetlenül a *néptánc* kulcsszó alatt megjelenő dokumentációból és további 147-et a *néphagyomány* kulcs szóval jelzett anyagból. Elemzést végeztem a *néptánc* találkozó, *néptánc* bemutató, *néptánc* tábor, *néptánc* előadás kulcsszavakra kiadott dokumentációból, itt összesen 89 adatot vizsgáltam.

¹³ Ebben az időszakban az átlag magyar családokban 2 és fél órát töltenek naponta tévénézéssel az emberek, ha azt vesszük, hogy ez alapvetően az esti főműsoridőre (18.30–21.30) vonatkozik, akkor az is bizonyítható, hogy a lakosság jelentős része naponta a főműsoridőben sugárzott *TV Híradó*t is nézi. A teljes lefedettség miatt az összes háztartásszámot tekintve ez meg is haladhatta az 1 milliós nézettséget. Bővebben: Jasperné 2001: 707–719.

¹⁴ Büki – Szalai 1992: 40–48; Horváth J. 1995: 131–139.

Az elemzés kategóriái

Az elemzés során a következő alapfogalmakkal dolgoztam: néptánc, népi kultúra, néphagyomány, nemzeti érték, nemzeti identitás, valamint a néptánchoz kapcsolódó leggyakoribb szóösszetételeket vizsgálva elemeztem a katalógusban szereplő híryananyagokat. Elsőként megvizsgáltam magát a témát és ezt próbáltam kategóriákba osztani. Ezt követően elemeztem minden olyan tartalmat, amely az adott témához kapcsolódva új információt közöl a híryananyag forgatásának körülményeiről.

Vizsgáltam azt is, hogy milyen tematika alapján készült az anyag. Alapinformációnak tekintetem azokat az anyagokat, ahol a néptánc önálló tartalomként volt jelen. Ilyenek voltak az együttesek műsorairól készített tudósítások, az önálló táncestekről, táncprogramokról szóló bejátszások: A-val jelöltem a táblázatban ezeket az anyagokat. Amennyiben kiegészítő tartalomként jelent meg a néptánc valamely más művészeti terület pl. zene, más műfajú tánc stb. mellett, ebben az esetben a B jelzést kapta az anyag.

C jelzésű kategóriába azokat a filmeket soroltam, ahol ugyan alapinformáció volt a néptánc, de emellett valamilyen ideológiai tartalmat is közölt a tudósítás. Ebben a kategóriában három alkategóriát is megjelöltem. Külön elemeztem az 1990-es évektől markánsan megjelenő, erre az időszakra jellemző Kárpát-medencei identitás témával foglalkozó híradásokat. Érdekes, új színt hozott a diaszpóra eseményekről készült híradó riportok megjelenése, melyeket szintén az ideológiai tartalomhoz soroltam. Fontosnak tartottam a részletes elemzés szempontjából, hogy elkülönítsem a nemzeti identitásra vonatkozó témákat az anyaországi (C1), a Kárpát-medencei (C2), valamint a diaszpóra (C3) tekintetében.

A tematizálásnál különválasztottam azokat az anyagokat, ahol a táncos jelenekek mellé valamilyen politikai-ideológiai tartalom is járult, pl. népszokások, táncos szokások bemutatása mellett riportot láthatunk választások előtti időszakban az adott település polgármesterével stb. Ide soroltam tehát azokat az anyagokat, amelyekben a néptánc, mint vezető tartalmi motívum szerepel, de a filmben megjelenik egy közszereplő, politikai tartalommal (D).

Néhány olyan filmet is találtam, ahol a népművészet, a néptánc és a népzene elsődlegesen politikai érdekeket hitelesített, és az adott politikai erők, pártok önazonosságát és társadalmi bázisának kiszélesítését szolgálta a közreadott anyag. Például: politikai nagygyűlést kísérő, háttér információként sugárzott táncjelenetek.

A Közszolgálati Televízió hírműsorainak néptánc tartalmat sugárzó statisztikája:

- alapinformáció – Néptánc: **A**,
- kiegészítő alapinformáció – Néptánc: **B**,
- alapinformáció ideológiai tartalommal: **C 1-2-3**,
  - nemzeti értékek védelme,
  - Kárpát-medencei identitás,
  - diaszpóra identitás,
- alapinformáció politikai tartalommal: **D**,
- politikai ideológiát kiszolgáló, azt megerősítő, háttérszerep: **E**.

A *néptánc* kulcsszóra adott néhány találat:

A Győri Nyári Nemzetközi Néptáncfesztivál; Mesterségek Ünnepe; Táncház-találkozó; Szentendrei Fesztivál; Pécs néptáncfesztivál; Szentendrei Skanzen; Páva riportok;

B Virágkarnevál Debrecen; Balaton Fesztivál; Sziget fesztivál; Tavaszi fesztivál; Kukorica fesztivál; Múzeumok éjszakája; Lángos fesztivál; Veszprémi Néptáncfesztivál; Sörfesztivál Veszprém; Tánc világnap;

C1 30 éves a Vidróczki Táncegyüttes/polgármester nyilatkozat; Nemzetiségi fesztivál Battonya; Bonyhád, vallási háttérrel – Szent Jobb körmenet; Csömör; Montreux-i vásár; Milánói Expo; Smithsonian Festival; Szanyi Bokréta Avignonban; Sanghaj-i vilákiállítás;

C2 Kolozsvári vakok iskolája néptánc csoport; Szejke fesztivál; Szabadkai táncfesztivál; Ezer Székely Leány Nap; Bácskatopolya Néptáncfesztivál; Csángó Fesztivál Gyimesfelsőlök; Nagyvárad-i Népművészeti vásár; Székelyfesztivál; Felvidéki Magyar bál; Moldvai csángók a népszámlálásban; Csángó Bál;

C3 Húsvét Los Angelesben; Sydney Flashmob; Magyar Napok Torontóban; Márc. 15. Johannesburgban; Diaszpóra Tanács Chicagóban;

D Galántai Fesztivál Felvidéken és polgármesteri nyilatkozat; Csángó Fesztivál; Hungarikum Gála; Cameron látogatás Müpa; Hungaricum Gála – Lezsák Sándor beszéde;

E MVSZ Közgyűlés – Csoóri Sándor beszéde; Pozsony; Petőfi szobornál megemlékezés – 10 éve vezették be az adórendszert (1997) Medgyesy Péter akkori pénzügyminiszter beszéde; Dr. Kékesi László APEH elnök beszéde néptáncbemutatóval; Pócspetri 1948-as koncepció perек helyszínén ünnepi tanévnyitó – Pokornyi Zoltán beszéde és néptáncbemutató; Jobbik Nagygyűlés márc. 15. megemlékezés; Állami ünnepség márc. 15; Jobbik Nagygyűlés Budaörs; Tusványos programjai és beszédek néptáncos képekkel.

A kormányzati ciklusokban tapasztalt tematikák fentről lefelé csökkenő gyakoriságát mutatja a következő táblázat:

A politikai időszakok statisztikája

1990–1994	1994–1998	1998–2002	2002–2010	2010–2016
A	E	B	B	C
B	D	C	A	A
C	B	D	D	B
D	A	E	E	E
E	C	A	C	D

Külön elemeztem a néptánchoz kapcsolódó összetett kulcsszavakra kiadott dokumentációt. 89 adatot vizsgáltam meg a *néptánc találkozó*, *néptánc bemutató*, *néptánc tábor*, *néptánc előadás* címszavakra keresve archivált tudósítások között. A megközelítőleg 150 percnyi televíziós anyag vizsgálatával kapcsolatban a következő megállapításokra jutottam: az anyagok vegyesen tartalmaztak tudósításokat és riportokat, azaz az egyes témák televíziós műfaji szempontból e két kategóriába sorolhatóak. A hírműsorok szigorú időkorlátainak megfelelően az anyagok 20 mp és 3 perc közötti terjedelemben kerültek adásba. Az anyagokat az esti híradók valamint a délelőtti és délutáni hírmagazinok műsorán láthatták a nézők. Az összetett kategóriák tipizálását az előzőekhez hasonló szempontok szerint végeztem: **A**-val jelöltem a tisztán a néptánc témakörével foglalkozó híradásokat, emellett azonban külön jelöltem, ha az esemény a határon túli magyar lakosság vagy a diaszpóra körében történt (**A+C**). Külön alkategóriába soroltam a nemzetközi – európai jelleget hordozó témákat (**A+E**). A következő önálló kategória a néptánc, mint mellérendelt, de önálló tartalom (**B**), illetve ha szintén határon túli magyar motívumot tartalmazott az anyag, akkor ezt **B+C**-vel jelöltem. **C** kategóriába soroltam a jelentős számú nemzeti – Kárpát-medencei identitást célzó tudósításokat, ennek altémájaként jelöltem, ha politikai üzenetet is tartalmazott a híradás (**C+E**). A következő kategória a **D**-jelzésű, amelyben az a három anyag szerepel, ahol a néptánc és a politikai üzenet nagyjából azonos fajsúllyal nyilvánul meg. Az **E** kategóriában pe-

dig a háttérben megjelenő, de elsődlegesen kormányzati vagy pártpreferenciákat hordozó rendezvényekről készült tudósítások szerepelnek.

Az adatok alapján a hazai és határon túli fesztiválok alkotják az anyag nagy részét. Igen fajsúlyos híradások készültek a székesfehérvári *Királyi Napok Nemzetközi Néptáncfesztiválról* két élő bejelentkezéssel (2016. 08. 18–23.). Komoly hangsúlyt kapott az Ezer Székely Leány találkozó („Szeretek táncolni, s minden évben itt voltam, s már alig várom, hogy jöhessenek.” Erdélyi Andrea, Csíkszentimre, 2016. 07. 03.).

A tábori programok közül többek között Komandó és Kalotaszentkirály szerepel kiemelt helyen („Én Türeből jöttem és mivel ez Kalotaszeghez tartozik, ezért úgy gondoltam, hogy fontos az, hogy tudjunk táncolni és a mi táncunkat tanuljuk és tudjuk.” Kis-Szabó Regina Erzsébet, Türe, 2015. 08. 07.).

- A** Királyi Napok Nemzetközi Néptáncfesztivál, Székesfehérvár 2016; Néptáncfesztivál, Debrecen 1994; XV. Néptáncfesztivál, Szolnok 1991; Tavasz Fesztivál 2016; Tánc Világnapja 2014; Páva 2015; Néptáncrekord, Nagyálló 2014; Battonya Nemzetiségi Néptánc tábor, 1993; Nemzetközi Néptáncfesztivál, Székesfehérvár 2014; Borsodi Fonó Hagyományörző Néptáncfesztivál 2013; XIV. Nemzetközi Néptáncfesztivál, Szeged 1993; Szegedi Néptáncfesztivál, 1989;
- A+B** Néptáncgála, Pécs 1992; 1000 Székely Leány találkozó 2016;
- A+C** Szejké Fesztivál, 2015; Gyöngyösbokréta, Nagybecskerek 2014; Három éjjel–három nappal vendégségben Kárpátalján, 2011; Kolozsvári Ifjúsági Néptánc találkozó, 2016; Tánc háztalálkozó, Nagykaroly, 2016; Erdélyi Hivatásos Néptáncgyűttesek találkozója, 2015; Kisebbségek Fesztiválja, Arad; II. Kárpátaljai Népzenei és Néptánc tábor, 2001; Szent István Nap Kolozsváron, 2002; Néptáncfesztivál, Szatmárnémeti 2016; XIV. Primástalálkozó, Csíkszereda 2011; Trianon vetélkedő és archív felvételek 2012; Csángó Fesztivál, Jászberény 2012; Fölszállott a Páva, 2012; Csángó Bál, 2012; XX. Határon túliak fesztiválja, Pécs 2011; Csángó Fesztivál, Gyimesfelsőlök 2011;
- B** Múzeumok éjszakája, Pécs 2015; Bajai Halfesztivál, 2013; Bartók évforduló a Zeneakadémián, 2015; Magyar Népdal Napja, 2015; UNESCO Skanzen, 2013;
- B+C** Káposztavásár Csíkszépvízen, 2014;
- C** Bukovinai székelyek megemlékezése, 2011; Székelyföldi partnerség, 2011; Városnapok Csíkszeredán, 2006; Magyarországon élő erdélyiek találkozója, 2003; 48-as emléktúra, 2000; Néptánc tábor, Kalotaszentkirály 2015; VI. Határ menti Néptánc tábor, 2013; Népművészeti tábor Ipolyszakállas, 2013; Tolerancia, Topolya 2011; Táborozás, Újvidék; Néptánc tábor Vajdaság, 2003; Partiumi Magyar Napok, 2016; Kolozsvári Magyar Napok, 2016; Értékmentés, Hegyközsáldobáby 2016; Cseh Tamás Program; Hungarikum Gála; A Magyar Nyelv Napja, 2014; Néptánc tábor Komandó, 2014; Pávások, 2013; Jótékonyági koncert

Császlóc; Erdélyi Hivatásos Táncegyüttesek Találkozója, 2012; Vágta, 2012; X. ODFIE 2006;

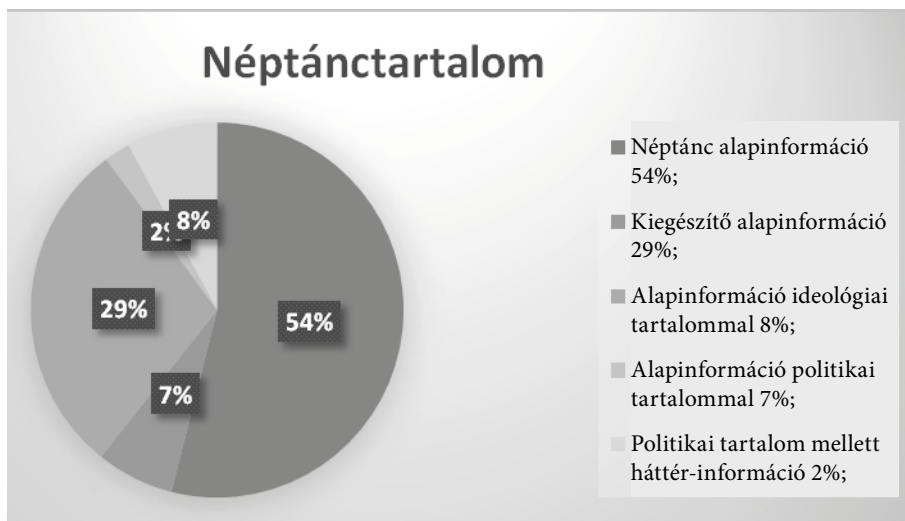
C+E Pálinkafesztivál 2014; Nemzetiségekért, 2013;

D Az Állami Népi Együttes Beregszászon, 2015; Élő táncház 2005;

E Jobbik Évadnyitó, 2016; Pest Megye Napja, 2009; Üdülési csekk 2005; Művelődési Ház avatás Nyárádselyén (Markó Béla beszéde), 2002; Magyar étek, 2009; Nemzetiségi tanévnyitó, 2016; Nemzeti összetartozás Napja Trianon (Kövér László beszéde), Ungvár, 2016.

A néptánc találkozó, néptánc bemutató, néptánc tábor, néptánc előadás az MTV híradókban történt megjelenése. 1990–2016.

Tartalmi kategóriák alapján

Az elemzés azt mutatja, hogy két nagyobb egységre bontható a néptánc találkozó, néptánc bemutató, néptánc tábor, néptánc előadás összetételek alapján mért adatmennyiség. A 89 adatból összesen 48 szól elsősorban a nagy országos és határon túli fesztiválokról készült híradásokról. Ezek közül a fesztivállal, annak programjával foglalkozik 22 tudósítás, míg 24 adatot találtam olyan kisfilmekről, ahol a fesztivál, vagy egyéb program a Kárpát-medencei magyar nemzetiségű lakosság szerepét, a hagyomány és a gyökerek említésével az identitás kérdéskörét is érzékeltette. Kisebb mértékű a valamilyen (kulturális, közérdekű, népszerű) program mellett szereplő

néptánc tartalom. Ugyanakkor csekély mértékben (mindösszesen 2 adatban) találtam a tisztán néptánc tartalom mellé kiegészítő egyéb információt.

A csángó (tánc, népművészet, életforma, közélet, anyanyelv, magyar nyelvű mise, identitás) kifejezés megjelenése a hírműsorokban.

Az elemzés során az általános néptáncos fogalmak mellett egy szűkebb kategóriát is megvizsgáltam. Az 1990-es évektől folyamatosan szóltak híradások a moldvai csángókról, kultúrájukról, életkörülményeikről. Az elmúlt 26 év Híradó Archivumból összesen 110 adatot találtam a témára vonatkozóan. A tánc és a csángó fogalom összekapcsolódását a fesztiválokról és bálokról szóló tudósításokban fedezhetjük fel. Az 1990-es évektől élénk figyelemmel fordult a média és elsősorban a Magyar Televízió Híradója a Moldvában élő magyarok felé. Korábban a pártállami rendszerben, a „jósomszédi viszony követelményeinek megfelelően” erről – a legkeletibb nyelvhatár peremén élő, akkor még 100–120 ezerre becsült, magyarul vagy

magyarul is beszélő, de kultúrájában, vallásában elkülönült magyar etnikumról nem lehetett hírt közölni, vezető hírműsorokban pedig tabu volt ez a téma.¹⁵

Az 1990-es években összesen 24 tudósítást sugárzott a Magyar Televízió vezető hírműsora, a *TV Híradó* a csángókról ebben a témában. Az adatok vizsgálatakor két nagyon fontos szempontot figyelembe kell vennünk: egyrészt ebben az időszakban – ahogyan fent már említettem – a *TV Híradó* volt az egyetlen országosan elérhető elektronikus hírforrás és mint ilyen átlagosan főműsoridőben közel 1 millió nézője volt. A hírmatrix úgy működött, hogy ami a híradóban megjelent, arról a hírháttér – műsorok hosszabb (4–5–10 perces) anyagokat készítettek, a magazinműsorok pedig tovább bővítették a palettát. Másrészt nemcsak a média „szabadult fel” a tabuk nyomása alól, hanem a közélet is. Tehát megjelentek azok az események, amelyek ezzel a témával foglalkoztak idehaza. 1990-től folyamatosan tudósítottak a jászberényi *Csángó Fesztiválról*, valamint az akkor már 5 éve ott működő *Nemzetközi Táncház-és Zenésztáborról* és az elsőként Jászberényben rendezett *Csángó Konferenciáról*.¹⁶ Ezekről az eseményekről nem lehetett úgy tudósítani, hogy ne hordozzanak valamilyen közjogi értelemben vett politikai üzenetet. Az 1991-92-es Romániai Népszámlálás körüli visszaélések szintén bekerültek a híradásokba. A 2000-es évtizedben a fő témák a magyar nyelvoktatás nehézségeiről és eredményeiről szólnak. Az újjá-

---

¹⁵ 1992-ben a romániai népszámlálást követően a bákói statisztikai hivatal vezetőivel készítettem interjút, amelyben elmondták, hogy például a Bákótól 8 km-re található Somoskán a lakosság összlétszáma 1600 fő, ebből 2 fő ortodox vallású kivételével mindannyian katolikusnak vallották magukat és a nemzetiségnél pedig a románt jelölték meg – ez derült ki az elem tárt dokumentumokból is. Ezzel ellentétben a helyszínen készített interjúkból azt lehetett megtudni, hogy az általam megszólított emberek és családtagjaik, rokonaik egyértelműen a magyar csángó etnikumhoz tartozónak vallották magukat. Az ezzel kapcsolatos anomáliákról számos televíziós híradás jelent meg és az írott sajtóban is lehetett olvasni a témáról bizonyító erejű cikkeket. A bákói hivatalos adatokkal ellentétes megállapításokat közöl Tánzos Vilmos is, felmérései bizonyítják, hogy Somoskán a lakosság 80%-a a 2000-es évek végén is még anyanyelvének tekintette és beszélte a csángó magyar nyelvet. (Tánzos 2011: 61–69, 24–26.) Mindez bizonyíték arra is, hogy a moldvai csángó magyarok lélekszámának megállapítása igen nehéz és rendkívül bonyolult feladat, a korábbi évtizedekben a vallási hovatartozás és a nyelvhasználat volt a legjelentősebb iránytű. Mindezek tudatában csak becsült adatokra támaszkodhatunk a moldvai magyarok lélekszámát illetően.

¹⁶ Az 1991-ben első alkalommal Jászberényben megrendezésre kerülő *Csángó Konferencián* Benda Kálmán történész elnökölt és számos jelentős életművet magáénak mondható kutató vett részt: Andrásfalvy Bertalan, Borbély Jolán, Csoóri Sándor, Felföldi László, Halász Péter, Halmos Béla, Kallós Zoltán, Novák Ferenc, Paládi-Kovács Attila, Pávai István, Pozsony Ferenc, Tímár Sándor, Virágvölgyi Márta. A szervezők, Papp Imre és Péterbencze Anikó, a konferenciát új tartalommal *Kárpát-Haza Magyar Konferencia* néven szervezik meg minden évben Jászberényben a *Csángó Fesztivál* szakmai programjaként. Az első konferencia anyaga könyv formájában is megjelent. Lásd: Péterbencze (szerk.) 1992.

szerveződé Moldvai Csángómagyarok Szövetsége (MCSMSZ), a Romániai Magyar Pedagógus Szervezet (RMPSZ) helyi aktivitása is középpontba kerül. Több híradás jelenik meg a csíkszeredai és erdélyi oktatási lehetőségekről valamint a Csíkszeredában, Sepsiszentgyörgyön és más városokban minden évben megrendezésre kerülő *Csángó Napok* programjáról. Talán éppen a szélesebb körű médiatámogatásnak köszönhetően 2000-től élénkül a magyar és a külföldi politikai aktivitás a moldvai magyarok ügyében. Tytti Asunmaa finn politikus asszony több alkalommal az Európa Tanács ülésein közbenjár a moldvai csángók problémáinak megoldása ügyében.¹⁷

A híradásokban a csángó települések közül a következők szerepelnek név szerint is: Pusztina, Klézse, Somoska, Lábnik, Lészped, Magyarfalu, Külsőrekecsin (több tudósításban) és egy alkalommal említik: Diószén, Frumósza, Újfalú nevét. A riportok egy része a helyszínen készült, illetve a hazai tudósítások is tartalmaztak recens „archív” felvételeket, így ezek a híradások kétségtől kívül hozzájárultak a csángó magyar téma népszerűsítéséhez. Az *MTV Híradó* stábjá 1993-ban egy hetet forgatott a moldvai magyarok körében. Interjúkat és táncfelvételeket készítettünk a moldvai magyar hagyományőrzésről, az anyanyelv és a vallás valamint az identitás kérdéseiről.¹⁸

A csángó magyar interjúalanyok mellett a Jászvásári Püspökség vikáriusát is sikerült megszólaltatni. Részletes beszámolót közöltünk az 1992-es romániai népszámlálás körülményeiről, ebben interjúkat rögzítettünk a Bákói Statisztikai Hivatal vezetőivel, polgármesterekkel és a helyi lakosokkal történt beszélgetésekről.

A 110 adatból mindössze 4 olyan anyagot találtam, ahol vélelmezhetően pártpolitikai szándék is járult a hírértékhez (Markó Béla aláírásgyűjtő útja a csángók körében, 2004; MDF segélyszállítmány. Dávid Ibolya MDF elnök riportja, 2004; 2006./ Két populáris téma is előkerült: Hobo Csángóföldön (Magyarfalu 2006), illetve az Egyházasközpáron forgatott *Csángó álom* című anyag).

A 2010-es évek anyagai főként a budapesti *Csángó Bál*, a *Csángó Fesztivál*, a csíkfalusi Csángó Rádió eseményeiről szólnak, de megkülönböztetett figyelemmel fordul a média a csángók magyar anyanyelvi oktatással kapcsolatos kérdései, problémái felé is.

¹⁷ Tytti Isohookana-Asunmaa volt finn kulturális miniszter az Európa Tanács tagjaként került a csángók közelébe. Az ő kezdeményezésére 2001-ben az Európa Tanács Kulturális, Oktatási és Tudományos Bizottsága elfogadta a csángók kultúrájának védelméről szóló jelentést. 2012-ben *Csángó körkép* címmel csángó témáról könyvet is megjelentetett a finn politikus.

¹⁸ Az erről készült interjúk szövege megjelent a *Kallós Zoltán Emlékkönyv* című kötetben. Lásd: Péterbenze (szerk.) 2016. Az itt forgatott anyagokból a rendezésben több dokumentumfilm is készült a Magyar Televízió megbízásából: *Mert mi is magyarok vagyunk* 1993-ban, *Amely engem erre a Világosságra hozott... Kájoni János nyomában* 1994-ben.

Következtetések

Az elemzés a közszolgálati média *Híradó* című műsorára vonatkozóan rendelkezésre álló archív dokumentáció alapján készült. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a hírműsorok elsősorban politikai, közéleti híreket és új, aktuális információkat közölnek, e kritériumok elsődlegesek a tartalom kiválasztásában és közreadásában. A híradókban csak rövid anyagok, tehát átlagosan 0.20–1.50 mp időtartamú tudósítások szerepelhetnek a műfaji sajátosságoknak megfelelően. Kivételes esetben haladhatja meg a 2 perces hosszúságot egy-egy anyag. Ezért a kisfilmek szelektált információkat tartalmaznak.

Az elemzés során **összesen 693** adatot, azaz kisfilmről szóló dokumentációt vizsgáltam meg.

Az 1990-es évektől archivált filmekben nem esetleges a néphagyomány, a népi kultúra megjelenése a hírműsorokban. Művészeti értékei mellett a nemzeti identi-

tás szerepét is betölti a néptánc, így többnyire a polgári – keresztény értékrend, a nemzeti – konzervatív hagyományok megnyilvánulásának tekinthető.¹⁹

Az 1996. 1. törvény közszolgálati feladatként jelöli meg a népi kultúra, így a néptánc népszerűsítését. A törvény kötelezettséget és javaslatokat is megfogalmaz, ez inspirálóan hat a tartalomfejlesztők munkájára, de ugyanakkor azt a tényt is számításba kell vennünk, hogy 1997-től az országos földfelszíni frekvenciák bérbeadásával, a kereskedelmi televíziók megjelenésével megindult a nézettségért vívott éles verseny Magyarországon. Ennek a folyamatnak a következményeként drasztikusan csökkent a közszolgálati média közönségaránya. A folyamat a 2000-es évek közepétől lassan emelkedő tendenciát mutat, és éppen a *Fölszállott a páva* vetélkedőműsor átütő sikere igazolja, hogy a néptánc és a népzene főműsoridős programként is versenyben tud maradni a kereskedelmi csatornák sokszorosan ismételt akciófilmjeivel szemben.

2010-től a néptánc, a néphagyomány, mint a nemzeti ideológia kommunikátora kerül előtérbe. A hírműsorokban a nemzetegyesítési szellemiséget a határon túli kulturális események is hivatottak szolgálni. A kommunikációban fontos szerepet töltenek be a határokon átívelő, az anyaországot és egy-egy határon túli területet

---

¹⁹ „Fontos megjegyezni, hogy a modell politikai nézetekről, azaz az állami hatalomról alkotott véleményről, és nem személyes értékrendről szól. Egy baloldali szavazó nem feltétlenül ellenzi a gazdasági szabadságot, de elfogadja annak több-kevesebb mértékű korlátozását szükséges rosszként. Ugyanígy egy jobboldali szavazó sem feltétlenül akarja másokra kényszeríteni saját értékrendjét, de elfogadja szükséges rosszként a személyes döntésekben a szabadság több-kevesebb korlátozását a problémák kialakulásának megelőzésére. Végül a libertariánus mezőbe eső csoportba tartozók sem tagadják, hogy a nehéz helyzetben élő embertársaiknak segíteniük kell, de elutasítják ennek a segítségnek a hatalmi eszközökkel való kikényszerítését. Ennek egyik oka, hogy az adókon keresztül történő jövedelemátcsoportosítást nem tekintik igazi filantrópizmusnak. A másik ok, hogy hisznek az emberek jó szándékában, azaz abban, hogy önként is segítenek, ha az állam nem vonja el adóként az erre fordítható jövedelmük jelentős részét.

A másik politikai erő, amely valódi szabadelvű, tehát a modell terminológiája szerint libertariánus elveket is magáénak vall, a Fidesz és a KDNP szövetsége. A közelmúltban a baloldali liberális retorika megpróbálta ugyan ráragasztani a Fideszre a valójában ma is őket illető szocialista címkét, a konzervatív jobboldal azonban egészen más alapokon áll az állami szerepvállalás tekintetében, mint a liberális baloldal. Míg a liberálisok a jövedelem újraelosztására helyezik a hangsúlyt, a konzervatívok szerint az egyenlőtlenségeket nem a tünetek, hanem az okok szintjén kell kezelni. Ennek megfelelően a konzervatívok legfeljebb szükséges rosszként fogadják el az újraelosztás szerepét a szegénység felszámolásában, valódi megoldásnak a szegénység okainak felszámolását tartják elsősorban az oktatásban, egészségügyben, munkahelyteremtésben. A konzervatívok ezenkívül hisznek az emberek saját sorsukért, gazdasági döntéseikért való felelősségében is, azaz nem kívánják a rossz döntések következményeit az államon keresztül másokra hátrítani.” Rózsás 2009: 33–45.

(pl. Székelyföld, Felvidék, Vajdaság) érintő témák, illetve az anyaországot és több területet érintő rendezvények, események. Új témaként – politikai aktualitásának megfelelően – Kárpátalja és az ott zajló, anyaországi kötődésű híradások is megjelennek a médiapalettán.

Az 1992-es romániai népszámlálás dokumentumai és a hozzá kapcsolódó kultúrkör bemutatása, illetve a jászberényi *Csángó Fesztivál*, a budapesti *Csángó Bál*, csángó estek, csángó táborok stb. hosszú idő után először irányítják a figyelmet a moldvai magyar népesség helyzetére. Mindezek és az anyanyelvi oktatás problémái pedig a kisebbségben élő moldvai és Kárpát-medencei magyarsághoz fűződő szolidaritást erősítik a magyarországi lakosság körében.

2012-től a *Fölszállott a páva* vetélkedőműsor idehaza és a Kárpát-medencében is egyedülálló népszerűséget szerez és jelentőséget kap a hírműsorokban. A *Páva jelenség* ilyenformán hozzájárul több generáció néptánchoz fűződő élményeinek vizualizálásához és ezzel a nemzeti és Kárpát-medencei identitás megerősítéséhez. A *Páváról* szóló, négy éve tartó kommunikációs kampány áttörést jelent a közszolgálati médiában, hiszen korábban hasonlóan magas nézettséget nem produkált egyetlen néptánc témával foglalkozó műsor sem.²⁰

Összességében elmondható, hogy az elmúlt több, mint negyedszázad során, a közszolgálati média műsorai, bár hullámzó mértékben, de mindenképpen hozzájárultak a néptánc népszerűsítéséhez és sikerült a nézők táborába új generációkat is bevonni. Az elmúlt néhány év tapasztalatai pedig azt mutatják, hogy alapvetően megváltozott a néptánc és a média viszonya. A politikai hatalom felismerte, hogy a nemzeti–konzervatív ideológia népszerűsítéséhez szüksége van a határokon kívül élő magyarok támogatására és ehhez jó eszköz a kulturális kommunikációs csatornák működtetése. Így bár társadalompolitikai üzenete is van egy-egy néptánccról, néptáncos programról szóló híradásnak, alapvetően mindkét fél számára eredményes ez a kapcsolat. Kimondhatjuk, hogy az elmúlt években a politikai hatalom nem kihasználta, hanem ösztönözte a néptánckultúrát és annak közegét.

A negyedszázad tapasztalatai alapján az a véleményem, hogy az elmúlt években a néptánc, mint a néphagyomány egyik meghatározó eleme – mely aktív tömegbázist mondhat magáénak – nem a politika kiszolgálójaként, hanem a polgári, keresztény, kulturális szellemiség reprezentánsaként jelenik meg a közszolgálati médiumok palettáján, így azt az értékrendet képviselheti, amire hagyományainak megfelelően valójában hivatott képviselni.

---

²⁰ A pontos mérési módszerekről és mérési adatokról vita folyt a sajtóban. A megjelent HVG cikkben a szerző bírálta a magas nézőszámról szóló híreket és aggályokat fogalmazott meg arra vonatkozóan, hogy a nézettséget összevont adatok alapján állapították meg, így – véleménye szerint – félre tájékoztatták a hazai és nemzetközi közvéleményt. Urbán 2013.

Irodalom

BÜKI Attila – SZALAI Mária

1992 *A gondolattól a megvalósulásig*. Kiskunlacháza: Press-Print.

BRIGGS, A. – BURKE, P.

2004 *A média társadalomtörténete. Gutenbergtől az internetig*. Budapest: Napvilág Kiadó.

CSEH Gabriella – SÜKÖSD Miklós

1999 *Médiajog és Médiapolitika Magyarországon I.* Budapest: Új Mandátum Kiadó.

DEBRECZENI József

2001 Egy elrontott esély. In Enyedi Nagy M. – Farkas Z. – Molnár A. – Solténszky T. (szerk.): *Médiakönyv. Tények és Tanok 2000–2001 I.* Budapest: Enamiké Kiadó, 473–480.

GÁLIK Mihály

1997 *Médiagazdaságtan 1–2.* Budapest: Aula Kiadó.

GERBNER, George

2000 *A média rejtett üzenete*. Budapest: Osiris Kiadó.

HORVÁTH Attila

2013 A magyar média a rendszerváltástól 1998-ig. In Paál Vincze (szerk.): *A magyarországi médiaháború története. Média és politika 1989–2010.* Budapest: CompLex Kiadó, 17–116.

HORVÁTH János

1995 A televíziós újságírás alapjai. In Bernáth László (szerk.): *Műfajismeret. Sajtókönyvtár*. Budapest: Magyar Újságírók Országos Szövetsége, 127–149.

JASPERNÉ Darvas Mária

2001 A média és az emberek kapcsolatának statisztikai olvasatai. In Enyedi Nagy M. – Farkas Z. – Molnár A. – Solténszky T. (szerk.): *Médiakönyv. Tények és Tanok 2000–2001 I.* Budapest: Enamiké Kiadó, 707–719.

MÉDIATÖRVÉNY

1996 1996. évi I. törvény a rádiózásról és a televíziózásról. *Magyar Közlöny* 3. sz. 97–141.

PÉTERBENCZE Anikó

1997 *A magyar médiaipar modernizációja. A Nemzeti Archívum projekt*. Magyar Fejlesztési Bank – Országos Rádió és Televízió Testület szakanyag. (Projektvezető: Péterbencze Anikó.) Kézirat.

1998 *A pártatlanság elve a franciaországi elnökválasztás tükrében*. Országos Rádió és Televízió Testület tanulmány. Kézirat.

PÉTERBENCZE Anikó (szerk.)

1992 „*Moldovának szíp táiaiind születem...*”. Jászberény: Déryné Művelődési Központ.

2016 *Kallós Zoltán Emlékkönyv*. Budapest: Csángó Fesztivál Alapítvány.

RÉVÉSZ T. Mihály

2013 A duális médiarendszer létrejötte Magyarországon. In Paál Vincze (szerk.): *A magyarországi médiaháború története. Média és politika 1989–2010*. Budapest: CompLex Kiadó, 341–365.

RIVERS, L. W. – MATHEWS, C.

1999 *Médiaetika*. Budapest: Bagolyvár Könyvkiadó.

ROMSICS Ignác

2010 *A Harmadik Magyar Köztársaság 1989–2009. Magyarország története a XX. században*. Budapest: Kossuth Kiadó.

RÓZSÁS Tamás

2009 Térképvizlat az ideológiai útvesztőhöz. *Polgári Szemle* 5. évf. 3. sz. 33–45.

TÁNCZOS Vilmos

2011 *Madárnyelven. A moldvai csángók nyelvéről*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület.

VÉGH Sándor

1999 A magyar média átalakulása: amerikai megoldás egy kelet-európai problémára? In Cseh G. – Enyedi Nagy M. – Solténszky T. (szerk.): *Médiakönyv*. Budapest: Enamiké Kiadó, 13–22.

Online források

RÉVÉSZ Sándor

2011 Médiaháború 1989–2011. *Kritika*, 2011 május. Elérhető: http://kritikaonline.hu/kritika_11majus_revesz.html (utolsó letöltés: 2017. május 20.)

URBÁN Ágnes

2013 Köztévés Sikerpropaganda. *Mérték Blog*, 2013. 01. 16. Elérhető: <http://mertek.hvg.hu/2013/01/16/kozteves-sikerpropaganda/> (utolsó letöltés: 2017. május 20.)

SÁNDOR ILDIKÓ

Megvalósult és elmulasztott lehetőségek

Fölszállott a páva gyermek tehetségkutató vetélkedő (2015)

2015-ben – harmadik ízben – gyermekek számára hirdette meg a *Fölszállott a páva* tehetségkutató vetélkedőjét a MTVA, a Hagyományok Háza és szakmai partnerük, az Örökség Gyermekek Népművészeti Egyesület. A program szakmai vezetőjeként azt a szakmai koncepciót kívánom itt bemutatni, amelyet a gyermek versenyzők életkorához igazítva alakítottunk ki. Vázlatosan ismertetni fogom, hogy mennyiben tudtuk megvalósítani az előzetes elképzeléseinket, s melyek azok a területek, ahol szükség lenne a program további finomítására.

A vetélkedő meghirdetésével páratlan lehetőséget kapott a gyermek népművészeti mozgalom, hogy több évtizedes eredményeit ország-világ előtt megmutathassa. Ezt igazolja a jelentkezők nagy száma és a versenyzők tudásának, tehetségének figyelemreméltó színvonala. A televízió képernyőjén bemutatkozó 48 versenyző – szólista vagy csoport¹ – igényes, valódi művészi értéket képviselő műsorszámokkal lépett a színpadra.

---

¹ *Szóló és páros néptánc:* Busai Bori – Mahovics Tamás, Karácsonyi Anna – Szombat Sára, Rochat Máté – Szabó Rebeka, Antal János – Sándor Anna, Herdon Balázs – Herdon Péter, Bajusz Panna – Sándor Benjámin, Hoksz Attila, Baka Levente, Antal Adorján, Vince Pistuka Hunor, Sándor Zsigmond, Balogh Dominik.

Néptáncgyűttes: Bartina Néptáncgyűttes gyermek csoportja, Gödöllő Táncgyűttes Kis Druzsba, Viganó AMI Barkóca Táncgyűttes, Kisszinavölgyi Táncműhely, Kesice Néptáncgyűttes, Vadvirág Táncgyűttes, Debreceni Hajdú Táncgyűttes Berkenye csoportja, Pesovár Ferenc AMI Cseppforrás Néptáncgyűttes, Apró Kincső, Iglice Táncgyűttes, dr. Martin György AMI Borbolya csoport, Alba Regia Pulutyka csoport.

Hangszeres szólista: ifj. Ürmös Sándor, Kovács Dániel, Egri Zsófia, Vasvári Magor, Horváth Zalán, Bognár Odett, Szécsényi Zsófia, Nagy Dániel, Hajdu-Németh László.

Hangszeregyüttes, zenekar: Biseri Drave, Aprája dudazenekar, Ficfa zenekar.

Énekes szólista: Gorzó Boglárka, Ivánovics Viktor, Gál Tibor, Vrencsán Anita, Kiss Adrienn Livia, Gombai Franciska.

Énekegyüttes: Bukrok énekegyüttes, Szabó-legények, Haraszi ikrek, Forgórózsa, Pusztinai énekegyüttes, Rózsabimbó énekegyüttes.

Ugyanakkor a szűkebb és tágabb szakmai közösségben az első pillanattól viták kereszttüzebe került a vetélkedő. Az eltérő álláspontok két kérdés köré sűrűsödtek:

1. Összeegyeztethető-e a néphagyomány éthoszával a versenyszerű prezentáció, különösen a ma oly divatos televíziós „talent show” keretében?

2. Kitehető-e a 6–14 éves korú gyerekek a televíziós versenyztetésnek? Lehet-e olyan műsort készíteni, ahol a média nyilvánossága előtt zajló versengés nem hat károsan az ifjú résztvevőkre? Hiszen azt is figyelembe kellett vennünk, hogy a gyermekkorú szereplők egyaránt találkozni fognak a siker és a kudarc számukra pedagógiaiilag még nem indokolt élményével.

Az 1970-es évek *Röpülj páva* műsora – a most zajló népzenei és néptáncos tehetségkutató műsor deklarált előképe – kapcsán nincs tudomásom arról, hogy fölmerült volna az első kérdés.² Inkább napjaink korszellemének tekinthető a versengés túlhajtása, és ennek reakciójaként a tőle való (akár teljes) elzárkózás. Elfogadom azok álláspontját, akik emiatt nem neveztek be tanítványaikat, míg magam – és ebben az Örökség Egyesület vezetőivel hasonló álláspontra jutottunk – a tehetségkutató vetélkedőt elsősorban *munkaformának* fogom fel. A televíziós műfajok és a nézettségi mutatók ismeretében nem férhet kétség ahhoz, hogy a verseny sokkal több nézőt vonz a képernyő elé, mint ha pl. népzenei koncert, ismeretterjesztő népzenei és/vagy néptáncos műsor készült volna. Abban a reményben fogtunk hozzá az előkészítő munkának, hogy a vetélkedés „gyermekbarátta” tehető.

Az egykori *Röpülj páva* műsorainak két elvitathatatlan érdemét kell még említenünk, ha a vetélkedő mellett szeretnénk érvelni. Olyanokat, amelyeket a műsor készítésének idején csak remélni lehetett, de mára ezek igazolást nyertek. A képernyőn szereplő előadók fölfedezésében, közismertté válásában meghatározó mérföldkönek bizonyult ez a megmutatkozási lehetőség.³ Továbbá számolnunk kell a széles nézői közönség izlését, szemléletmódját formáló, kultúráközvetítő hatással is. Ugyanezeket vártuk, várjuk a mostani műsoroktól is, tudva, hogy években mérhető az az idő, amikorra érzékelhetővé válnak e hatások.

Ennek megfelelően előkészítő munkánk során egyik kiemelt feladatunknak tekintettük a munkaformában rejlő lehetőségek és veszélyek mérlegelését, amit kiterjesztettünk az élő adások idejére is. Figyelembe kellett vennünk, a művészeti nevelés területén a verseny általánosan ismert gyakorlat a 6–14 éves korosztály számára.

² A *Röpülj pávát* – egyáltalán a folklorizmus-jelenségként kibontakozó népdal éneklést, hangszeres zenélést – az *Élet és Irodalom* folyóirat hasábjain zajló élénk vita kísérte, a „népzene jövőjéről, felkarolásának és megőrzésének lehetőségeiről”. A *Folkmagazin* 2015-ben megjelent 11. különszáma közli a vita valamennyi hozzászólását. Id. mű 5.

³ Halmos Bélát és Sebő Ferencet, Faragó Laurát, Budai Ilonát, Szvorák Katalint egyaránt az 1960-as, 1970-es évek nagy sikerű televízió műsorából ismerhette meg a szélesebb közönség.

Ebben a keretben zajlik az énekesek és hangszeres zenészek évenkénti versenye Gödöllőn és Bonyhádön; a táncegyüttesek a *Pütkösdi Méta Fesztiválon*, a felmenő rendszerű *Tóth Ferenc Koreográfiai Versenyen*, a táncos szólista gyerekek az „aranygyöngyös és sarkantyús” minősítőin mutatkoznak be. A szereplő gyerekek részvételéről jellemzően a felnőttek (felkészítő tanárok, szülők) hozzák meg a döntést. Egyik felismerésünk az volt, hogy a felkészítő pedagógusokra és a szülőkre komoly felelősség hárul: igen jelentős a szerepük abban, hogy a gyerekek szakmai felkészülése mellett a versenyzés egyéb (pl. lélektani) feltételeiről is gondoskodjanak. Figyelemmel kísértük ezt a folyamatot is, szükség esetén segítséget ajánlottunk, illetve éltünk a visszajelzés lehetőségével (közvetlenül vagy a tévés felkészítő mesterek révén).

A felkészítő mesterek,⁴ akiket a Hagyományok Háza kér föl, a nyári táborban, az őszi felkészülési időszakban és az élő adások idején tanácsokkal látják el a versenyzőket és tanáraikat. Figyelmük, segítő munkájuk kiterjed az elkészült versenyszám csiszolására – a stílusos és művészileg is mind teljesebben megformált zene vagy táncprodukció, a színpadi viselkedés és megjelenés mesterfogásai –, valamint a versenyzéssel és a médianyilvánossággal járó szokatlan megterhelés okozta nehézségek feldolgozására.

Még a versenyhez szokott gyerekek esetében is tudatosítanunk kell, hogy a médianyilvánosság más dimenzióba helyezi ezt a próbatételt, ami felelősségteljes együttműködést igényel a szervezői – szakmai oldal, illetve a gyermek hátszágát képviselő családi és tanári oldal (művészeti iskola vagy együttes) között. A későbbiekben (tábor-koncepció, élő adások, tehetséggondozás címszavaknál) részletesebben szólok arról, hogyan jelent meg munkánkban ez a feladat. A versenyzők közt voltak olyanok, akikre nyomasztó terhet rótt az élő adásokon való szereplés, másokat kifejezetten inspirált.

Versenykiírás⁵

Életkor: 6–14 éves jelentkezőket vártunk, csak a zenekaroknál tettünk kivételt 16 éves korig, létszámuk 20%-áig. Különösen a vonós zenekarok esetében láttuk ezt indokoltnak, hiszen a primási szerepkör betöltéséhez magabiztos hangszertudásra

⁴ *Néptánc:* Kovács Norbert (Cimbi), Lévai Péter, Sánta Gergő – Sánta-Bíró Anna, Szabó Szilárd – Németh Ildikó, Szilágyi Zsolt, Végső Miklós; *népdal:* Csendesné Tóth Lilla, János Hajnalka, Juhász Erika; *hangszeres népzene:* Agócs Gergely, Berta Alexandra, Borsi Ferenc, Hrúz Dénes, Salamon Beáta, Tárkány-Kovács Bálint.

⁵ Hagyományok Háza 2015.

és érettebb személyiségre van szükség. A 2016-os kiírásban a táncgyütteseknél is lehetővé tettük a 20%-os kvóta érvényesítését az első év tapasztalatai alapján.⁶

A kisebb településeken jellemzően vegyes életkorú gyermek néptáncsoportok működnek. A 2015-ös nevezéseknél nem egy esetben előfordult, hogy a 2–3 legidősebb (egyben legtapasztaltabb és talán a legnagyobb tudással rendelkező) táncost kellett otthon hagyni. Ez adott esetben ártalmasan hatott a csoport belső életére. A megváltoztatott kiírásnak köszönhetően 2016-ban több kisebb település táncgyüttese jutott be az élő adásokba.

Kategóriák: a néptánc területén táncgyüttesek (max. 30 fő), táncos szolisták és párok (a fiú–lány pár mellett lány–lány és fiú–fiú párok is bejutottak az élő adásokba), énekes és hangszeres szolisták, énekegyüttesek és zenekarok–hangszeregyüttesek (a maximális létszám 7 fő) számára hirdettük meg a versenyt.

Szám adatok: az 560 videón feltöltött jelentkezésből (több mint 2000 gyerek) 319 jutott a területi válogatókra, melyeket 9 helyszínen rendeztünk meg 2015 áprilisa és júniusa között.⁷ Az élő adásokra közülük 48 produkció (kb. 400 gyerek) jutott tovább.

A gyermek szereplőkkel meghirdetett tehetségkutató verseny számos lehetőséget hordoz, ezek közül az alábbiakat emelem ki:

1. Miként már említettem, a több héten át zajló adássorozat a hazai, nagy múltú, művészetpedagógiai szempontból páratlan értékeket hordozó gyermek népművészeti mozgalom bemutatkozásához teremtett lehetőséget. A televíziós program nézői megismerték és megszerették a patinás táncműhelyek utánpótlását biztosító gyermek néptáncsoportokat (Százhalombatta, Gödöllő, Szekszárd [Bartina], Szekesfehervár [Alba Regia]). Az élő adásokban bemutatott tánc-koreográfiák mellett riportok és kisfilmek is közelebb hozták a nézőkhöz a szereplőket. Terveink szerint a kisfilmek segítségével mutattuk volna be a nézőknek azt a három pilléren nyugvó modellt (művészeti iskola – családi mintaadás – hagyományőrző közösség), amelynek segítségével a gyerekek énekes, táncos és hangszeres tudásukat megszerezték, kibontakoztatták.

A legtöbb versenyző valamilyen együttesben, művészeti iskolában szerezte tudását, az ott folyó szakmai munkának köszönhetően bontakoztatta ki tehetségét. Kisebb számban, inkább a szolisták között találunk olyanokat, akik népzenevel, néptáncal foglalkozó szüleiktől leshették el szinte születésüktől kezdve a zenélés, táncolás fortélyait. Az ő esetükben is – ha másként nem, közvetetten – ott áll az eredmények mögött egy-egy műhely, hiszen a szülők is a „revival” mozgalom-

⁶ Hagyományok Háza 2017.

⁷ A területi válogatók helyszínei 2015-ben: Budapest (2 alkalommal), Debrecen, Gyimesközplok – Borospataka, Kolozsvár, Pápa, Szekszárd, Szarvas, Salgótarján voltak.

ban⁸ váltak táncosokká, zenészekké. Különös színfoltot képviseltek azok a gyerek előadók (Vrencsán Anita) és együttesek (a *Kesice* Gyimesből, a pusztinai énekesek, a mérai táncospár), amelyek részben vagy egészében a hagyományokat máig őrző közösség saját, lokális kultúrájába beleszületve és belenevelkedve ismerkedtek meg a néptáncsal és népzenevel. Ezt a hármas modellt érdemes lett volna a bemutatkozó kisfilmekben és az interjúkban hangsúlyosabban bemutatni: a táncos és népzenei **műhelyekben/családban** – de „revival” közegben – megszerzett tudás, valamint a **lokális** közösségekben legalább részben hagyományozódó tudás együttélését, egymást kiegészítő voltát. Úgy vélem, a témában kevésbé járatos nézők nem rendelkezhetnek elégséges tudással arról, hogy egy mai gyerek hol és miként tanulhat néptáncot, népzene-t. A magyar népzene- és néptáncoktatás ráadásul olyan eredményeket ért el az elmúlt néhány évtizedben, amelyeket érdemes volna a köz tudomására hozni.

A felkészítő tanárok sajnos ugyanúgy árnyékban maradtak a műsorfolyamban, mint a szereplők hátszínét jelentő együttesek és művészeti iskolák. Fontos lett volna (és lenne most is) a művészetoktatás és a gyerek népművészeti mozgalom, a pedagógiai – szakmai háttér hangsúlyos megjelenítése, hiszen többnyire nem apáról fiúra öröklődik ma a tánc- és zenetudás. A médianyilvánosság jó hírverés lenne a művészeti iskoláknak és néptáncos gyerekcsoportoknak, növelné elismertségüket és megbecsültségüket, ha elképzelésünk szerint helyet kapnának a műsorban. Az érem másik oldala, hogy a versenyzők felkészülését segítő mesterek kiemelt szerepet kaptak az adásokban. Köztük is ott vannak a szakma jeles tanáregyéniségei – ez némiképp pótolta az említett hiányosságot. Mégis az a véleményem, hogy a gyerekekkel éveken át dolgozó, kimagasló eredményeket elérő szakemberek és intézmények joggal tartanak igényt a média figyelmére, ez azonban egyelőre az adósság rovatban szerepel.

2. Törekvéseink közé tartozik a gyermek nézői célcsoport figyelmének fölkel-tése a néphagyomány iránt. Erre ösztönzött minket a Hagyományok Háza *Figurás* bérletes előadásán szerzett tapasztalatunk, ahol gyerek néptáncosok mutatják be a Kárpát-medence zenei és táncos hagyományait. A gyerek nézők pedig másként azonosulnak a műsorral, mint felnőtt szereplőket látva. Nem csak az előadásban gyönyörködnek, hanem a kortársi közvetítés révén más dimenzióban érinti meg őket a népművészet, többeket akár tánc- és zenetanulásra, a néphagyomány aktív művelésére is ösztönözhet. Hasonló hatásban reménykedünk a *Páva* esetében is.

Ha a nézettségi adatokból indulunk ki, elégedettek lehetünk. 2015 novemberében az első elődöntőt 333 ezren látták, az adás alatt 964 ezren néztek bele a Duna TV műsorába. Ez az eredmény a 2012-es és a 2014-es első elődöntőnél is magasabb

⁸ Azokra gondolok itt, akik a néptáncot, népzene-t néptáncgyűttesben, művészeti iskolában és a táncházmozgalom különböző fórumain sajátították el.

volt: a 2012-esnél 85%-kal, míg a 2014-esnél 16%-kal magasabb nézettséget ért el.⁹ A döntőhöz közeledve is nőtt a nézettség a korábbiakhoz viszonyítva: az évadzáró műsor 521 434 nézőt ültetett a képernyők elé.¹⁰ A nézők életkori megoszlásáról nem találtam adatokat. Kérdés, vajon sikerült-e nagy számban elérni a legfiatalabb nézőket? Milyen a nézők korosztályi összetétele? Az adás kései időpontja talán kevéssé kedvezett a kiskorú nézőknek, de a 2016-os nyári ismétlésekkel már sokakhoz eljuthatott. Érdemes volna ezt a kérdést alaposabban, megfelelő mintavétellel megvizsgálni.

Azt azonban sokfelől megtapasztalhattam, hogy a *Páva* beszédtema lett az óvodákban, iskolákban, mindenképp emelte a terület presztízsét a médiabeli megjelenés.

A gyerek szereplőkkel zajló műsorfolyamot abból a szempontból is szerettük volna gyermekközpontúvá tenni, hogy teret engedünk a magyar játékkultúra hagyományainak is. A verseny kiírásával is ösztönözni próbáltuk, hogy a gyerekfolklor műfajai, általában a néphagyomány több területe (az éneken, a zenén és a tánccon túl) jelenjenek meg a műsorban. A kielezett verseny azonban nem kedvezett a törekvésünknek, a szereplők csak elvétve mutattak be az életkorukhoz illeszkedő népi játékokat (pl. a szécsényi Iglice Táncegyüttes, Kiss Adrienn énekes szólista, Forgórózsa és a Rózsabimbó énekegyüttesek). Már a televíziós adásokat megelőző területi válogatókon is elvétve találkoztunk játékfűzésekkel.

Ám a népi játék, a népmese, a kézművesség kerülő úton mégis eljutott a nézőkhöz. A versenyzők kisfilmjei és a nyári tábor mindennapjait bemutató tévéfilm kiválóan példáját adta annak, hogyan lehet a szabadidőt közösségben, minőségi módon eltölteni játékkal, mesével és kézművességgel. Az élő adások idején a kamera bekukkantott a zsbongóba is, ahol a szereplésre várakozó gyerekek ugyancsak játszottak, kézműveskedtek, mesét hallgattak.

3. Írásom elején is utaltam arra, hogy a versenyzők életkora elsősorban a szervezőkre, felkészítőkre rótt komoly feladatot. Pedagógiai szempontból a lehető leginkább gyermekközpontúvá kívántuk tenni a műsorkészítést. Ezt szolgálta a nyári tábor (ilyen a felnőttek vetélkedőjénél nem volt) és az – a nézők szeme elől rejtve maradó – háttér munka, amely az élő adások idején zajlott. Az is háttérben maradt, hogy a pontozás – értékelés módjáról erőteljes vita alakult ki a műsor készítői között.

A tévés adásokba továbbjutó közel 400 gyerek – felkészítő tanáraikkal együtt – egyhetes nyári táborban vett részt Balatonakarattyán. Nem csak, nem elsősorban edzőtábor volt ez. A szereplők szakmai felkészítése mellett a hasonló érdeklődésű

⁹ Vaskarika 2015.

¹⁰ Jasinka 2015.

és korú társakkal együtt töltött hét alkalmat adott új barátságok megalapozására, vagyis a közösségteremtésre.

A kamerához való szoktatásra is alkalmas volt a tábor, ahol sokkal oldottabb körülmények között, állandó tévés jelenlét mellett (4 stáb) elkészülhettek a bemutatkozó kisfilmek is. A tábori körülmények egyúttal jó alkalmat kínáltak arra, hogy a táncos, énekes és hangszeres szolisták közös próbákon közös produkciót hozzanak létre (madocsai táncok, illetve közösen előadott népdalcsozor) – Navratil Andrea népdalénekes, Németh Ildikó és Szabó Szilárd néptáncos felkészítő mesterek szakmai irányításával. A szolisták minden nap közösen próbáltak, s az eredményt a tábori gálaműsorban láthattuk. A közös munka, az együtt létrehozott alkotás azt is megallolegezte, hogy az egymással versengő gyerekek számára a közös siker alapvető élménnyé vált. Ezt a pedagógiai célkitűzést szolgálták a közös napindító játékaink, az esti táncház és mesehallgatás, valamint a délutáni közös *métázás*,¹¹ *csülködés*,¹² amely a közös tevékenykedés élményével ajándékozta meg a gyerekeket. Mindez jótékonyan hatott arra, hogy a barátságon alapuló kapcsolatok az egészséges versengés légkörét teremtették meg.

A november elejétől karácsonyig zajló élő adások idején a versenyzők heti két napot (csütörtök, péntek) a stúdióban töltöttek, reggeltől késő estig. Ez komoly teherterelt jelentett a gyerekek számára, elég sok holtidővel, amit igyekeztünk jól kitölteni, hogy oldjuk a gyerekekre háruló, a szerepléssel járó terheket. Csütörtökön kézműveskedés, mesemondás, a Tarisznyás műhely játékaik segítették a gyerekeket abban, hogy kizökkenjenek a feszült helyzetekből, és kitöltsék a próbák és szereplések közti időszakot. A közös játék és mesehallgatás a nyári élményeket megidézve teremtett bensőséges hangulatot. Érdemes itt megjegyezni, hogy az élő adások háttérét adó pedagógiai törekvéseink legtöbbje közvetlenül alig látható a képernyőn, hiszen nem is ez volt a cél, de hatása – eredménye a visszajelzések alapján jól megátmogatta a gyerekek komfortérzetét.

A versenyzőket tíz fokú skálán, pontozással értékelte a szakmai zsűri (Sebő Ferenc zsűrielnök mellett Sebestyén Márta, Eredics Gábor, Timár Böske, Kocsis Enikő, Berecz István), akárcsak a korábbi felnőtt versenyeken. Pontazonosság esetén a zsűrielnök szava a döntő, ezen túl minden adásban kiosztanak egy szabadkártyát, amellyel egyetlen – a pontszámai alapján kieső – versenyző juthat tovább. A pontazonosság nyomán született döntések és a szabadkártya kiosztása több esetben is heves vitához vezetett, hiszen ezek szubjektivitását nehezen fogadja el az, akit a döntés kedvezőtlenül érint.

¹¹ Lajos 1980: 587.

¹² Lajos 1977: 548.

Én elképzelhetőnek tartottam volna a pontozás nélküli (például piktogramokkal kifejezett és szóban az erényeket és gyöngeségeket megfogalmazó) értékelést, amelyre volt már példa a hazai tévétársaságok gyermekeket szerepeltető tehetségkutató műsoraiban (*Ének iskolája*, *Virtuózok*). A műsorkészítői oldalról az a szokásos ellenérv, hogy a pontozásra szükség van a feszültség fokozása, a nézettség, a hatáskeltő tévés „dramaturgia” érdekében. A döntőben végül a zsűri tagjainak kezdeményezésére fölfüggesztették a pontozást, de a teljes műsorfolyamra csak olyan megoldás alkalmazható, ahol a továbbjutás oka nyilvánvaló lesz a versenyzők és a közönség számára egyaránt.

4. A *Fölszállott a páva* hosszabb távon tehetséggondozó programként is kíván működni. Ennek alappillérei: a tehetségek azonosítása, követése, célzott és folyamatorientált (lehetőleg kisebb csoportokban, projektszerűen megvalósuló) tehetséggondozás, amely biztosítja a további, folyamatos megmutatkozási lehetőségeket. A 4 pillérből az „alap” (= tehetség azonosítása) és a „tetőzet” (= további szereplések, médiafigyelem fenntartása) már működik, ám a vázszerkezetet biztosító, a programnak tartást adó középső elemek egyelőre hiányzanak.

A tehetségek azonosítása a videó felöltött produkciókkal induló és a területi válogatókkal folytatódó, majd az élő adásokon kiteljesedő több fordulás verseny során megtörtént. A televízióban szereplő majd minden versenyző szolista és csoport azóta is folyamatosan kap szereplési lehetőségeket, kifejezetten a *Pávának* köszönhetően; igaz, egyenetlen eloszlásban. Itt pedagógiaileg átgondolt, hosszú távú folyamat kialakítását tartom szükségesnek: a túl sok szereplés, a nem megfelelően fölépített megterhelés a gyerekek későbbi fejlődése, esetleges művészi – szakmai szempontból akár káros hatással is lehet. A még kiforratlan személyiség önképét, önértékelését veszélyeztetheti, korai kiégést okozhat.

A tehetségek követése a hosszú távú eredmények kulcsa: a televízió adásaiba bejutott szolisták és csoportok figyelemmel kísérése annak érdekében, hogy külső gátló tényezők (eszköz, hangszer, felszerelés hiánya stb.) lehetőleg ne akadályozzák a kibontakozásukat. A felkészítő tanárok szakmai segítségéről sem szabad megfeledkeznünk: módszertani műhelymunka, konzultációs lehetőség biztosításával, a tehetséggondozás módszertanának gazdagításával járulhatunk hozzá eredményesebb munkájukhoz.

A versenyzők számára célzott tehetséggondozó programok (hétvégi kurzus, bentlakásos tábor) indítását tervezzük. A felkészítő mesterek és a *pávás* tehetségek (elsősorban szolisták, kiségyüttesek) több alkalommal, rövidebb (2–3 napos) projektek keretében dolgozhatnak együtt. Ennek során egy-egy tájegység kiválasztott néptánc, népzenei, szokás vagy népi játék anyagával ismerkednek meg (repertoár-bővítés), valamint elmélyítik stílusismereteiket, bekapcsolódnak az alkotói folyamatba (etűdök, koreográfiák, zenei összeállítások, csokrok elkészítésébe). E pro-

jekteknek folyamat- és nem eredményorientáltak kell lenniük, hiszen a művészi munka, az alkotás folyamatában elvárások és produkció létrehozásának kényszere nélkül, de nem célok hiányában (!!!) olyan szabad, biztonságos légkört lehet megteremteni, amelyben kiteljesednek, bátran kísérleteznek, új impulzusokat szereznek a résztvevők.

Végezetül a 2015-ös programról a jogos és reális kritikusan megjegyzések mellett az is elmondható, hogy a televíziós műsorfolyam hosszú szünet után a népi kultúra értékeit – esztétikai minőséget, közösségteremtő erőt – tudta felmutatni a nézőközönség számára.

Irodalom

LAJOS Árpád

1977 Csürközés. In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon. A-E. 1. köt.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 548.

1980 Méta. In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon. K-Né. 3. köt.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 587.

VARGYAS Gábor (szerk.)

2015 *Folkmagazin* 22. évf. 11. különszám.

Online források

HAGYOMÁNYOK HÁZA

2015 Fölszállott a páva 2015 – Versenykiírás. *Hagyományok Háza*. Elérhető: <http://www.hagyomanyokhaza.hu/page/11825/> (utolsó letöltés: 2017. február. 25.)

2017 Fölszállott a páva 2017 – Versenykiírás. *Hagyományok Háza*. Elérhető: <https://hagyomanyokhaza.hu/folszallottapava/versenykiiras/> (utolsó letöltés: 2017. február 25.)

JASINKA Ádám

2015 Magyar nézettség: 51. hét – Magasra szállt a páva és vele a köztvé is. *Musorvizio.hu*. Elérhető: https://musorvizio.blog.hu/2015/12/22/magyar_nezettség_51_het_magasra_szallt_a_pava_es_vele_a_kozteve_is (utolsó letöltés: 2017. február 25.)

VASKARIKA

2015 „2015-ben mindannyian nyertesek vagyunk!” – Ők a Fölszállott a páva elődöntős továbbjutói. *Vaskarika*. Elérhető: http://vaskarika.hu/hirek/reszletek/10810/2015-ben_mindannyian_nyertesek_va-gyunk-ok_a_folszallott_a_pava_e/ (utolsó letöltés: 2017. február 25.)

Falusiak a kolozsvári táncházakban

A táncházmozgalom hajnaláról talán a leggazdagabb *oral history*¹ dokumentáció Halmos Béla hagyatékában található. A Halmos-hagyaték a Hagyományok Háza tulajdonában van. A hagyaték részei: a Magyar Művelődési Intézetben 1999-ben létrehozott, majd a Hagyományok Házába integrálódott Táncház Archívum összegyűjtött anyaga, a Halmos Béla által *Orális Archívumnak* elnevezett interjúk és visszaemlékezések, valamint a Forint utcai² lakásából érkezett hagyaték. A Táncház Archívum a 2014-ben bekerült Halmos-hagyatéknek csupán egy része, ám életművének egyik nagyon fontos eleme, amelyet túlnyomórészt a Hagyományok Háza munkatársaként hozott létre és gondozott. Az így összegyűjtött dokumentumokat a Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum őrzi, feldolgozásukat pedig az Archiválási Osztály dolgozói végzik. Halmos Béla a táncházmozgalom elindulásának 25 éves jubileumán, 1997-ben ismerte fel, hogy nem csak az eredeti folklóranyagokat kell gyűjteni és a meglévőket feldolgozni, hanem a nemzetközivé vált táncházmozgalom eseményeit és dokumentumait is össze kellene gyűjteni és rendszerezni azokat.

Halmos Béla a következőket írta az archívum létrehozásáról. „A táncházmozgalmat már indulásától kezdve egyre növekvő érdeklődéssel figyelték a különböző társadalomtudományok kutatói, művészek, közéleti személyiségek és politikusok, de érdemben alig akadt kutató, aki a mozgalom jelenségeit, kialakulásának törvényszerűségeit elemző tanulmányt publikált volna. A hazai és külföldi kutatók és laikusok, akik a táncházmozgalommal bármilyen kutatási szándékkal is foglalkoznának, ma még nélkülözik azt a gyűjteményt, amelyben a mozgalommal kapcsolatos dokumentumok, eddig megjelent publikációk illetve a táncházak tárgyi emlékei is

¹ Az *oral history* olyan tudatosan megszervezett interjú, amelynek célja, hogy egy történeti jelentőségű esemény vagy eseménysorozat felidézésre kerüljön.

² Halmos Béla egykori lakása a Forint utcában található.

egy helyen megtalálhatóak lennének. Most még – ha sok munkával is, de – összegyűjthető ez az anyag, ha biztosítjuk a megfelelő anyagi, személyi és technikai feltételeket.”³

Ez a munka Halmos Béla korai halálával megszakadt. Az *Orális Archívum* közel 15 éven át (1999–2013) készült interjúi összesen 434 magnókazettát töltenek meg, melyeken Halmos Béla precízen és pontosan feltüntette, hogy mikor, kivel vagy kikkel és milyen témáról beszélgetett, valamint excel táblában összegyűjtötte az elkészült interjúk listáját. A hangfelvételek digitalizálását és feldolgozását már ő maga elkezdte, a hatalmas anyagból közel 70 magnókazettát digitalizált és kiírt CD-re, ezzel párhuzamosan az interjúk lejegyzésének is nekiállt. A munkát az Archiválási Osztály munkatársai folytatták, akik a teljes hanganyagot digitalizálták.⁴ Az *Orális Archívum* anyaga feldolgozatlan.⁵ A benne rejlő interjúk a táncházmozgalom magyarországi hőskorát járják körbe főként a hazai szereplőkkel. Feltűnő azonban, hogy nagyon kevés az erdélyi mozgalom szereplőivel készített interjú, és a két országban külön zajló, de kívülről, utólag egységesnek tűnő mozgalom erdélyi része aluldokumentált, vagy egyáltalán nem ismert Magyarországon. Amikor a feldolgozó munkát Kelemen László főigazgató megbízásából az ELTE-n végzett szociológiai alapképzés után elkezdtem, a gyűjteményben öt erdélyi táncázás interjút találtam: Székely Levente, Kostyák Alpár, Könczei Árpád, Deák Márton, Lengyel József interjúját. Az archívumban sokkal több Erdélyből származó interjú van (pl. Kányádi Sándorral, Lőrincz Lajossal, vagy idősebb falusi adatközlőkkel), de a táncázások mélyen alulreprezentáltak. Feladatom lett egyrészt a meglévő interjúk lejegyzése, másrészt újak készítése. Ezzel párhuzamosan megkezdtem mesterszakos tanulmányaimat Kolozsváron a Babeş–Bolyai Tudományegyetem néprajz-antropológia szakán, mely lehetőséget ad arra is, hogy további erdélyi szereplőkkel készítsék interjúkat, így folytatva a megkezdett munkát. A téma feldolgozatlanságát és fontosságát látva, szakdolgozatomat is ennek szenteltem.

Munkamódszeremről szólok néhány szót: célom, hogy a résztvevőkkel folytatott személyes mélyinterjúk útján betekintést nyerjek az események sorozatába, megismerjem az egyéni élményeket, történeteket, hatásokat. Interjúalanyaimmal minél kötetlenebb beszélgetésre törekszem, ezért kérdéseim csupán a történetük elbeszélésének finom terelésére szolgálnak.

³ Halmos 2000.

⁴ Árendás 2015.

⁵ A konferencia óta eltelt három évben a feldolgozó munkát folytattam és további megfigyelésekre, eredményekre jutottam.

A két mozgalom egymásra gyakorolt hatásának vizsgálata mellett a résztvevők erdélyi és magyarországi látogatásainak, gyűjtéseinek, közös élményeinek leírása is célom.

A munkában való elmélyülés, a dokumentálódás, az interjúkra való felkészülés során elsősre két pregnáns különbséget észleltem a magyarországi és az erdélyi mozgalom kezdeti, hőskori fázisában (1977–1984). Az egyik, a falusiak közvetlen, nagyszámú jelenléte az erdélyi táncházakban, különösen a kolozsvárban, és a másik ebből fakadóan a tánc és zene elsajátításának a közvetlen, direkt módja. Míg Magyarországon a székiek, vagy az erdélyi hagyományos kultúrát őrzők csak ritkán, nehézkes utazási feltételek (kiutazási lehetőség: útlevel két évente, a határon való embertelen bánásmód és a *Securitate*⁶ esetleges utólagos kérdezősködése) mellett tudtak részt venni a táncházakban, addig Pávai István így jellemezte az erdélyi helyzetet: „Az emberek erdélyi városokban is láthattak néptáncot, ha nem is a városiak járták. A Kolozsváron dolgozó széki legények, lányok csütörtökön esténként és hétvégeken ott táncoltak saját énekükre a Posta téren. Tehát itt falusiak táncoltak városban. Természetesen ez nem olyan volt, mint a Kassák Klub. De más városban is volt hasonló, például Marosvásárhelyen, különösen a Magyar Autonóm Tartomány idején az ottani gyárakban dolgozó csíkiak gyakran rendeztek az üzemi klubokban »csíki bált«. Az viszont kétségtelen, hogy mi annak idején, Magyarországon találkoztunk a széki táncmuzsika modell városi alkalmazásával, s ennek nyomán akartuk ezt erdélyi városokban is megvalósítani.”⁷

Ebben az időszakban sorra alakultak meg az első kolozsvári mellett további táncházak, pl.: Csíkszeredában, Marosvásárhelyen, Székelyudvarhelyen. Noha a magyarországi „import” nyilvánvaló volt, és a táncház Erdélyben is alapvetően városi mozgalom lett, csakhamar magához vonzott a falusi fiatalok közül is sokakat. Török Zoltán *ősfürés*⁸ így emlékszik vissza: „Olyan közeg volt az akkori táncmuzsika, hogy széki lányoktól tanultunk táncolni, Mezőségből voltak nagyon sokan, mezőszéki zenekar húzta nekünk. Jobbágytelki Anti bácsitól tanultam személyesen a marosvásárhelyi forgatóst. Hiteles forrásból tanultunk mi táncolni. Azóta is fontos számomra az, hogy táncot olyantól tanulj meg, aki ott született, ott nevelkedett fel. És Isten igazából akkor fogod megérteni, mint, ahogy én is Széken először megértettem, hogy a széki négyes olyan, amilyen. Azért mert benne van az egész széki táj, az egész széki gondolkodás, a széki tempó. És, ha el akarom valakinek magyarázni,

⁶ A szeku, vagyis a *Securitate* a román kommunista diktatúra titkosszolgálatja volt.

⁷ Sztanó 2012.

⁸ 1984-ben alakult meg gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház, Bocsárdi László pályakezdő mérnök vezetésével, aki jelenleg a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház igazgatója.

hogy mi az, hogy táncház, akkor azt mondom neki, hogy úgy akarunk táncolni, ahogy már lehetetlen.”⁹ Erdélyben tehát nem a faluból került be a táncház, pedig ebben az időszakban Kolozsvár környékén a falvak egy részében még voltak „eredeti” táncházak, vagy bálók a maguk eredeti funkciójában, úgy, mint Széken, és Vajdakamaráson, Magyarszováton, vagy a kalotaszegi Mérában, Vistában is. Fülöp Hajnal így emlékszik: „Én Székre jártam nagyon sokat egyébként táncházba. Mert egyszer kimentem csak úgy, kíváncsiságból, és akkor Marci [Deák Márton], aki ott volt matektanár, kolozsvári tánc házas, összehozott egy lánnyal, Papp Marival. Én attól kezdve Marihoz jártam. Ugye ott minden szombaton volt táncház. Hogyha éppen máshová nem mentünk, vagy különösen, mikor már Kolozsváron nem működött a táncház, akkor én télen, nyáron, hóban, sárban. Ha nyár volt, akkor Bonchidán leszálltam a vonatról, és átmentem a hegyen egyedül, ha tél volt, akkor ott vacogtam a buszon, és kimentem a székiekkel, és egy idő után annak a fiatal generációnak egy vendég tagja lettem.”¹⁰

Ahogy Könczei Ádám, a kolozsvári tánc ház elindulásának fő szervezője, „kovásza” írja: „A kolozsvári tánc ház – nem szalasztván el természetes adottságát – sajátos többlettel is büszkélkedhetik. Míg a legtöbb tánc házban ugyanis a városiak a népi kultúra eredeti képviselőivel rendszerint csak, mint ritka vendégekkel találkozhatnak, itt mindig együtt vannak velük. Ennek módszerbeli haszna is vitathatatlan: a közvetlen átadás és átadás előnye. A városiak közvetlenül is megfigyelhetik az eredetit, így a káprázatos legényes táncokat is, a Filep Istvánét, a Csorba Jánosét és a többiekét, s az együtt táncolás révén szinte vérükké válhat az eredeti stílus, de a táncmestertől tanultakat is nyomban ellenőrizhetik, folyamatosan összevethetik, szembesíthetik az eredetivel. Az együttlétnek azonban – mély demokratizmus révén – fölbecsülhetetlen az emberi, társadalmi szerepe. A tánc ház összehoz, és nem szétválaszt.”¹¹ Könczei Ádám írása rávilágít arra a tényre is, hogy a korabeli tánc házszervezők tisztában voltak Kolozsvár helyzeti előnyével és támogatták a falusiak integrálását a kolozsvári tánc házazas közösségbe.

Kolozsváron alapvetően két csoportot lehetett megkülönböztetni a tánc házakban. Egyrészt a faluban élők, akik bejártak a tánc házba (táncolni és zenélni – ebben a csoportban az ingázók közül is többen voltak, akik bent dolgoztak, vagy tanultak), és a messzebből jött, de a városban ott lakókat (jórészt egyetemistákat). Ezzel kapcsolatosan Könczei Csilla készített felmérést, amely számszerű adatokkal is alátá-

⁹ Sztanó 2012.

¹⁰ Könczei V. 2016.

¹¹ Könczei Á. 1977: 17.

masztja az állításomat.¹² Párhuzamosan ezzel a táncházások is rendszeresen kijártak a Kolozsvár környéki falvakba, és ilyenkor többnyire megkeresték a táncházban megismert embereket (táncosokat, zenészeket) is. Mindezekről a korabeli fotók is mesélnek, melyek megörökítették a fontosabb eseményeket.

A csütörtöki táncházak a Monostori úton a széki szolgálólányok hagyományos kimenő délutánjára lettek időzítve, de rendszeresen hívtak meg széki zenészeket, énekeseket egy-egy alkalomra, közös mulatságra, és a beinduló székelyudvarhelyi táncháztalálkozókra is vitték magukkal az „adatközlő”, hagyományos népi kultúrát hordozó falusiakat. „Ezen a nevezetes napon, amikor apám megszervezte a Bábszínháznak a próbatermét, tehát megszervezte nekünk, akkor már én mentem oda, a széki fiatalokhoz, mondtam nekik, hogy Kolozsváron ma este lesz táncház, gyertek el. Ezek a széki fiúk-lányok nagyon csodálkozva néztek rám, nem is hitték, hogy ez komoly. Egyáltalán, egyetlen egy pár vállalkozott. Csorba Jánosnak hívják a fiatalembert. (...) A kolozsvári táncháznak az volt a lényege, és az volt a legszebb benne, '77-ben, hogy oda jártak a falusi fiatalok, azok, akik Kolozsváron éltek, vagy dolgoztak, és ezek közül nagyon sokan voltak a székiek, ők nagyon masszívan jelen voltak. De elég sok volt a visai, illetve azok a más mezőségiak, tehát akár a palatkaiak, szovátiak, akik esetleg már Kolozsváron éltek, viszont a szüleik, nagyszüleik onnan származtak, és mikor megtudták, jöttek. Ezen kívül nagyon sok egyetemi hallgató járt, illetve középiskolás és munkás fiatal.”¹³

Az egyetemisták jelenléte Kolozsváron, mint Erdély legnagyobb egyetemi centrumában, természetes volt. „Tehát rendszeresen ment a csütörtöki táncház, akkor már kezdtek bekerülni ebbe máshonnan is fiatalok. Én is, Muszka Gyuri *Bene*, Czutor Árpai Mérából. Ott bejártak még székiek táncházba. Buzaiak! A buzai egy jó táncos gyerek volt, az több, mint valószínű, hogy Zoli bácsi [Kallós Zoltán] hozta el utána táncházba, úgy hívták, hogy Bódi Pisti. Zoli bácsival rendszeresen jártunk Visába, Ripa Feri bácsiékhoz. A fiatalabbak is, akik jól táncoltak, ezeken a mulatságokon részt vettek és rendszeres táncházba járók lettek Kolozsváron. Négyen-öten Visából fiatal fiúk és lányok is. Akkor voltunk mi Mérából, hárman-négyen. Deák Marci barátom Keszüből, Türeből Lengyel Laci. Ezáltal kialakult egy jó kis társaság, akikkel együtt vittük a táncházat.”¹⁴ De Erdély teljes területéről jöttek (többek között pl. Rákossy Emőke – Csíkszentmárton, Ádám Gyula, Barabás Zsolt – Csíkjenőfalva, Kelemen Tekla és László – Gyergyóditró, stb.) Ráadásul ezek a fiatalok ha-

¹² Dr. Könczei Csilla: *Kik jártak a kolozsvári táncházba 1981-ben? Az alulról jövő közösségi szerveződés esélyeinek mérlegelése egy korabeli szociográfiai felmérés alapján*. Az előadás elhangzott 2016. június 10-én, Szentendrén, a *Néptánc a médiában* című konferencián.

¹³ Könczei V. 2016.

¹⁴ Szecsődi 2016.

zautazván nem egyszer saját környezetükben kezdeményeztek táncházakat,¹⁵ vagy kezdtek el gyűjteni felhasználva helyismeretüket. Pl. Tötszegi András *Cucus* Méréban, vagy Deák Márton Mezőkeszüben, Kelemen László Ditróban.¹⁶ A környékről bejárók egy része a városban dolgozott, másik része ott tanult. Ezek a diákok élő kapcsolatot jelentettek Kolozsvár vidékével, egyben információt szolgáltattak, hogy hol van a következő hétvégén bál, tejmérés, lakodalom. Kolozsvárott kezdettől fogva a környező falvak táncait táncolták. Könczei Árpád a kolozsvári táncház repertoárját így jellemezte: „A kolozsvári táncháznak indulásból mi volt a repertoárja: volt három táncrend: széki, mezőségi (tehát a palatkai, de arra táncoltak visaiak), és méraiak voltak sokan (de mondjuk Gergely Pista inaktelki, tehát a kalotaszegi), a nádasmenti Kalotaszeg. Ez rendszeresen megmaradt. A Vasutas Klubban [CFR klub] még ezeket is tanítottuk, de jöttek az új táncrendek. Például Zakariás Erzsébet, volt egy periódus, mikor gyimesit tanított. (...) Három, négyhónapos periódusokban volt mindig egy táncrend, amit tanítottak, úgy, ahogy Budapesten is. Oda meghívtuk Balla Anti bácsit, Székelyföldről, aki nem rég halt meg, ő egy híres jobbágytelki táncos volt, és ő is ott tanított Nyárad-menti, székelyföldi táncokat. A lapádi zenészek, akik ott tanultak az egyetemen, Sipos Feri, és Szilágyi András (aki matematika tanár, tehát ott tanult), ők is oda jártak. Azt hiszem, hogy még pontozó, és Küküllő menti is szóba került, vagy csak terveztük.”¹⁷ A kezdetektől kialakult egy élő kapcsolat a Kolozsvár környéki nevesebb zenészek és a táncházenészek között. Ez a Mezőségen pl. a palatkaiakat jelentette elsősorban, akik rendszeresen bejártak muzsikálni a táncházban, de a székieket, magyarszovátiakat is. Ráadásul Papp István *Gázsa* édesanyja Szovátról való, kiterjedt rokonsággal (ragadványnevet is onnan kapta), így az is gyakran előfordult, hogy *Gázsa* vezetésével a kolozsvári táncházenészek muzsikáltak Szováton lakodalmat, bált, mikor pl. a helyiek nem értek rá. A másik irányból, Kalotaszegről Fodor Sándor *Neti* gyakori vendége volt a kolozsvári táncháznak, még brácsást is onnan vitt sokszor lakodalmat muzsikálni¹⁸ (Kostyák Alpárt, majd Kelemen Lászlót). Az is gyakori volt, hogy Kallós nyomdokain a táncházas prímások elkezdtek komolyabban foglalkozni egy prímással, gyűjtötték, vele együtt gyakoroltak tanulták meg a technikáját. Pl. Székely Leventét idézve Varga Ferenc *Csipásról*: „Ha van olyan nóta, ami a *Csipástól* nincs folygújtva, attól még lehet, azt a nótát át lehet *Csipásítani*, csak kell ismerni a stílusát, meg... Csak ehhez, munka kell. Komoly munka kell egyébként, mert ki kell találni. Én em-

¹⁵ Könczei Cs. 2010.

¹⁶ Lásd: Folklor Adatbázis é.n.

¹⁷ Könczei V. 2016.

¹⁸ Kelemen 2008.

lékszem, láttam ezeken, a *Csipáson*, elég sokat jártam hozzá gyűjteni és láttam, hogy hogy csiszolja ki, és hogy rakja ide-oda és ez ide illik, ez oda illik, ez ide nem jó.¹⁹

Összefoglalva elmondható, hogy az élő paraszti kultúra közelsége, elérhetősége a kolozsvári táncházat a mozgalmon belül is kitüntetett helyé tette. Nem csak azért, mert a falusiak bejártak a kolozsvári táncházakba, de azért is, mert a falura kijárással is élő, időnként baráti kapcsolatok alakultak ki a falusiak és a táncházak között. Ezek a kapcsolatok aztán később a tudományos kutatást, gyűjtést is nagyban segítették és arra is lehetőséget teremtettek, hogy a Magyarországról érkező táncházas és tudós gyűjtőket összekapcsolják egy-egy alkalomra a falusi adatközlőkkel. Ezen folyamatok elindítói, irányítói kezdetben Köncei Ádám és Kallós Zoltán voltak, de később a felnövekvő táncházas generációk tovább ápták a létrejött emberi–baráti kapcsolatokat és a magyarországi táncházásokkal folytatták az elkezdett munkát. Így a két országban kezdetben különálló mozgalom az egyének szintjén, (ahol az erdélyiek segítettek a magyarországiaknak – pl. Deák Márton bált szervezett Zsuráfszky Zoltán gyűjtőnek Vajdakamaráson, 1982-ben) és szakmai szinten (ahol a magyarországiak segítettek az erdélyieknek nyersanyaggal, felvevővel, tanáccsal – lásd Martin György szerepét) csakhamar sokrétűen egybeforr.

Irodalom

KÖNCZEI Ádám

1977 Tárt kapujú táncházakért. *Művelődés* 30. évf. 11. sz. 16–17.

Online források

ÁRENDÁS Péter

2015 Halmos Béla hagyatéka a Hagyományok Házában. *Hagyományok Háza*. Elérhető: <https://www.hagyomanyokhaza.hu/main/mediatar/hagyatekok/halmosbela/> (utolsó letöltés: 2017. június 9.)

FOLKLÓR ADATBÁZIS

é.n. Gyűjtő/hely. *Folklór Adatbázis*. Elérhető: <http://folkloredb.hu/fdb/index.php?page=browse&ttype=12> (utolsó letöltés: 2017. június 9.)

---

¹⁹ Halmos 2007.

HALMOS Béla

2000 A Táncház Archívum. *Hagyományok Háza*.

Elérhető: <https://www.hagyomanyokhaza.hu/main/mediatar/hagyatekok/hal-mosbela/tanchazarchivum/> (utolsó letöltés: 2019. május 10.)

KELEMEN László

2008 Szubjektív táncház-történelem az erdélyi táncház első évtizedéről. *Hagyományok Háza*. Elérhető: <https://www.hagyomanyokhaza.hu/oldal/1740/> (utolsó letöltés: 2017. június 9.)

KÖNCZEI Csongor

2010 Táncház. *Romániai Magyar Lexikon*. Elérhető: <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=49> (utolsó letöltés: 2017. június 9.)

Interjúk

HALMOS Béla

2007 *Interjú Székely Leventével*. Hagyományok Háza, Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum: Halmos Béla hagyatéka. Orális Archívum. HH_THA_OA_Kz_230-232. Lejegyezte: Szecsődi Barbara (2016. március 22.)

KÖNCZEI Villő

2016 *A kolozsvári táncház-mozgalom kialakulása*. (Interjúrészletek: Fülöp Hajnal, Könczei Árpád). Magyar Táncművészeti Főiskola. Táncos és próbavezető szak, néptánc szakirány. Szakdolgozat. Kézirat.

SZECSŐDI Barbara

2016 *Interjú Tötszegi Cucus Andrással*. Hagyományok Háza, Folklórdokumentációs Könyvtár és Archívum.

SZTANÓ Hédi

2012 *Élő népzene 281. rész. 35 éves a kolozsvári táncház*. (Interjúrészletek: Pávai István, Török Zoltán). Készítette: a Duna Televízió megbízásából az MTVA.

A konferencia előadásainak absztraktjai

Barta Tamás: A néptánc helye a II. világháború utáni évek kultúréletében (különös tekintettel a NÉKOSZ-ra)

Az 1945-1949 közötti néhány év (a „Második Magyar Köztársaság” évei) izgalmas fejezete a magyar művelődés történetének. Sokak szempontjából ez az időszak, az ország újjáépítésén túl, egy radikális társadalmi átalakulás, egy demokratikus újrakezdet ígérését rejtette magában. Az akkori idők művelődéspolitikusai közül sokan lehetőséget láttak egy új, demokratikus magyar nemzeti kultúra kialakítására. Az ilyen tervekbe kiválóan beleillett a néptánc is, mint a magyar paraszti kultúra terméke, amely azonban tömegmozgalommá válva a nemzet, illetve egy reménybeli osztályok nélküli társadalom közös kincse lehet. Ezeket a célokat már a két világháború között is sokan megfogalmazták: elsősorban a népi írók ifjabb tanítványai, népfőiskolások és népi kollégisták. 1945 után aztán ez az amatőr mozgalom hirtelen kiszélesedett, hiszen a néptánc, mint dinamikus mozgás az „országépítő lendület” szimbóluma lett. A néptánc tömeges terjesztésében, mozgalommá alakításában az egyik legfontosabb szerepet a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) kapta. Előadásomban arra keresem a választ, hogy mik voltak a NÉKOSZ ideológiájának forrásai, és ebbe hogyan építette be a néptáncot, milyen társadalmi újjító gondolatokat kapcsolt ehhez a jelenséghez. Megvizsgáljuk azt is, mennyiben volt az akkori idők néptáncmozgalma a mai táncmozgalomhoz hasonló közösségi jelenség, illetve mennyire maradt színpadi keretek között, és mi befolyásolta további fejlődését az 1949-ben nyílt diktatúrává változó új rendszerben.

Csontos Anna Fruzsina: Sztánai télbúcsúztató szokás megjelenése a média különböző szinterein

Előadásom középpontjában a kalotaszegi Alszeg legkisebb települése Sztána áll. A közel kétszáz fővel rendelkező községgel körülbelül öt évvel ezelőtt ismerkedtem meg, amikor egy január végi télbúcsúztató bálon vettem részt, mint táncos. A sztánai farsang az elmúlt években a média különböző szinterein megjelenik, mivel a helyi lakosság különböző szervezetek segítségével szokásfelújító tevékenységbe kezdett. Ennek hatására a kolozsvári televízió, rádió és újságok is felkarolták a rendezvényt és a farsang időtartama alatt és után több sajtótermék is megjelenik. Természetesen a helyi propaganda is működik, az internet segítségével közösségi oldalakon hirdetik a községgel kapcsolatos eseményeket. Előadásomban egy konkrét kutatás kapcsán mutatom be a farsangolás megjelenését a médiában és példákra hivatkozva felvázolom ennek történeti folyamatát.

Eitler Ágnes: Megszakítás és felújítás a kónyi verbunk történetében

Dolgozatomban a táncot életető lokális közösségek kutatási lehetőségeire hívom fel a figyelmet, egy Győr-Moson-Sopron megyei település, Kóny példáján keresztül. A politikai hatalom a közösségek kultúrájának komplex rendszerébe avatkozhat bele, annak bizonyos elemeit támogathatja, más jelenségeit a nyilvánosság szintje alá szoríthatja. A 20. század második felének társadalmi átalakulást eredményező politikai fordulatai Kóny tánckultúráját sem hagyták érintetlenül. A közösség identitását nagymértékben meghatározó verbunk 1956-ban abbamaradt, hogy aztán az 1970-es években mintegy másfél évtizedes szünet után újból megszerveződjön. Míg a verbunk megszűnésének okait világosan láthatjuk (a paraszti társadalom felszámolása a kollektivizálás kádári befejezésével), a felújítás, mint újabb fordulópontra, számos kérdést tartogat a kutató számára. Hogyan ágyazódik az 1970-es évek verbunkja a kádári kultúrpolitika rendszerébe? Hogyan születik meg a lokális társadalom és a hatalom játékából a felújítás igénye? Milyen társadalom képe rajzolódik ki a táncos jelenség mögött, kik válnak ennek vezéralakjaivá, résztvevőivé? Milyen jelentéseket hordoz a felújított verbunk a közösség számára, milyen funkciókat tölt be a helyi társadalom életében? Kutatásomat igyekeztem minél több, egymástól eltérő nézőpontú forrástípusra alapozni, így a szóbeliség visszatekintő narratívumai mellett a korabeli sajtó szövegeire, illetve a politikai hatalom országos és helyi szintjének dokumentumaira is támaszkodtam.

Felföldi László: A folklór mediatizációja a *Duna Menti Folklórfesztivál* példáján

Az előadás célja képet adni arról a folyamatról, ahogyan a *Duna Menti Folklórfesztivál* eseményei, s ezáltal a hagyományos zene és tánc teret nyert az országos és helyi médiában. A kutatás fő forrásait Gila János 2004-ben megjelent fesztiváltörténeti monográfiája, a korabeli sajtó híradásai és saját emlékeim képezik. Ha elfogadjuk a néprajzi és antropológiai kutatások azon megállapítását, hogy a média a társadalmi kommunikáció eszköze, amely jól tükrözi egy kultúra technológiai, politikai és gazdasági fejlettségét, e téma kutatása fontos lehet a folklór mediatizációs folyamatok megértésében Magyarországon. Hosszú távon arra keresem a választ, hogy a folklórtartalmak közvetítése a médiában hozott-e létre új értékeket, segített-e új társadalmi normák kialakításában, erősítette-e a helyi, regionális és nemzeti identitások megerősödését.

Korzenszky Tamás: Az énekes – táncos anyanyelvünk továbbadásának egy aspektusa

A magyar néphagyományokra, s azokon belül különösen a népzeneire és a néptáncokra – többek között Kodály Zoltán és Tímár Sándor munkásságának köszönhetően – másodlagos anyanyelvként tekinthetünk, amely elengedhetetlen szerepet játszik a tömbmagyarság és a szórványokban élő magyarság nemzeti összetartozásában. Énekes – táncos anyanyelvünk alapelemei – a népi mondókák és az énekes gyermekjátékok –, valamint az antropológiai értelemben vett mozgás a fizikai, szellemi, erkölcsi nevelés, a személyiség egészséges és eredményes fejlődésének és kibontakoztatásának kiváló, hatékony eszközei. A gyermekfolklór jól ismert és közkedvelt, ám sok esetben elhomályosodott jelentésű miniatűr alkotásainak, mint kulturális örökségünk alapelemeinek megőrzése és minél szélesebb körben történő közvetítése a pedagógiai és pszichológiai szempontokon túl közművelődési, oktatáspolitikai és nemzetstratégiai megfontolásból is nélkülözhetetlen.

Könczei Csilla: Kik jártak a kolozsvári táncházba 1981-ben?

Az alulról jövő közösségi szerveződés esélyeinek mérlegelése egy korabeli szociográfiai felmérés alapján

Erdélyben az első városi táncházat 1977 február egyik csütörtökén szervezték meg Kolozsváron. Bár a táncház modellje a Kolozsvárhoz közel fekvő Székről származik, az erdélyi táncházak beindításához az ihlet Magyarországról érkezett.

A városi táncházak mindkét országban olyan kontextusokban születtek, amelyekben a néptánc a felülről szervezett tömegmozgalmak egyik alapanyaga volt, és mélyen át volt szöve különböző politikai tartalmakkal. A kisebbségi helyzetben lévő magyar közösségek által működtetett erdélyi táncházak ezen túl sajátos jelentéseket termeltek, amik további értelmezéseknek és kisajátítási kísérleteknek adtak teret. Az egymásra rakódó, az egymást átszövő fesztív – és médiareprezentációk rétegei alól ki lehet-e bányászni azt, hogy milyen is volt egy táncház abban az időszakban? Mit tudunk arról, hogy a hétköznapiakban kik jártak a táncházakba, és hogy milyen befolyása lehetett rájuk a szélesebb intézményes kultúrának? Ezekre a kérdésekre keresem a válaszokat egy a kolozsvári táncházakban készített 1981-es sociográfiai felmérés eredményein keresztül.

Könczei Csongor: A megírt multság...

Az erdélyi táncházak eszmetörténetének kutatásáról

A városi táncházak revival mozgalma az utóbbi évtizedek egyik legfontosabb mozgalma volt, amely az erdélyi magyar kulturális – társadalmi életre igen nagy hatással bírt. A 2017-ben negyven éves erdélyi táncházakról az elmúlt évtizedekben több részleges és helyi, elsősorban visszaemlékező jellegű írás, kiadvány született, viszont szűkebben a magyar tánc történeti és etnográfiai, tágabban a jelenkutató társadalomtudományi szakirodalom számára hiánypótló lehet egy, az erdélyi táncházak eszmetörténetével, működésével és társadalmi – kulturális hatásaival átfogóan foglalkozó, tudományos igénnyel és kritikai értékeléssel közelítő összegző munka, amelyik egyben történeti kronológiája, de ugyanakkor társadalomtudományi elemzése is ennek a négy évtizednek. A kutatás elsősorban a romániai magyar sajtóban 1977-től napjainkig megjelenő több száz publikációból álló forrásanyagra épít, de kiterjed a hozzáférhető levéltári anyagokra is. Az előadás ennek a kutatásnak a folyamatáról, illetve eredményeiről szól.

Lázár Katalin: A táncházmozgalom kezdetei „alulnézetből”

A táncházmozgalom kezdeteiről már sokan írtak és sokan beszéltek, elsősorban politikai szempontból: ki támogatta, ki ellenezte, ki támadta, miért és hogyan; kevesen emelték ki kulturális jelentőségét. Persze a mozgalom kapcsolódott a politikához is, mint minden kulturális jelenség, de abban a közegben, amelyik létrehozta, a saját belső igények és érdeklődés volt a lényeg, nem a politika. A táncház szakmai művelőinek, terjesztőinek (Martin György, Tímár Sándor, a *Bartók Együttes* tán-

cosai) nem politikai céljaik voltak, hanem a diszkó mellett valami más, értékesebb, tartalmasabb szórakozási lehetőséget akartak kínálni a fiataloknak. A kor kultúrpolitikájában a három T-ből (tiltott, túrt, támogatott) a túrt és a támogatott között lehetett (nagyobbrészt túrt, időnként korlátozottan támogatott).

A táncházmozgalomban kezdettől fogva részt vettem a *Bartók Együttes* 17 éves táncosaként. Voltam egyszerű résztvevő, tánctanító, énektanító, táncvezető is. Előadásomban arról kívánok beszélni, hogy mit jelentett a táncház az akkori fiataloknak kulturális szempontból.

Péterbencze Anikó: A néptánc és a csángó motívum megjelenése a rendszerváltást követően a közszolgálati televízió hírműsoraiban

A rendszerváltás első éveitől kezdve a népi kultúra, a néptánc, a táncházmozgalom valamint a téma prominens személyiségeitől szóló tudósítások helyet kaptak a vezető hírműsorok programjában. 1990-től az újjászerveződő *TV Híradó* utolsó blokkjában, a kulturális blokkban rendszeresen és szisztematikusan sugárzásra kerültek tudósítások, riportok. Az évtized elején, a politikai változások és felfokozott politikai csatározások színterévé váló Magyar Televízió a kultúrafogyasztói piac első számú szereplőjévé lépett elő. A közélet valamennyi szintjén tapasztalható pluralizmus a Magyar Televízió programjában is érzékelhetővé vált. A „cenzúrázatlan” elektronikus média egyértelműen átvette a hatalmat az írott sajtó felett. A hisztérikus tartaloméhség következtében a kultúrpolitikai elvárások okán a népi kultúra jelenségeinek közzététele a populizmus ernyője alatt jó ürügyként szolgált – a nézők nemzeti érzéseire apellálva – a tömegbázis megerősítéséhez. Az 1989–1990-től induló ún. médiaháború hatására újrendeződő politikai periódusban ismét harcot kellett vívni a nemzeti kulturális örökség, a néptánc és népművészeti programok, a magyarországi és a Kárpát-medencei népi hagyományok televíziós megjelenéséért. Az előadásban a jelentős hazai néptáncszerveződések, fesztiválok valamint az erdélyi és moldvai csángó témák megjelenéséről és körülményeiről is szó lesz. 1990-től a Magyar Televízió szerkesztő – riporter – műsorvezetőjeként részt vettem a hírműsorok készítésében, így az előadás néhány személyes dokumentumot és filmrészletet is tartalmaz.

Richter Pál: A népzene esztétikuma

Koncertéletünkben lassan ritkaságszámba megy, ha csak eredeti népzenei források felhasználásával készülő műsort hallunk. Ma ez egyáltalán nem divat az úgy-

nevezett folk műfajában (amit egyébként is legtöbbször világzene címén adnak el piacon). Pedig annak idején, a táncházmozgalom hajnalán, Halmos Béla és Sebő Ferenc elsődlegesen azt célozták meg, művészetük arra alapult, hogy a népzene mint esztétikai élmény hasson ránk. A falusi folklór visszatánulásával a népzenenek pontosan ugyanazt az esztétikumát igyekeztek a társadalom elé tárni, amit Bartók és Kodály is a maguk művészetében. És ez az esztétikum merőben különbözik, mindig is különbözött a népies műdalokétól, a magyarnótákétól, a városi cigányzenéléstől. A különbözőségnek szerteágazó okai vannak, de az egyik leglényegesebb, hogy a népzene alapvetően lokális, kistáji meghatározottságú, ezért mind repertoárjában, dallamkészletében, előadásmódjában felbecsülhetetlen gazdagságot mutat. A hagyományos népzene leginkább a biodiverzitás jelenségéhez mérhető, és ebben az értelemben az egységes, azonos stílusjegyeket felmutató városi cigányzenélés monokultúrát jelent, minden elismert értékével együtt. Ugyanígy monokulturális jelenség, bár más dimenzióban az úgynevezett világzene, amely az esetek túlnyomó részében még csak kísérletet sem tesz arra, hogy a különböző zenei esztétikumát egymáshoz illessze, stílust hozzon létre, hanem csak egymásra dobálja, valamiféle zenei generálszósszal elkeveri. A megszülető végtermék, mint általában minden kompozíció, természetesen erőteljesen függ a zenei tehetségtől, mert önmagában a népzenei alapanyag csak lehetőség, és nem védjegy, hívhatják az előadott számot akár worldmusic-nak, fúziós zenének, balkánvarázsnak, bárhogyan.

Sándor Ildikó: Megvalósult és elmulasztott lehetőségek. Fölszálott a páva gyermek tehetségkutató vetélkedő (2015)

Az MTVA, a Hagyományok Háza és szakmai partnerük, az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület első ízben 2015-ben szervezett gyermekek számára népzenei és néptáncos tehetségkutató vetélkedőt két felnőtt műsorsorozatot követően. Az egy éves projekt szakmai vezetőjeként az adások látható és nem látható (színpalak mögött zajló) hatását – eredményeit, a megvalósult és az elmulasztott lehetőségeket kívánom bemutatni szervezői (Hagyományok Háza) nézőpontból.

Lehetőségek:

- a gyermek népművészeti mozgalom bemutatkozási lehetősége,
- gyerek, fiatalabb nézői célcsoport figyelmének fölkelése a néphagyomány iránt,
- a gyerekfolklór műfajainak megjelenése.

Dilemmák:

- versengés, médianyilvánosság és gyermekek életkori sajátosságai,
- szakmai, pedagógiai koncepciónk megvalósulása, további lehetőségek.

Szecsődi Barbara: Falusiak a kolozsvári táncházakban

A magyarországi és az erdélyi táncházmozgalom kezdeteikor sok hasonlóság és sok különbség adódott. Az egyik ilyen jellegzetes erdélyi vonása volt a táncházmozgalomnak, hogy a magyarorszáigival ellentétben, a táncházmozgalom centrumai környéki falvakból a fiatalok bejártak a városi táncházakba.

Kolozsváron, a Postapalota előtt táncoló székieket beinvitálták a monostori megalakuló táncházba. Akkor ott egy olyan hely keletkezett, ahol a falusi fiatalok a saját táncaikat táncolhatták. Kolozsvár környéki falvakból jöttek be fiatalok Inaktelkéről, Györgyfalváról, Keszüből, Mérából, Türeből vagy Visából és természetesen a székiek, akik akkor kapták a csütörtöki napon a kimenő délutánjukat és ezért aztán oda jöttek el mulatni.

A másik jellegzetes vonása, hogy a falusi zenészek is előszeretettel látogatták a táncházakat, mint pl.: a palatkaiak, Ádám István *Icsán Székről*, Fodor Sándor *Neti*, Berki Ferenc *Árus Kalotaszegről*.

Ez a két említett különbség jelentős hatással volt a táncházak „működésére” és lehetőséget teremtett, hogy több tájegység táncait, énekeit sajátítsák el az oda el látogatók. A táncházmozgalommal kapcsolatos interjúim anyagából, a résztvevők elmesélése alapján beszélnek erről a témáról a konferencián.

Székely Anna: „Sztár-adatközlők testközelből”. Az erdélyi adatközlők szerepe a táncházmozgalomban

Előadásomban az erdélyi táncos, zenész adatközlők és a magyarországi néptáncosok viszonyát kívánom bemutatni, melyhez több terepen is végeztem kutatást. Vizsgálatom alapját három erdélyi népzene- és néptánc táborban, valamint magyarországi táncházakban végzett terepkutatás adja. Az adatközlők körül kialakult kultuszjelenség bemutatását, valamint a népi kultúrával és az autentikussággal kapcsolatos értelmezéseket kívánom előadásomban kifejtetni. Eredményeimhez helyszíni interjúkat, videóanyagokat, fényképeket, továbbá terepgyűjtési naplóbejegyzéseket használtam fel. A vizsgálat során arra a következtetésre jutottam, hogy az erdélyi adatközlők, falusi emberek táncos vagy zenei tudásuk miatt a magyarországi néptáncosok körében és a kortárs táncházmozgalomban kiemelkedő szerepet töltenek be. Az erdélyi falusiakat ezért, valamint az őket körülvevő tisztelet miatt a táborozók „sztároknak”, példaképüknek tekintik.

Vajda András: A népi kultúra megjelenítése a médiában: kontextus és funkció

Az előadás azt vizsgálja, hogy milyen változások tapasztalhatók (1) a lokális (hagyományos) közösségben és (2) a társadalom szintjén a népi kultúra és a néphagyomány használatát illetően, mikor az a médiában kerül megjelenítésre? Jelent-e, hoz-e változást az új környezet a használati habitusok, az interpretációk, az egyéni és közösségi viszonyulások és a funkciók szintjén? Magyarán: a média mint környezet képes-e radikálisan megváltoztatni az általa/benne megjelenített népi kultúrát és a néphagyományt? Hogyan változik meg a népi kultúráról szóló diskurzus és a népi kultúra recepciója a médiában történő megjelenítés következtében? Hogyan alakul át maga a népi kultúra (legalábbis némely területe) és használata a média hatására?

Varga J. Csaba: A táncházmozgalom hatása a mérai táncéletre

Az első erdélyi városi táncház Könczei Ádám ösztönzésére 1977 februárjában került megrendezésre Kolozsváron. A táncháznak a környező falvak fiataljai rendszeres résztvevőivé váltak, így a mérai Tötszegi András *Cucus* is, aki kolozsvári tapasztalatainak hatására elindította Mérában az intézményes keretek között zajló táncoktatást. Tötszegi Mérában az elsők között volt, aki betekintést nyerhetett a Martin György és kutatótársai által készített felvételekbe, sőt az 1970-es évektől ő is közreműködött a táncgyűjtésekben. Saját elmondása szerint, e kapcsolat révén olyan többlettudásra tett szert, amely kiemelte saját korosztályának tagjai közül. Az évtized végére megszervezte Mérában az első olyan tánccsoportot, amelynek célja a közösség táncainak színpadra vitele volt. A tánccsoport keretein belül folyó oktatás lehetőséget adott Tötszeginek arra, hogy saját tudását az őt követő generációknak átadhassa. Tötszegi András mellett a kolozsvári táncház egykori mérai résztvevői saját közösségükben szintén a táncházmozgalom közvetítőivé váltak, így a táncélet átalakulásáról első kézből adhatnak számot. Könczei Ádámnak, a kolozsvári táncház elindítójának, a táncház résztvevőiről vezetett jegyzéke alapján ezek a táncosok könnyedén azonosíthatóvá válnak. A Könczei-hagyaték jegyzékei nyomán, a még ma élő táncosokkal készített interjú alapján, fény derül arra, hogy milyen változásokat idézett elő a kolozsvári táncház Méra táncéletében.

Presentation Abstracts

Tamás Barta: The place of the folk dance in the cultural life after the Second World War (with special regard to the National Association of People's Colleges)

The years between 1945 and 1949 (the “Second Hungarian Republic”) was an interesting chapter of the Hungarian culture. For many people, this period, in addition to rebuilding the country, held the promise for a radical social restructuring and a democratic new start. Many of the cultural politicians of that era saw an opportunity to form a new, democratic Hungarian national culture. Folk dance, as the production of the Hungarian peasant culture, fitted very well into such plans, as becoming a mass movement, it could be the common treasure of the nation and a promising society without classes. These objectives had already been defined between the two world wars: primarily by young students of people’s writers, students from people’s colleges. After 1945, this amateur movement suddenly expanded, because folk dance as dynamic movement became the symbol of the “dynamic restructuring of the country”. The National Association of People’s Colleges (NÉKOSZ) played a key role in mass spreading of folk dance and in forming it into a movement. In my presentation, I am looking for the answer to the questions: what were the sources of the ideology of NÉKOSZ, how did it build folk dance into them, what kind of ideas for reforming society were associated with this phenomenon? I will analyze whether the folk dance movement of the time was also a community phenomenon similar to today’s dance house movement, to what extent did it stay on stage, and what influenced its further development in the new system of open dictatorship from 1949.

Anna Fruzsina Csontos: The appearance of the winter carnival of Sztána in different media platforms

My presentation focuses on Sztána, the smallest village in Alszeg, part of the Károlaszeg region in Transylvania. I got to know this village of two hundred inhabitants roughly five years ago, when I participated in a winter carnival at the end of January, as a revival dancer. Over the recent years, the carnival of Sztána has appeared in different platforms of the media, because the inhabitants have started to renew customs with the assistance of different organizations. As a result, the television, the radio and papers of Kolozsvár have taken up this event, which is reported in the press during and after the carnival. Of course, the local publicity is working too, and the news of the village is published online on social media sites. In my presentation, I will present the appearance of the carnival in the media in connection with a concrete research and will outline the historical process referring to examples.

Ágnes Eitler: Interruption and renewal in the history of the recruitment dance *verbunk* of Kóny

In my dissertation, I will draw attention to the possibilities of research in the local communities keeping dances alive, through the example of Kóny, a village in Győr-Moson-Sopron county. The political power can intervene in the complex system of communities' culture, can support some of its elements and hide others from the public. The political changes resulting in social restructuring in the second half of the 20th century, effected the dance culture of Kóny too. The *verbunk* dance largely determining the identity of a community stopped in 1956, and then reorganized in the 1970s, after one and a half decade break. While the reasons for stopping *verbunk* are clear (elimination of the peasant culture with finalizing the collectivisation in the communist era), the renewal, as a turning-point, raise many questions to researchers. How does the *verbunk* of the 1970s fit into the system of cultural policy of Kádár János (prime minister of Hungary 1958–1966)? How is the need for renewal born from the game of the local society and the power? What kind of society is outlined from the dancing phenomenon, who become the leaders, participants? What is the meaning of the renewed *verbunk* for the community, what are its functions in the life of the local society? I have tried to base my research on sources of different perspectives, therefore besides retrospective oral narratives, I have relied on the press of that period and on the documents of the national and local political power.

László Felföldi: Appearance of the folklore in the media, through the example of the *Danube Folklore Festival*

The purpose of the presentation is giving a picture of the process how the events of the *Danube Folklore Festival* and thus the traditional music and dances gained publicity in the national and local media. The main sources of the research have been the monography of János Gila published in 2004, the press releases of the period and my own memories. If we accept the findings of the ethnographic and anthropological research that the media is a means of social communication reflecting the technological, political and economic development of a culture, the research of this topic can be important in understanding the process of the folklore's appearance in the media in Hungary. In a long-term research, I am looking for the answer to the question whether broadcasting folklore in the media has created new values, helped to create new social norms, contributed to the strengthening of the local, regional and national identities.

Tamás Korzenszky: An aspect of the transmission of our singing – dancing mother tongue

We can consider the Hungarian folk traditions, especially the folk music and folk dance – thanks to the efforts of Zoltán Kodály and Sándor Tímár among others – as our secondary mother tongue, which is essential to the national unity of the Hungarians living in Hungary and the dispersed Hungarians. The elements of our singing-dancing mother tongue – folk rhymes and children's plays –, and the movements in the anthropological sense are excellent and effective means of the physical, intellectual and moral education, the healthy and successful development of the personality. The preservation of the miniature works of children folklore, which are well-known, but the sense has often faded, as the elements of our cultural heritage, as well as their communication as widely as possible are essential in terms of general education, education policy and national strategy, besides the pedagogical and psychological aspects.

**Csilla Köncei: Who went to the dance house of Kolozsvár in 1981?
The consideration of the chances of a community organized bottom-up based
on a contemporary sociographic survey**

The first urban dance house in Transylvania was organized on a Thursday in February 1977 in Kolozsvár. Although, the dance house model originates from Szék, a village close to Kolozsvár, the idea for starting dance houses in Transylvania came from Hungary.

In both countries, urban dance houses were born in a context in which folk-dance was one of the bases of the mass movements organized top-down, deeply influenced by different political contents. The Transylvanian dance houses led by Hungarian minority communities created particular meanings which resulted in further interpretations and appropriation attempts. Is it possible to find, among the interlaced layers of festivals and media representations, what the real dance house of that period was like? Do we know who went to dance houses on weekdays, and whether they were influenced by the wider institutional culture? I am looking for the answers to these questions through the results of a sociographic survey carried out in the dance houses of Kolozsvár in 1981.

**Csongor Köncei: Written dance occasion... About the research of the history
of ideas of the Transylvanian dance houses**

The revival movement of the urban dance houses has been one of the most important movements of the last decades, which has had a significant impact on the cultural – social life of the Hungarians in Transylvania. Over the last decades, a number of partial and local writings, primarily recollections, and publications have been published about the Transylvanian dance houses, 40-year-old in 2017, however a comprehensive summary about the history of ideas, the functioning, the social – cultural impact of the Transylvanian dance houses could fill a gap in the Hungarian dance-historical and ethnographical literature in the narrow sense, and in the literature of social sciences researching the present in the wider sense. This summary based on scientific needs and critical assessment, could also be the historical chronology and the social analysis of these four decades. The research is mainly built on the source material consisting of hundreds of publications published in the Hungarian media in Romania from 1977 until present, but also on the available archival materials. The presentation is about the process of this research and the results.

Katalin Lázár: The beginning of the dance house movement from “bottom-view”

Much has been written and talked about the beginning of the dance house movement, primarily from political point of view: who supported it, who attacked it, why and how: few highlighted the cultural value. Of course, the movement was connected to politics, like all cultural phenomena, but in the environment in which it was created, the own internal needs and interests were important, not politics. The professionals and distributors of the dance house movement (György Martin, Sándor Tímár, the dancers of the *Bartók Ensemble*) did not have political goals; they just wanted to offer a different, valuable and rich form of entertainment to young people, besides discotheques. Among the three categories of the cultural policy of the era (prohibited, tolerated, supported), it was between tolerated and supported (mostly tolerated, sometimes supported, but to a limited extent).

I have been participating in the dance house movement since the beginning, started as a 17-year-old dancer of the *Bartók Ensemble*. I have been a simple participant, a dance instructor, a singing teacher, and a leader of a dance house too. In my presentation, I would like to talk about what the dance house meant for the youth of that period from cultural point of view.

Anikó Péterbencze: The appearance of folkdance and Csango motif in the news of the Hungarian Public Television, after the political transition

As from the first years of the transition, folk culture, folkdance, the dance house movement and reportings about the prominent persons of the topic were included in the leading news programs. As from 1990, in the last section of the reorganized daily news, which was the cultural section, reportings were broadcasted regularly and systematically. In the beginning of the decade, the Hungarian Television, as the scene of the political changes and intense political battles, played the most important role in the cultural consumption market. Pluralism, which was experienced at all levels of public life, became perceptible in the program of the Hungarian Television. The uncensored electronic media has definitely taken power over written press. In consequence of the hysterical desire for contents, and based on the culture political requirements, publication of the folk culture, under the umbrella of populism, has been a good excuse to strengthen the popular base, using the national feelings of the viewers. In the political period reorganized under the pressure of the media war as from 1989–1990, the television appearance of the national cultural heritage, folkdance, folk art programs and folk traditions of Hungary and the Carpathian Basin was struggling again. In the presentation, I will also be talking about

the circumstances of the appearance of the most significant national folk dance organizations, festivals and subjects relating to Transylvania and the Moldavian *Csangos*. As from 1990, I have been participating in the production of the news programs as editor – reporter – presenter of the Hungarian Television, therefore the presentation contains some personal documents and film selections.

Pál Richter: The aesthetics of folk music

In concerts, it is getting rarer that the performance uses only original folk music sources. Today, it is out-of-fashion in the so-called folk music (which is usually sold under the name of world music on the market). But at the time, at dawn of the dance house movement, Béla Halmos and Ferenc Sebő primarily aimed at, and based their art on it, providing an aesthetic experience through folk music. By relearning village folklore, they tried to present the same aesthetics of folk music to the society as Bartók and Kodály in their own art. And this aesthetics is very different, it has always been different from the artificial folk songs, the Hungarian songs and the urban gypsy music. There are numerous reasons for the difference, but one of the most important reasons is that folk music is local, determined in a small area, therefore, it shows invaluable richness in its repertory, melodies and interpretation. The traditional folk music is similar to the phenomenon of biodiversity, and in this sense, the unified urban gypsy music showing the same stylistic features means monoculture, with all of its recognized values. The so-called world music is also a monocultural phenomenon, however in another dimension, which, in most cases, does not even try to fit the different musical aesthetics together, and create a style, but it throws them on each other and mixes them with a sort of musical general sauce. The result, as usually every composition, highly depends on the musical talent, because the folk music, by itself, is an opportunity, not a trade mark, regardless of whether the played music is called world music, fusion music or Balkans magic, whatever.

Ildikó Sándor: Realised and missed opportunities. *Főlszálott a páva* folk art talent competition for children (2015)

The MTVA (Media Services and Support Trust Fund), the Hungarian Heritage House and their professional partner, the Heritage Children Folk Art Association organized a folk music and folk dance talent competition for children for the first time in 2015, after two series of competition for adults. As the professional leader

of the one-year project, I would like to present the visible and invisible (behind the scenes) impressions, consequences, the realised and missed opportunities from an organizer's (Hungarian Heritage House) point of view.

Opportunities:

- presentation of the child in the folk art movement,
- raise children's, young viewers' interest in folk tradition,
- appearance of child folklore.

Doubts:

- competition, media attention, age-related characteristics of children,
- realization of our professional, pedagogical conception, further opportunities.

Barbara Szecsődi: Village people in the dance houses of Kolozsvár

There were many similarities and differences between the dance houses in Hungary and in Transylvania in the beginning. One of the features characterizing the dance house movement in Transylvania, contrary to the one in Hungary, was that young people from villages around the centres of the dance house movement went to the urban dance houses.

In Kolozsvár, the people from village Szék dancing in front of the so called Post Palace were invited in the new dance house at Monostor street. It became a place where young people from villages could dance their own dances. They came from villages around Kolozsvár, namely from Inaktelke, Györgyfalva, Keszü, Méra, Türe or Visa, and of course from Szék, who were off on Thursday afternoon, therefore they came there to enjoy their free time.

Another characterized feature was that musicians from villages visited dance houses too, such as musicians from Palatka, István Ádám *Icsán* from Szék, Sándor Fodor *Neti*, Ferenc Berki *Árus* from Kalotaszeg.

These two differences mentioned above had a significant effect on the 'functioning' of the dance houses and made it possible that visitors could learn dances, songs of other regions. I would like to talk about this topic at the conference, using my interviews related to the dance house movement, based on the stories of the participants.

Anna Székely: “Star informants in close-up” The role of the Transylvanian informants in the dance house movement

In my presentation, I will present the relationship between the Transylvanian dancer, musician informants and the revival folk dancers of Hungary, for which, I have done research on different scenes. My research is based on field research done in three folk music and folk dance camps in Transylvania and in dance houses in Hungary. In my presentation, I would like to present the cult phenomenon developed around the informants and to explain the interpretations relating to folk culture and authentication. For my results, I used local interviews, video materials, photos, and field collection records. In my research, I have concluded that the Transylvanian informants, village people, play an important role among the folk dancers of Hungary and in the contemporary dance house movement, because of their dance or musical knowledge. For this reason, and because of the respect showed towards them, campers consider them as stars, ideals.

András Vajda: Appearance of folk culture in the media: context and function

The presentation examines: what kind of changes can be expected (1) in the local (traditional) community and (2) at society level as regards the use of folk culture and folklore when it is presented in the media? Does the new environment change the habits of use, the interpretations, the individual and community relationships, and the functions? In brief: is the media as environment able to radically change the folk culture and folklore presented in/by the media? How does the discussion about folk culture and the reception of folk culture change as a result of the media coverage? How does the folk culture itself (at least some parts of it) and its usage change under the influence of the media?

Csaba Varga J.: The influence of the dance house movement to the dance life in Méra

The first urban dance house in Transylvania was organized in February 1977 in Kolozsvár, encouraged by Ádám Könczei. Young people from the surrounding villages visited the dance house regularly, just like András Tötszegi *Cucus* from Méra, who, inspired by his experiences in Kolozsvár, started dance instruction in an institutional framework in Méra. Tötszegi was among the first in Méra who could watch the video recordings made by György Martin and his research colleagues, and as

from the 1970s, he even participated in the collection of dances. He said that he had gained such an extra knowledge through this relationship that he could stand out from the people the same age. By the end of the decade, he organized the first dance group in Méra with the objective to stage the dances of the community. The instruction within the dance group made it possible for him to transfer his knowledge to the next generations. In addition to András Tötszegi, the former participants of the dance house in Kolozsvár, coming from Méra, started to promote the dance house movement in their own communities, therefore they could report first-hand the changes of dance life. Based on the list of the participants of the dance house, maintained by Ádám Köncei, founder of the dance house in Kolozsvár, these dancers have become easily identifiable. Using the lists of the Köncei-legacies, based on the interviews with living dancers, it will be revealed how the dance house of Kolozsvár has changed the dance life of Méra.

